

DIAGNOZA

SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMIN DOLINY DOLNEGO BUGU



PROJEKT

2025

ZLECENIODAWCA:

GMINA MAŁKINIA GÓRNA
UL. PRZEDSZKOLNA 1
07-320 MAŁKINIA GÓRNA



WYKONAWCA:

EKOD URBANISTYKA ŁUKASZ KOWALSKI
E-MAIL: ekod.urbanistyka@gmail.com



- SPIS TREŚCI -

WSTĘP	5
1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBLI TERYTORIALNYCH	6
1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM	6
1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU	11
1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	15
1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU	19
1.5. LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA	19
2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ	20
2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE	20
2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE	21
2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA	22
2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA	22
2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA	24
2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA	25
2.3.4. TRANSPORT WODNY	26
2.3.5. TRANSPORT ZBIOROWY	26
2.3.6. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH	26
2.3.7. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM	28
2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ	29
2.3.9. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO	30
2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET	31
2.5. WNIOSKI	32
3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE	33
3.1. STAN LUDNOŚCI	33
3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	33
3.1.2. STRUKTURA PŁCI	36
3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI	36
3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE	36
3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI	36
3.2.2. MIGRACJE	37
3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI	39
3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA	40
3.4. WNIOSKI	42
4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY	43
4.1. ROLNICTWO	43
4.2. PODMIOTY GOSPODARCHE	45
4.2.1. LICZEBNOŚĆ	45
4.2.2. WIELKOŚĆ	49
4.2.3. RODZAJ	49
4.3. RYNEK PRACY	51
4.3.1. PRACUJĄCY	51
4.3.2. BEZROBOCIE	52
4.4. TERENY INWESTYCYJNE	53
4.5. WNIOSKI	54
5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	55
5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE	55
5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU	55
5.1.2. LITOSFERA I GLEBY	55
5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	56
5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN	57
5.1.5. ZASOBY LEŚNE	57
5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW	58
5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY	59
5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY	59
5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	60
5.4.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA	60
5.4.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA	61
5.4.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA	62
5.4.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA	63
5.4.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	63
5.4.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA	63
5.4.7. GOSPODARKA ODPADAMI	63

5.5.	WNIOSKI.....	65
6	KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE.....	66
6.1.	ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	66
6.1.1.	OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW	66
6.1.2.	OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW	68
6.1.3.	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE.....	68
6.1.4.	ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	69
6.2.	INSTYTUCJE KULTURY	70
6.3.	LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE	71
6.4.	WNIOSKI.....	72
7	SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA.....	73
7.1.	INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE	73
7.2.	ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA	74
7.2.1.	WALORY PRZYRODNICZE	74
7.2.2.	WALORY ANTROPOGENICZNE	74
7.2.3.	BAZA MATERIALNA TURYSTYKI	74
7.3.	WNIOSKI.....	75
8	PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	76
8.1.	PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE	76
8.1.1.	STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	76
8.1.2.	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	77
8.1.3.	DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	79
8.2.	STRUKTURA OSADNICZA	80
8.3.	REWITALIZACJA	80
8.4.	OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA	81
8.5.	OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM	81
8.6.	WNIOSKI.....	82
9	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE.....	83
9.1.	PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA.....	83
9.2.	PRZESTĘPCZOŚĆ	83
9.3.	ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO	84
9.3.1.	ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO	84
9.3.2.	ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU	85
9.3.3.	ZAGROŻENIE ZALEWOWE	86
9.3.4.	ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI	87
9.3.5.	ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE	88
9.3.6.	ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ	89
9.4.	WNIOSKI.....	90
10	POLITYKA SPOŁECZNA	91
10.1.	OCHRONA ZDROWIA	91
10.2.	POMOC SPOŁECZNA	92
10.3.	MIESZKALNICTWO	93
10.4.	WNIOSKI.....	96
11	EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY	97
11.1.	PLACÓWKI OŚWIATOWE	97
11.2.	LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI.....	97
11.3.	KAPITAŁ SPOŁECZNY	98
11.3.1.	ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA	98
11.3.2.	AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH	99
11.4.	WNIOSKI.....	100
12	FINANSE SAMORZĄDOWE	101
12.1.	DOCHODY GMIN	101
12.2.	WYDATKI GMIN.....	103
12.3.	ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA	105
12.4.	WNIOSKI.....	106
13	PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO	107
	MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	108

WSTĘP

Niniejsza diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowiła punkt wyjścia i bazę dla opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu. Zawarte opisy i analizy pozwoliły na sformułowanie wniosków i ocen oraz zidentyfikowanie najważniejszych trendów rozwojowych gminy Brok, Małkinia Górna, Nur oraz Zaręby Kościelne oraz potencjalnych kierunków rozwoju w przyszłości.

Diagnozę sporządzono w pierwszym kwartale 2025 roku, w związku z czym większość analizowanych wskaźników dotyczy roku 2023 (najnowsze, możliwe na ten czas dane do pozyskania za pełny rok sprawozdawczy¹), który nierzadko przedstawiany jest w zestawieniu z latami poprzedzającymi.

Zakres diagnozy oparto o wytyczne Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia Rozwoju Ponadlokalnego. Poradnik praktyczny”, 2021) oraz wymagania ustawowe. Zidentyfikowano najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwojowe. Określono główne szanse i bariery oraz potencjał obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu”, nawiązujący do posiadanych zasobów i lokalnej specyfiki, w tym zróżnicowana terytorialnego. W diagnozie zawarto zarówno elementy retrospektywne, jak i opisujące przyszłość. Ponadto analizy dokonywane były z uwzględnieniem otoczenia o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, w tym zastosowano metodę porównawczą charakteryzowanych zjawisk.

Poza diagnozą sytuacji w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w tym środowiskowym, dokonano opisu uwarunkowań wynikających z założeń, polityk i dokumentów strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych. Szczegółowo omówiono także wyniki przeprowadzonego badania ankietowego.

Efektem końcowym diagnozy są wnioski, sformułowane w formie analizy SWOT, stanowiące jeden z początkowych rozdziałów opracowanej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu.

¹ Dotyczyło to większości baz danych, w tym w szczególności danych GUS, dane pochodzących z Raportu o stanie Gminy itd.

1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBLI TERYTORIALNYCH

Stosownie do Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym:

Art. 10g. ust. 1: Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium.

ust. 2: Strategia rozwoju ponadlokalnego:

- 1) jest opracowywana z udziałem powiatu, jeżeli w jej opracowywaniu uczestniczą wszystkie gminy z terytorium tego powiatu;*
- 2) może być opracowywana z udziałem powiatu, jeżeli przynajmniej jedna gmina, o której mowa w ust. 1, znajduje się na jego terytorium.*

Ponadto cele i działania określone w strategiach rozwoju ponadlokalnych powinny być skoordynowane z założeniami dokumentów programowo-strategicznych i planistycznych szczebla unijnego, krajowego, regionalnego i ponadlokalnego.

W niniejszym rozdziale dokonano syntezy założeń najważniejszych polityk i dokumentów strategicznych opracowanych na poszczególnych szczeblach terytorialnych.

1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM

Kontekst aktualnej polityki Unii Europejskiej

Unia Europejska liczy obecnie 26 państw² i stanowi jednolity rynek, o ogromnym potencjale. Unia, która na początku była wyłącznie wspólnotą gospodarczą, stopniowo zaczęła obejmować różne obszary polityki: od klimatu, ochrony środowiska i zdrowia, po stosunki zewnętrzne i bezpieczeństwo oraz sprawiedliwość i kwestie migracyjne. Obecnie Unia stanowi unię gospodarczą i polityczną, której Polska jest jej członkiem od 1 maja 2004 r.

Założenia rozwojowe Unii Europejskiej na przestrzeni lat stale ewoluują. Wpływ na politykę UE wywierają nie tylko zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze poszczególnych krajów Wspólnoty, ale także dynamiczna sytuacja geopolityczna świata i związane z nią liczne wyzwania, przed jakim staje „stary kontynent”.

W czerwcu 2024 roku Rada Europejska nakreśliła i uzgodniła **program strategiczny dla UE na lata 2024-2029**. Określono wówczas priorytety UE i strategiczne wytyczne. W obliczu zmieniających się globalnych realiów i wzrastającej niestabilności program strategiczny zakłada zwiększenie suwerenności Europy i lepiej przygotowuje ją na aktualne i przyszłe wyzwania. Program oparty jest na trzech filarach tj.³:

- **Wolna i demokratyczna Europa** – zakłada się, że wartości takie jak: poszanowanie godności ludzkiej, wolność, demokracja, równość, praworządność i poszanowanie praw człowieka będące głównym atutem UE. Priorytety Rady Europejskiej w tym zakresie to:
 - promowanie i ochrona praworządności;
 - wzmocnienie odporności demokracji i debaty demokratycznej;

² Po opuszczeniu przez Wielką Brytanię struktur unijnych.

³ Materiał źródłowy: <https://www.consilium.europa.eu/pl/european-council/strategic-agenda-2024-2029/>

- ochrona wolnych i pluralistycznych mediów i społeczeństwa obywatelskiego;
- przeciwdziałanie ingerencjom zewnętrznym i próbom destabilizacji;
- zapewnianie, by giganci technologiczni brali odpowiedzialność za ochronę debat demokratycznych w Internecie;
- utrzymanie w mocy Karty Narodów Zjednoczonych i propagowanie pokoju, sprawiedliwości i stabilności na świecie;
- działania na rzecz zreformowanego i bardziej inkluzywnego systemu wielostronnego;
- **Silna i bezpieczna Europa** – zakłada się, że Unia Europejska będzie miała zdolności adaptacyjne do funkcjonowania w konfrontacyjnym i niepewnym świecie. UE dąży do potwierdzenia swoich ambicji i roli strategicznego podmiotu na arenie międzynarodowej. Priorytety Rady Europejskiej w tej dziedzinie to:
 - dalsze wspieranie Ukrainy, w tym jej rekonstrukcji i dążenia do sprawiedliwego pokoju;
 - większa gotowość obronna UE i jej większy potencjał obronny oraz zwiększenie wydatków na obronności inwestycji w tym zakresie;
 - współpraca z partnerami transatlantyckimi i z NATO;
 - walka z przestępczością zorganizowaną, radykalizacją, terroryzmem i brutalnym ekstremizmem;
 - wzmocnienie odporności, gotowości, zdolności w zakresie zapobiegania kryzysom i reagowania na nie, aby chronić obywateli i społeczeństwa przed różnymi kryzysami, w tym klęskami żywiołowymi i stanami zagrożenia zdrowia;
 - oparty na zasługach proces rozszerzenia UE uwzględniający zachęty, postępujący równolegle z niezbędnymi reformami wewnętrznymi;
 - kompleksowe podejście do migracji i zarządzania granicami;
- **Zamożna i konkurencyjna Europa** – zakłada się wzmocnienie długoterminowej konkurencyjności oraz poprawę ekonomicznego i społecznego dobrobytu obywateli. Obejmuje to zwiększenie ich siły nabywczej, tworzenie nowych miejsc pracy i zagwarantowanie wysokiej jakości towarów i usług. Priorytety UE mające na celu wzmocnienie suwerenności Europy w strategicznych sektorach technologicznych i przemysłowych to:
 - pogłębianie jednolitego rynku, zwłaszcza w dziedzinie energii, finansów i telekomunikacji;
 - znaczne wspólne wysiłki inwestycyjne z uruchomieniem finansowania zarówno publicznego, jak i prywatnego, w tym za pośrednictwem Europejskiego Banku Inwestycyjnego i zintegrowanych europejskich rynków kapitałowych;
 - ambitna, solidna, otwarta i zrównoważona polityka handlowa;
 - ograniczenie szkodliwych zależności oraz dywersyfikacja i zabezpieczenie strategicznych łańcuchów dostaw;
 - zwiększenie zdolności w zakresie kluczowych technologii przyszłości, takich jak sztuczna inteligencja, technologie neutralne emisyjnie i półprzewodniki;
 - transformacja ekologiczna i cyfrowa, w tym rzeczywista unia energetyczna i inwestycje w przełomowe technologie cyfrowe w Europie;
 - zrównoważony i odporny sektor rolny;
 - promowanie środowiska sprzyjającego innowacjom i przedsiębiorczości;
 - rozwój współpracy w dziedzinie zdrowia na szczeblach europejskim i międzynarodowym;
 - inwestycje w umiejętności, szkolenia i edukację.

Konsekwentnie, opierając się na strategicznym programie Rady Europejskiej i wynikach dyskusji z grupami politycznymi Parlamentu Europejskiego, po wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2024

roku przewodnicząca Komisji Europejskiej (KE) określiła **siedem priorytetów politycznych KE**, do których zaliczono⁴:

- **Nowy plan na rzecz trwałego dobrobytu w Europie i konkurencyjności Europy** – zapewnienie firmom warunków sprzyjających wzrostowi gospodarczemu, wspieranie konkurencyjności europejskiego przemysłu i tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy. Rozwój odpornej gospodarki o obiegu zamkniętym, w której na pierwszym miejscu są badania naukowe i innowacje oraz przyspieszone inwestycje, zapobieganie niedoborom pracowników i kwalifikacji poszukiwanych przez pracodawców. Wiodąca rola we wprowadzaniu innowacji w dziedzinie technologii cyfrowych;
- **Nowa epoka dla obrony i bezpieczeństwa w Europie** – zagwarantowanie Europie bezpieczeństwa poprzez zbudowanie Europejskiej Unii Obrony. Reagowanie na wszystkie zagrożenia w Internecie i poza nim oraz przygotowanie się na kryzysy. Wzmocnienie wspólnych granic oraz sprawiedliwe i zdecydowane zarządzanie migracją;
- **Wsparcie dla ludzi, silne społeczeństwo i europejski model społeczny** – utrzymanie i podniesienie standardu życia obywateli poprzez promowanie sprawiedliwości społecznej w nowoczesnej gospodarce, wzmacnianie solidarności przez jednoczenie społeczeństw i wspieranie młodych ludzi oraz zapewnianie wszystkim równych szans;
- **Troska o jakość życia: bezpieczeństwo żywnościowe, woda i przyroda** – budowanie konkurencyjnego i odpornego rolnictwa i systemu żywnościowego oraz ochrona różnorodności biologicznej, co służy wspieraniu rolników i produkcji zdrowej żywności;
- **Ochrona demokracji i wartości europejskich** – ochrona demokracji i zwiększenie odporności i gotowości społecznej, wzmocnienie praworządności z myślą o sprawiedliwym i dobrze funkcjonującym społeczeństwie, promowanie aktywności obywatelskiej i czerpanie z pomysłów obywateli przy kształtowaniu polityki;
- **Globalny wymiar Europy: silna pozycja, silne partnerstwa** – dążenie do rozszerzenia Unii, aby wzmocnić jej wpływ na arenie międzynarodowej. Nacisk na współpracę w szerszym sąsiedztwie w celu promowania pokoju, partnerstwa i stabilności gospodarczej. Prowadzenie nowej gospodarczej polityki zagranicznej i reforma systemu międzynarodowego w celu dostosowania go do współczesnego świata;
- **Wspólna realizacja celów i przygotowanie się na przyszłość** – skonstruowanie wydajnego budżetu UE. Wdrożenie reform, aby większa Unia funkcjonowała sprawnie oraz wzmocnienie partnerstwa między Komisją Europejską a Parlamentem Europejskim, aby wspólnie działać skuteczniej.

Zaistniała w 2020 roku pandemia COVID-19 i związane z nią nowe zagrożenia i wyzwania spowodowały konieczność weryfikacji polityki wspólnotowej, w tym fiskalnej. Odpowiedzią Unii Europejskiej na pandemię stał się **Plan odbudowy dla Europy**. Został on oparty na największym długoterminowym budżecie w historii UE oraz na tzw. **Funduszu Odbudowy** (ang.: *Next Generation EU*) o wartości ponad 700 mld euro⁵. Ma na celu on złagodzenie gospodarczych i społecznych skutków pandemii koronawirusa oraz zapewnienie zrównoważonej gospodarki przygotowanej na wyzwania i możliwości związane z transformacją ekologiczną i cyfrową.

Najważniejsze elementy porozumienia w ramach Funduszu Odbudowy⁶:

- badania naukowe i innowacje z wykorzystaniem programu „Horyzont Europa”,
- sprawiedliwa transformacja klimatyczna i cyfrowa z wykorzystaniem Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i programu „Cyfrowa Europa”,
- gotowość, odbudowa i odporność na kryzysy, finansowane za pomocą Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, *rescEU* i nowego programu działań w dziedzinie zdrowia – UE dla zdrowia,

⁴ Materiał źródłowy: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities/european-union-priorities-2024-2029_pl

⁵ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl

⁶ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl#najwikszy-w-historii-pakiet-rodkw-na-rzecz-oywienia-gospodarki

- modernizację realizowanych od dawna polityk, takich jak polityka spójności i wspólna polityka rolna, aby zmaksymalizować ich wkład w realizację priorytetów Unii,
- walkę ze zmianą klimatu – 30 proc. środków unijnych, czyli dotychczas największy odsetek na ten cel w europejskim budżecie,
- ochronę różnorodności biologicznej i równouprawnienie płci.

W konsekwencji przyjętego projektu budżetu UE na lata 2021-2027 i Funduszu Odbudowy (*Next Generation EU*), stanowiący Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*), dla Polski przypadać ma ok. 23,9 mld euro dotacji i ok. 11,5 mld euro pożyczek (w cenach bieżących)⁷. Korzystanie z w/w funduszy poszczególnych krajów członkowskich opiera się na tzw. Krajowych Planach Odbudowy, które są przełożeniem wsparcia finansowego na konkretne reformy, programy i inwestycje.

Wydarzenia zapoczątkowane w lutym 2022 r. (pełnoskalowa agresja militarna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę), z pewnością doprowadzą do kolejnej rewizji unijnej polityki fiskalnej. W wielu aspektach zmiany mogą być fundamentalne. Prawdopodobnie nowego wymiaru nabierze polityka energetyczna, polityka spójności i współpraca międzynarodowa.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności⁸

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) został zaakceptowany w czerwcu 2022 roku przez Komisję Europejską i Radę UE, a następnie zmieniony pod koniec 2023 r. (rewizja). W okresie marzec – kwiecień 2024 przeprowadzone zostały konsultacje społeczne rewizji KPO, a następnie została ona przyjęta przez Radę Ministrów. Na początku lipca 2024 r. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej poinformowało, że Komisja Europejska zatwierdziła wniosek Polski w sprawie rewizji KPO.

KPO jest dokumentem programowym określającym cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19 oraz służące ich realizacji reformy strukturalne i inwestycje, w horyzoncie czasowym do 2026 r. Dokument stanowi podstawę ubiegania się o wsparcie z europejskiego Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*).

(KPO) koncentruje się na interwencjach, które przyczyniać się będą do pobudzenia gospodarki, inwestycji, wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. Zaplanowano realizację reform i inwestycji w tych obszarach, które są najbardziej istotne z punktu widzenia konieczności odbudowy gospodarki, ale także w tych, które tworzą trwałe podwaliny pod budowę gospodarki odpornej na kolejne wstrząsy.

W ujęciu generalnym KPO skupia się na wsparciu sześciu komponentów:

- 1) **Odporność i konkurencyjność gospodarki.**
- 2) **Zielona energia i zmniejszenie energochłonności.**
- 3) **Transformacja cyfrowa.**
- 4) **Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia.**
- 5) **Zielona, inteligentna mobilność.**
- 6) **Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności.**

Wokół w/w komponentów koncentruje się wsparcie na rzecz przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz innych podmiotów społeczno-gospodarczych. W każdym komponencie ujęto także działania na rzecz spójności terytorialnej – w zależności od zidentyfikowanych problemów – adresowane do obszarów wiejskich, miast, czy też obszarów szczególnie poszkodowanych w wyniku pandemii, gdzie występuje kumulacja problemów społeczno-gospodarczych.

⁷ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/recovery-and-resilience-plan-poland_pl

⁸ Materiał źródłowy: <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/o-kpo>

Adresatami proponowanych działań w ramach KPO są: obywatele, przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, samorządy terytorialne, instytucje publiczne oraz podmioty spoza systemu administracji publicznej (np. podmioty społeczne, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe).

Krajowy Plan Odbudowy objęty jest **zasadą do no significant harm (DNSH) – niewyrządzania znaczącej szkody środowisku**.

Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*) większość środków należy przeznaczyć na działania w obszarze związanym z realizacją **celów klimatycznych** oraz na **transformację cyfrową**. Do KPO mogą być włączone reformy i inwestycje, które rozpoczęły się 1 lutego 2020 r., jednak ich realizacja musi się zakończyć w sierpniu 2026 r. (płatności mogą być dokonywane do końca 2026 r.).

Polityka spójności⁹

Polityka spójności w latach 2021-2027 ma zadanie wdrażanie dwóch celów traktatowych UE: **inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu** oraz **Europejską Współpracę Terytorialną** (Interreg). Wyodrębniono także pięć dodatkowych celów polityki spójności:

- 1) **Bardziej konkurencyjna i inteligenta Europa,**
- 2) **Zielona, nisko-emisyjna, zmierzająca w kierunku zero-emisyjności Europa,**
- 3) **Bardziej skomunikowana Europa,**
- 4) **Europa społeczna i włączająca społecznie,**
- 5) **Europa bliska obywatelom.**

Podstawowym dokumentem określającym współpracę UE z Polską, jest Umowa Partnerstwa (UP) – uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania funduszy unijnych.

Polityka spójności na lata 2021-27 obejmuje następujące fundusze:

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego** – służy wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej. Ma on łagodzić dysproporcje w rozwoju europejskich regionów i zmniejszać braki w zakresie rozwoju regionów znajdujących się w najmniej korzystnej sytuacji.
- **Fundusz Spójności** – służy redukowaniu dysproporcji gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju. W jego ramach realizowane są strategiczne projekty w obszarach ochrony środowiska i transportu, w tym transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T).
- **Europejski Fundusz Społeczny+** – służy zwiększaniu spójności społecznej i gospodarczej, odpowiadaniu na wyzwania rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. EFS+ będzie obejmować obecnie rozproszone instrumenty: EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).
- **Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji** – jest częścią Europejskiego Zielonego Ładu i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Celem FST jest łagodzenie skutków społecznych i ekonomicznych transformacji energetycznej.
- **Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury** - służy unijnej polityce morskiej i rybołówstwa. Celem funduszu jest szeroko rozumiane wsparcie społeczności nadmorskich, w tym m.in. wspieranie rybaków w przechodzeniu na zrównoważone rybołówstwo czy finansowanie projektów przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz podnoszenia jakości życia społeczności nadmorskich w Europie.

Do realizacji założeń Umowy Partnerstwa służą **programy krajowe i regionalne**, określające obszary wsparcia i wyznaczające konkretne działania. Podobnie, jak w poprzednich latach

⁹ Materiał źródłowy: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/dowiedz-sie-wiecej-o-funduszach-europejskich-na-lata-2021-2027/>

(perspektywach: 2007-2013, 2014-2020), tak również w perspektywie 2021-2027 około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne.

1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU

Podstawowe (nadrzędne) uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju Polski w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w horyzoncie czasu dziesięcio-piętnastoletnim oraz podstawowe działania na okres czterech lat, określa średniookresowa strategia rozwoju kraju. Obecnie jest nią, uchwalona przez Radę Ministrów w 2017 roku, Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r.

Dokument powyższy realizowany jest przez inne strategie odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego (opisane w tabeli poniżej) oraz przez strategię rozwoju województwa (opisaną w rozdz. 1.3.).

Tab. 1 Główne założenia najważniejszych dokumentów strategicznych szczebla krajowego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r. (SOR)	SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem kraju w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Przedstawia model rozwoju kraju, jako rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty o indywidualny potencjał terytorialny, inwestycje, innowacje, rozwój, eksport oraz wysoko przetworzone produkty. Przyjęty model rozwoju zakłada odchodzenie od dotychczasowego wspierania wszystkich sektorów/branż na rzecz wspierania sektorów strategicznych, mogących stać się motorami polskiej gospodarki. Celem głównym SOR jest: Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności, w wymiarze społecznym, ekonomicznym środowiskowym i terytorialnym. Wyszczególniono także cele szczegółowe: I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna); II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie); III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE); oraz obszary wpływające na osiągnięcie celów Strategii: Kapitał ludzki i społeczny, Cyfryzacja, Transport, Energia, Środowisko, Bezpieczeństwo Narodowe.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)	KSRR 2030 określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalnej. Odegra on w nadchodzących latach ważną rolę w procesie programowania środków publicznych, w tym funduszy UE. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030. KSSR 2030 r. kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów, jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście przełoży się na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju. Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji (OSI), które otrzymają szczególne wsparcie (będą to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej). Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. W związku z tym wspierane będą lokalne przedsiębiorstwa. W strategii istotny nacisk położono na rozwijanie kompetencji administracji publicznej. Chodzi o umiejętności niezbędne do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspieranie powiązań między lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki. W dokumencie przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych, jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnym.
Polityka energetyczna Polski do 2040 r. (PEP 2040)	PEP 2040 wskazuje ramy transformacji energetycznej w Polsce. Zawiera strategiczne przesądzenia w zakresie doboru technologii służących budowie niskoemisyjnego systemu energetycznego. Stanowi wkład w realizację Porozumienia Paryskiego z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia transformacji w sposób sprawiedliwy i solidarny. PEP2040 stanowi krajową kontrybucję w realizację polityki klimatyczno-energetycznej UE. Polityka uwzględnia skalę wyzwań związanych z dostosowaniem krajowej gospodarki do uwarunkowań regulacyjnych UE związanych z celami klimatyczno-energetycznymi na 2030 r., Europejskim Zielonym Ładem, planem odbudowy gospodarczej po pandemii COVID i dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej zgodnie z krajowymi możliwościami, jako wkładu w realizację Porozumienia Paryskiego. Niskoemisyjna transformacja energetyczna przewidziana w PEP2040 inicjować będzie szersze zmiany modernizacyjne całej gospodarki, gwarantując bezpieczeństwo energetyczne, dbając o sprawiedliwy podział kosztów i ochronę najbardziej wrażliwych grup społecznych. Zgodnie z PEP 2040 celem polityki energetycznej państwa jest: bezpieczeństwo energetyczne, przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko, przy optymalnym wykorzystaniu własnych zasobów energetycznych. Cele szczegółowe PEP 2040 to: 1) Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych. 2) Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej. 3) Dywersyfikacja dostaw i rozbudowa infrastruktury sieciowej gazu ziemnego, ropy naftowej oraz paliw ciekłych. 4) Rozwój rynków energii. 5) Wdrożenie energetyki jądrowej. 6) Rozwój odnawialnych źródeł energii. 7) Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji. 8) Poprawa efektywności energetycznej gospodarki.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Polityka ekologiczna Państwa 2030 (PEP 2030)	Rolą PEP 2030 jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego Polski oraz wysokiej jakości życia dla wszystkich mieszkańców. PEP2030 ma stanowić podstawę do inwestowania środków europejskich z perspektywy finansowej na lata 2021–2027. Strategia wspiera także realizację celów i zobowiązań Polski na szczeblu międzynarodowym, w tym na poziomie unijnym oraz ONZ, szczególnie w kontekście celów polityki klimatyczno-energetycznej UE do 2030 oraz celów zrównoważonego rozwoju ujętych w Agendzie 2030. Celem głównym PEP 2030 jest: Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców, który został przeniesiony wprost z obszaru „Środowisko” w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR). PEP 2030 doprecyzowuje zapisy SOR i przedstawia praktyczne rozwiązania dla poszczególnych kierunków interwencji. PEP 2030 wyznacza następujące cele środowiskowe, które są wspierane przez cele horyzontalne: – Cel szczegółowy I: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego; – Cel szczegółowy II: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska; – Cel szczegółowy III: Środowisko i klimat. Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych; – Cel horyzontalny 1: Środowisko i edukacja. Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa; – Cel horyzontalny 2: Środowisko i administracja. Poprawa efektywności funkcjonowania instrumentów ochrony środowiska.
Strategia Produktywności 2030 (SP 2030)	Głównym celem SP 2030 jest: wzrost produktywności w warunkach gospodarki niskoemisyjnej, o obiegu zamkniętym i opartej na danych. Strategia przewiduje działania w ramach siedmiu obszarów interwencji, wraz z przypisanymi do nich celami szczegółowymi: – Obszar I. Zasoby naturalne (ziemia i surowce): (a) Wzrost wydajności surowcowej gospodarki, (b) Wzrost wykorzystania surowców odnawialnych i biomasy w gospodarce; – Obszar II. Praca i kapitał ludzki: (a) Szybki rozwój praktycznego kształcenia przez całe życie, (b) Przygotowanie kompetentnych kadr na potrzeby cyfryzowanej gospodarki; – Obszar III. Inwestycje (kapitał trwały i finansowy): (a) Trwałe zwiększenie stopy inwestycji prywatnych, (b) Automatyzacja, robotyzacja i cyfryzacja przedsiębiorstw; – Obszar IV. Organizacja i instytucje: (a) Podniesienie jakości zarządzania w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych, (b) Stymulowanie mechanizmów współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi; – Obszar V. Wiedza: Wzrost intensywności wykorzystania wiedzy i nowych technologii w gospodarce; – Obszar VI. Dane: Szybki rozwój algorytmicznej gospodarki opartej na danych; – Obszar VII. Umiędzynarodowienie: (a) Zwiększenie liczby eksporterów, w szczególności na rynki pozaeuropejskie, (b) Zwiększenie eksportu towarów w obszarze wysokich technologii i kanałami e-commerce.
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 (SRKL 2030)	Celem głównym SRKL 2030 jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Strategia wyznacza ponadto cztery cele szczegółowe: – Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych; – Cel szczegółowy 2: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej; – Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy; – Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS 2030)	Głównym celem SRKS 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja niniejszego celu jest oparta na trzech celach szczegółowych: – Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne; – Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich; – Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030 (SSiNP 2030)	Celem głównym SSiNP 2030 jest sprawne i nowoczesne państwo służące obywatelom, środowisku oraz gospodarce. Do jego osiągnięcia w perspektywie do 2030 r. przyczyniać się będzie 5 celów szczegółowych – Cel szczegółowy I: Lepsze prawo. – Cel szczegółowy II: Sprawne instytucje państwa. – Cel szczegółowy III: Podniesienie sprawności realizacji zadań państwa poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych i zmianę sposobu działania stosownie do możliwości, jakie stwarza technologia. – Cel szczegółowy IV: Efektywne planowanie i wykorzystanie środków finansowych. – Cel szczegółowy V: Zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (SZRWRI 2030)	Głównym celem niniejszej Strategii jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. W kontekście realizacji celu głównego określone zostały następujące cele szczegółowe: – Cel szczegółowy I: Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej; – Cel szczegółowy II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska; – Cel szczegółowy III: Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa. Obszarami wpływającymi na realizację celów strategii to: sprawne zarządzanie rozwojem, stabilne finansowanie rozwoju, trwała zdolność kreacji i uczenia się.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (SRT2030)	Głównym celem Strategii jest zwiększenie dostępności transportowej kraju oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego oraz utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego na poziomie krajowym, europejskim i globalnym. Realizacja wyżej opisanego celu jest związana z wdrażaniem 6 kierunków interwencji dla każdej z gałęzi transportu tj.: – Kierunek interwencji 1: budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce. – Kierunek interwencji 2: poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym. – Kierunek interwencji 3: zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności. – Kierunek interwencji 4: poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów. – Kierunek interwencji 5: ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko. – Kierunek interwencji 6: poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach strategicznych oraz na: <https://www.gov.pl/web/ia/strategie-krajowe>

1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Strategie rozwoju ponadlokalnego powinny uwzględniać i być wielowymiarowo spójne z ustaleniami strategii rozwoju województwa, która stanowi punkt odniesienia oraz podstawowy dokument strategiczny określający długofalową wizję rozwoju województwa. Dla województwa mazowieckiego obowiązuje aktualnie Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, przyjęta Uchwałą nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku.

Tab. 2 Główne założenia obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA																								
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze	Wizja określona w Strategii Rozwoju Województwa brzmi następująco: Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie. Wizja ta możliwa będzie do osiągnięcia poprzez realizację celu głównego, za który przyjęto: Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwały i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska. Jego realizacja odbywać się będzie poprzez wdrażanie następujących celów strategicznych, dla których przypisane zostały poszczególne kierunki działań: – Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze; – Dostępne i mobilne Mazowsze; – Zielone, niskoemisyjne Mazowsze; – Mazowsze, zintegrowane społecznie; – Mazowsze bogate kulturowo. Zgodnie z zapisami Strategii, układ celów strategii został podporządkowany długookresowym priorytetom rozwoju regionalnego. Przy realizacji celów należy uwzględnić możliwość wystąpienia zmian uwarunkowań rozwoju przewidzianych i opisanych w poszczególnych scenariuszach rozwoju. Struktura celów rozwojowych zawartych w Strategii przedstawia się następująco (str. 44 Strategii Rozwoju Województwa): WIZJA Mazowsze z Warszawą, Warszawa ku Europie CEL GŁÓWNY Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwały i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska <table><tr><th>obszar</th><th>GOSPODARKA</th><th>DOSTĘPNOŚĆ</th><th>ŚRODOWISKO I ENERGETYKA</th><th>SPOŁECZEŃSTWO</th><th>KULTURA I DZIEDZICTWO</th></tr><tr><th>nazwa celu</th><td><i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i></td><td><i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i></td><td><i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i></td><td><i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i></td><td><i>Mazowsze bogate kulturowo</i></td></tr><tr><th>opis celu</th><td>Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii</td><td>Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego</td><td>Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody</td><td>Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki</td><td>Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia</td></tr><tr><th>wymiar terytorialny</th><td colspan="5">OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI</td></tr></table> MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W Strategii zidentyfikowano także dwa typy obszarów strategicznej interwencji: – problemowe – podregiony NUTS 3, – bieguny wzrostu – miejskie obszary funkcjonalne. Wszystkie gminy wchodzące w skład „Doliny Dolnego Bugu” położone są w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Ostrowi Mazowieckiej – potencjalnym biegunie wzrostu. Ponadto zlokalizowane są one w granicach ostrołęckiego obszaru problemowego - ryc. 10 Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+.	obszar	GOSPODARKA	DOSTĘPNOŚĆ	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	SPOŁECZEŃSTWO	KULTURA I DZIEDZICTWO	nazwa celu	<i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i>	<i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i>	<i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i>	<i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i>	<i>Mazowsze bogate kulturowo</i>	opis celu	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego	Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody	Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki	Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia	wymiar terytorialny	OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI				
obszar	GOSPODARKA	DOSTĘPNOŚĆ	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	SPOŁECZEŃSTWO	KULTURA I DZIEDZICTWO																				
nazwa celu	<i>Konkurencyjne i innowacyjne Mazowsze</i>	<i>Dostępne i mobilne Mazowsze</i>	<i>Zielone, niskoemisyjne Mazowsze</i>	<i>Mazowsze zintegrowane społecznie</i>	<i>Mazowsze bogate kulturowo</i>																				
opis celu	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu przy ograniczeniu presji na przestrzeń i środowisko, kształtowanie ładu przestrzennego	Poprawa stanu środowiska poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody	Poprawa jakości i dostępności do usług społecznych oraz wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego w ramach nowoczesnej gospodarki	Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia																				
wymiar terytorialny	OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI																								

Gmina Brok i Zaręby Kościelne położone są poza obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją, gmina Nur stanowi obszar zagrożony trwałą marginalizacją z uwagi na kumulację problemów społecznych, natomiast gm. Zaręby Kościelne położona jest w zasięgu obszarów, gdzie następuje kumulacja problemów społeczno-ekonomicznych. Jednocześnie podkreśla się, że gminy zlokalizowane są w pobliżu miasta obniżającego się potencjału (Ostrowi Mazowieckiej) (Rys. 11 Strategii).

W odniesieniu do MOF Ostrowi Mazowieckiej, jako miasta średniego tracącego funkcje społeczno-gospodarcze, w Strategii zapisano (str. 80-81, Strategii Rozwoju Województwa): *W przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze i pozostałych miast subregionalnych, niezbędne jest efektywne wykorzystanie potencjału, którym dysponują i wzmacnianie współpracy w obszarach funkcjonalnych, tak aby miasta te mogły pełnić rolę biegunów wzrostu w swoim otoczeniu.*

Sprzyjające wzmocnieniu pozycji konkurencyjnej i poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej, przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska w MOF Ostrowi Mazowieckiej i innych potencjalnych biegunów wzrostu, będą:

- *działania wspólne dla wszystkich MOF,*
- *rozwój lokalnych rynków pracy i aktywizacja zawodowa mieszkańców, w tym w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej i doradztwa zawodowego, zapewniając równowagę popytowo-podażową na rynku pracy i niwelując zjawisko bezrobocia strukturalnego,*
- *zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i wspieranie przedsiębiorczości w celu rozwoju nowych gałęzi gospodarki, w tym w zakresie przemysłu przyszłości oraz zielonych (zrównoważonych) inwestycji,*
- *rozwój uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych.*

W odniesieniu do Ostrołęckiego OSI w Strategii zapisano (str. 82, Strategii Rozwoju Województwa):

Interwencja w OSI ostrołęckim zorientowana będzie na poprawę warunków prowadzenia działalności gospodarczej i zwiększenie zdolności absorpcyjnych podregionu, z wykorzystaniem wewnętrznych potencjałów obszaru, w tym miast Ostrołęki i Ostrowi Mazowieckiej. Kluczowe w tym zakresie są działania na rzecz poprawy skomunikowania podregionu z resztą województwa, zwłaszcza poprzez rozwój sieci kolejowej oraz powiązanej z nią komunikacji autobusowej. Oprócz systemu transportowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców i stanu środowiska obszaru istotne jest zwiększenie dostępności do sieciowej infrastruktury komunalnej, w szczególności gazowej i kanalizacyjnej. Warunki przyrodnicze obszaru, jak również duże znaczenie sektora rolnego dla gospodarki podregionu, tworzą potencjał dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w ramach rodzinnych gospodarstw rolnych. Z uwagi na wysokie walory przyrodnicze i kulturowe, zasadne jest także wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej w celu bardziej efektywnego wykorzystania potencjału turystycznego dla rozwoju gospodarki podregionu.

Działania w OSI ostrołęckim skoncentrowane będą na wskazanych obszarach:

1. *Poprawa dostępności obszaru poprzez:*

- *rozwój transportu kolejowego z wykorzystaniem nowych i zmodernizowanych linii kolejowych, uzupełnienie sieci przystankowej oraz zwiększenie liczby połączeń,*
- *rozwój zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego poprawiającego dostępność przystanków kolejowych i centrów lokalnych,*

2. *Ochrona oraz wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego poprzez:*

- *rozwój rolnictwa ekologicznego,*
- *wykorzystanie potencjału przyrodniczego, w tym obszarów nadrzecznych i leśnych, na potrzeby rekreacyjno-wypoczynkowe, np. agroturystyki,*
- *modernizację istniejącej infrastruktury turystycznej oraz budowę nowych szlaków turystyki aktywnej,*

rozbudowę i modernizację systemów kanalizacyjnych, gazowych i ciepłowniczych.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w dokumentach.

Poza Strategią Rozwoju Województwa, do istotnych dokumentów regionalnych, kierunkujących ogólnymi założeniami rozwojowymi województwa i gmin należą m.in.:

Tab. 3 Główne założenia pozostałych dokumentów szczebla regionalnego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego jest głównym dokumentem polityki rozwoju przestrzennego województwa. Ustala on podstawowe elementy układu przestrzennego województwa, ich zróżnicowanie oraz wzajemne relacje. Plan przyjmuje zasadę zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego oraz zawiera kierunki zagospodarowania, a wśród nich poszczególne kierunki polityki przestrzennej, które wskazują sposoby realizacji wizji przestrzennego zagospodarowania województwa. Zgodnie z ustaleniami Planu, gminy Brok, Zaręby Kościelne oraz Małkinia Górna położone są w podregionie ostrołęckim i należą do wiejskich obszarów funkcjonalnych uczestniczących w procesach rozwojowych. Do głównych zasad zagospodarowania tych obszarów zalicza się: – <i>ochronę terenów otwartych przed rozpraszaniem zabudowy;</i> – <i>przeciwdziałanie negatywnym skutkom suburbanizacji w aspekcie ochrony środowiska;</i> – <i>ochronę krajobrazu przed chaosem inwestycyjnym i kształtowanie ładu przestrzennego;</i> – <i>ochronę gruntów rolnych klas I-III oraz gruntów leśnych przed ich nieuzasadnionym przeznaczeniem na cele nierolnicze i nieleśne;</i> – <i>wspieranie działalności gospodarczej towarzyszącej produkcji rolnej, a także dążenie do zrównoważonego rozwoju funkcji pozarolniczych.</i> Ponadto gmina Nur znajduje się natomiast w obrębie wiejskich obszarów funkcjonalnych wymagających wsparcia procesów rozwojowych. Dla terenów tych obowiązują następujące zasady zagospodarowania przestrzennego: – <i>poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych poprzez wspieranie prac scaleniowych i wymiany gruntów;</i> – <i>kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej na gruntach najwyższych klas bonitacyjnych I-III;</i> – <i>wielofunkcyjny rozwój obszarów o średniej i niskiej zdolności produkcyjnej, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego (m.in.: tradycyjnego krajobrazu rolniczego, wolnych przestrzeni użytkowanych rolniczo, trwałych użytków zielonych);</i> – <i>poprawa dostępności komunikacyjnej, m.in. poprzez rozwój transportu publicznego, w tym przywrócenie połączeń kolejowych na nieczynnych liniach kolejowych, a także przebudowę/rozbudowę istniejącej sieci drogowej, w szczególności dróg powiatowych i gminnych;</i> – <i>budowa i rozbudowa systemów wodociągowo-kanalizacyjnych, a także sukcesywna sanitacja terenów o zabudowie rozproszonej, m.in. poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków;</i> – <i>poprawa bezpieczeństwa energetycznego, m.in. poprzez budowę, rozbudowę i modernizację sieci elektroenergetycznej w zakresie niskich i średnich napięć;</i> – <i>zwiększenie nasycenia infrastrukturą ICT (ang. Information and Communication Technologies), a także zapewnienie dostępu do systemu e-usług;</i> – <i>tworzenie przestrzeni publicznych, będących miejscem koncentracji i aktywizacji społeczności lokalnych;</i> – <i>objęcie ochroną unikalnych elementów architektury wiejskiej charakterystycznej dla poszczególnych regionów, w tym układów ruralistycznych.</i> Analizowane gminy położone są poza granicami obszarów o najniższym poziomie dostępu do usług publicznych.

Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2020-2030	Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Mazowieckiego określa, że misją Strategii jest: Zapewnienie dostępu do wiedzy, danych i usług oraz wsparcie ich wykorzystania z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zaspokojenia potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Wizja sformułowana została jako: Mazowsze jako region łączący rozwój technologiczny z wrażliwością społeczną, wspierający równy, powszechny i sprawiedliwy dostęp do wiedzy i technologii, a także zapewniający wysoki komfort życia i warunki do rozwoju gospodarczego, stabilizacji ekonomicznej oraz wyrównywania szans rozwojowych. Celem głównym Strategii jest: Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Mazowszu poprzez wsparcie tworzenia, wykorzystywania i rozwoju powszechnych i przyjaznych technologii informacyjno-komunikacyjnych podnoszących jakość życia mieszkańców oraz wspierających rozwój gospodarczy regionu i stały wzrost jego konkurencyjności. Na podstawie analizy przeprowadzonej diagnozy potrzeb określono następujące cele strategiczne wraz z kierunkami działań: – Cel strategiczny 1: Wzrost kompetencji cyfrowych i zaufania do ICT; – Cel strategiczny 2: Elektroniczne systemy i usługi dla mieszkańców Mazowsza; – Cel strategiczny 3: Internet dla Mazowsza; – Cel strategiczny 4: ICT dla nauki i biznesu.
Program Ochrony Środowiska dla Województwa Mazowieckiego do 2030 roku	Program wskazuje cele w zakresie ochrony środowiska województwa mazowieckiego. Określono obszary (dziedziny) interwencji, dla których przyjęto zadania w ramach poniższych kierunków interwencji: – Ochrona klimatu i jakości powietrza (OP): Poprawa efektywności energetycznej i dostosowanie sektora energetycznego do zmian klimatu, Ograniczenie emisji powierzchniowej, Ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych, Ograniczenie emisji zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych, Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz zapewnienie magazynowania wytworzonej energii, Zarządzanie jakością powietrza w jednostkach samorządu terytorialnego województwa, Zmniejszenie emisji prekursorów ozonu; – Zagrożenia hałasem (KA): Poprawa klimatu akustycznego; – Pola elektromagnetyczne (PEM): Ochrona przed polami elektromagnetycznymi; – Gospodarowanie wodami (ZW): Poprawa jakości jednolitych części wód powierzchniowych, Ochrona zasobów i zmniejszenie antropopresji na wody podziemne, Zmniejszenie zagrożenia powodziowego, Ograniczenie skutków następstw suszy i zwiększenie możliwości gromadzenia wody; – Gospodarka wodno-ściekowa (GW): Sprawny i funkcjonalny system wodociągowy, Minimalizacja presji na środowisko poprzez porządkowanie gospodarki ściekowej; – Zasoby geologiczne (ZG): Kontrola i monitoring eksploatacji kopalin; – Gleby (GL): Zachowanie funkcji środowiskowych i gospodarczych gleb, Rekultywacja gruntów zdegradowanych i zdewastowanych, Ochrona przed osuwiskami; – Gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów (GO): Prawidłowe funkcjonowanie systemu gospodarowania odpadami, Wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym; – Zasoby przyrodnicze (ZP): Zarządzanie zasobami przyrody i krajobrazem, Zachowanie lub przywrócenie właściwego stanu siedlisk i gatunków, Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych, Działania z zakresu pogłębiania i udostępniania wiedzy o zasobach przyrodniczych, walorach krajobrazowych województwa oraz ich znaczeniu dla człowieka, zwłaszcza w kontekście zmian klimatycznych, Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych, Wsparcie działań edukacyjnych oraz infrastruktury turystycznej w lasach, Zwiększenie lesistości; – Zagrożenie poważnymi awariami przemysłowymi (PAP): Zmniejszenie zagrożenia oraz minimalizacja skutków w przypadku wystąpienia awarii.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach.

1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU

Na poziomie powiatu ostrowskiego kierunki strategicznego rozwoju określa Strategia Rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030, przyjęta uchwałą Nr LIX/348/2023 Rady Powiatu w Ostrowi Mazowieckiej z dnia 30 marca 2023 r.

Tab. 4 Główne założenia obowiązującego Planu Rozwoju Lokalnego Powiatu Ostrowskiego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia Rozwoju Powiatu Ostrowskiego na lata 2023-2030	Dokument sporządzony został w celu właściwego ukierunkowania polityki powiatu ostrowskiego w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego na lata 2023-2030. Na potrzeby Strategii przyjęta została Misja, na którą składa się kolejno: 1. <i>Tworzenie atrakcyjnych warunków do mieszkania w przyjaznym, bezpiecznym środowisku.</i> 2. <i>Rozwijanie potencjału gospodarczego poprzez wykorzystanie atutów Powiatu zwłaszcza w obszarze walorów przyrodniczych i krajobrazowych.</i> 3. <i>Dbłość o lokalne dziedzictwo kulturowe, edukację jako element wzmacniania więzi społecznych.</i> Strategia określa także wizję Powiatu Ostrowskiego, jako: <i>atrakcyjną przestrzeń do życia, z zachowanym środowiskiem naturalnym, spuścizną kulturową i historyczną, rozwijającą się w zrównoważony sposób, poprzez aktywność w sferze gospodarczej, dbałość o sferę przyrodniczą oraz wsparcie osób wykluczonych w sferze społecznej</i> W ramach wdrażania ustaleń zdefiniowanej Misji wyznaczonych zostało następujących 5 celów strategicznych, wraz z zadaniami szczegółowymi, a mianowicie: I. <i>Powiat aktywny społecznie;</i> II. <i>Powiat aktywny gospodarczo;</i> III. <i>Powiat nowoczesnej infrastruktury;</i> IV. <i>Powiat dbający o bezpieczeństwo;</i> V. <i>Powiat rekreacji i turystyki.</i>

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w opisywanym dokumencie.

1.5. LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA

Gminy objęte opracowaniem włączone zostały do Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 dla Lokalnej Grupy Działania „Zielone Sioło”. Dokument ten zatwierdzony i uchwalony został na mocy uchwały nr 35/2023 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia LGD „ZIELONE SIOŁO” z dnia 31 maja 2023 r.

Obszar działania LGD ZS zamieszkuje łącznie ok. 56,3 tys. osób, natomiast jego powierzchnia to ok. 1,4 tys. km². LGD funkcjonuje na terenie 11 gmin i 1 powiatu (ostrowski), w tym na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu”.

Celem realizacji LSR na lata 2023-2027 jest: *spowolnienie negatywnych procesów demograficznych zachodzących na obszarze LGD przy jednoczesnym wsparciu ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji*. W Strategii wskazano następujące przedsięwzięcia do realizacji:

- rozwój ogólnodostępnej infrastruktury społecznej;
 - poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych,
 - poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,
- wzmocnienie zaangażowania społecznego w rozwój lokalny i włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji;
 - opracowanie koncepcji inteligentnych wsi,
 - włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych, osób w niekorzystnej sytuacji,
 - ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi,
 - wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.

2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ

2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE

Obszar objęty opracowaniem obejmuje cztery gminy położone w obrębie Doliny Dolnego Bugu tj.:

- gmina Brok (miejsko-wiejska),
- gmina Małkinia Górna (wiejska),
- gmina Nur (wiejska),
- gmina Zaręby Kościelne (wiejska).

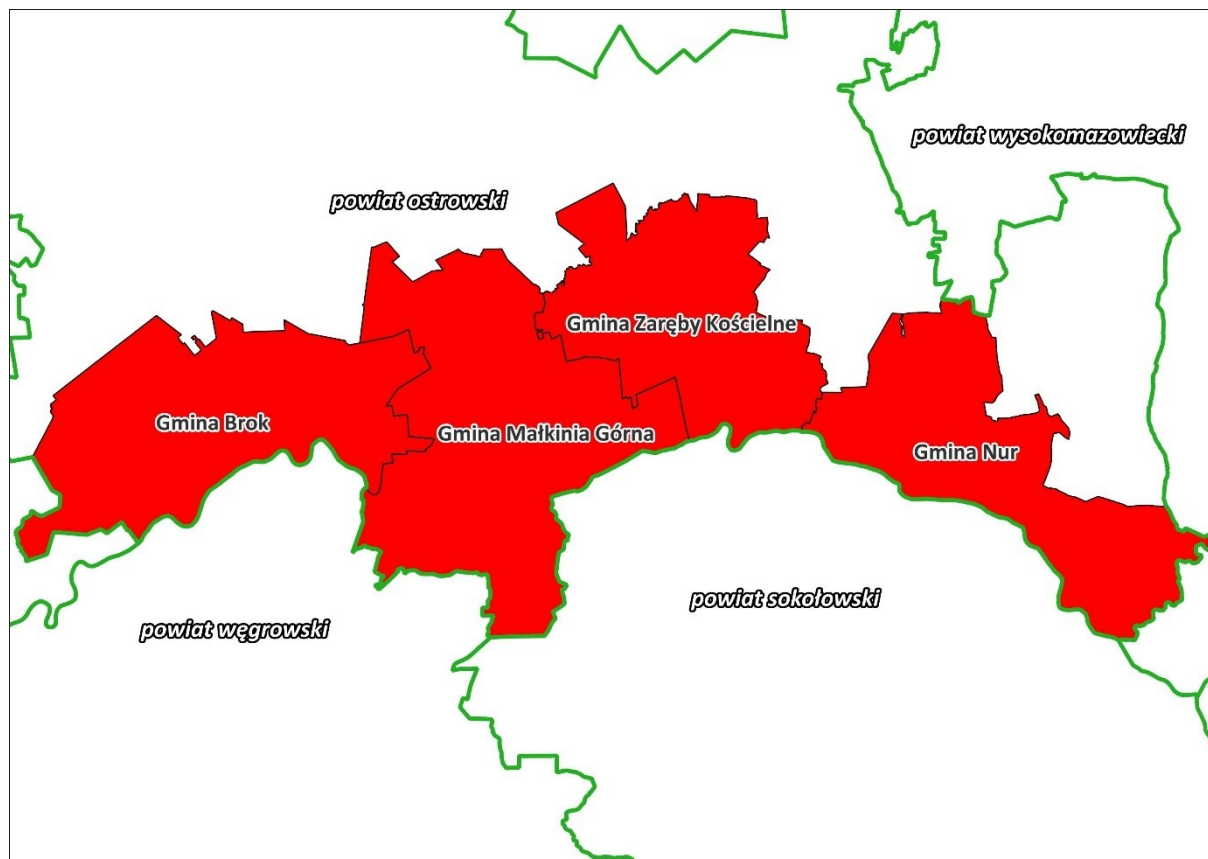


Ryc. 1 Położenie administracyjne obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” – tło krajowe

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

Wszystkie gminy położone są w południowej części powiatu ostrowskiego w województwie mazowieckim i łącznie zajmują obszar o powierzchni 42 895 ha (ok. 429 km²), z czego¹⁰:

- gmina Brok - 10 991 ha (ok. 110 km²),
- gmina Małkinia Górna - 13 422 ha (ok. 134 km²),
- gmina Nur - 9 600 ha (96 km²),
- gmina Zaręby Kościelne - 8 882 ha (ok. 89 km²).



Ryc. 2 Położenie administracyjne obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” – tło ponadlokalne

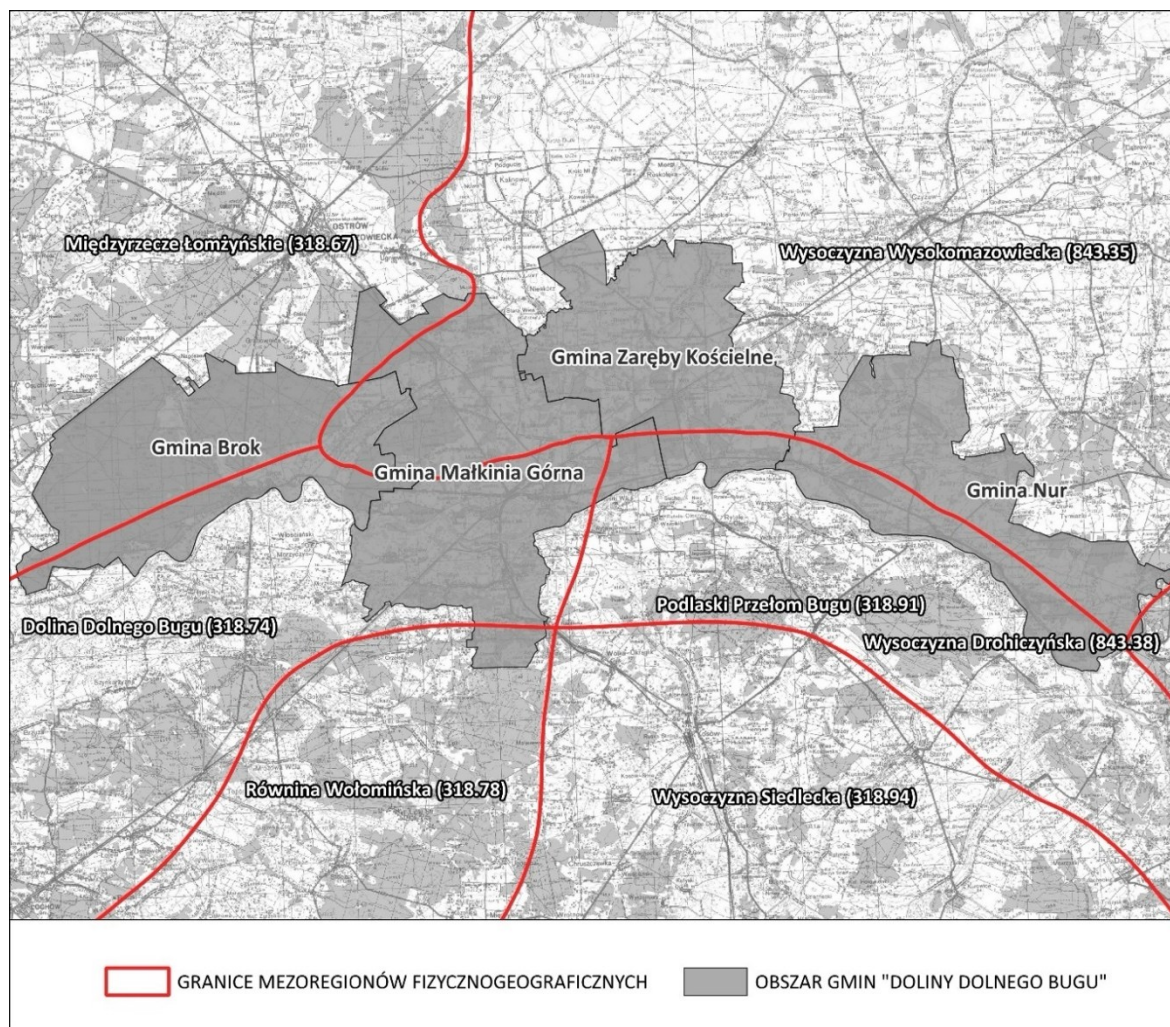
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Pod względem fizycznogeograficznym analizowany obszar położony jest w obrębie czterech makroregionów fizycznogeograficznych tj.:

- Nizina Północnopodlaska;
 - Wysoczyzna Wysokomazowiecka (843.35),
 - Wysoczyzna Drohiczyńska (843.38),
- Nizina Południowopodlaska;
 - Podlaski Przełom Bugu (318.91),
- Nizina Środkowomazowiecka;
 - Dolina Dolnego Bugu (318.74),
 - Równina Wołomińska (318.78),
- Nizina Północnomazowiecka;
 - Międzyrzecze Łomżyńskie (318.67).

¹⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.



Ryc. 3 Położenie fizycznogeograficzne obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu”

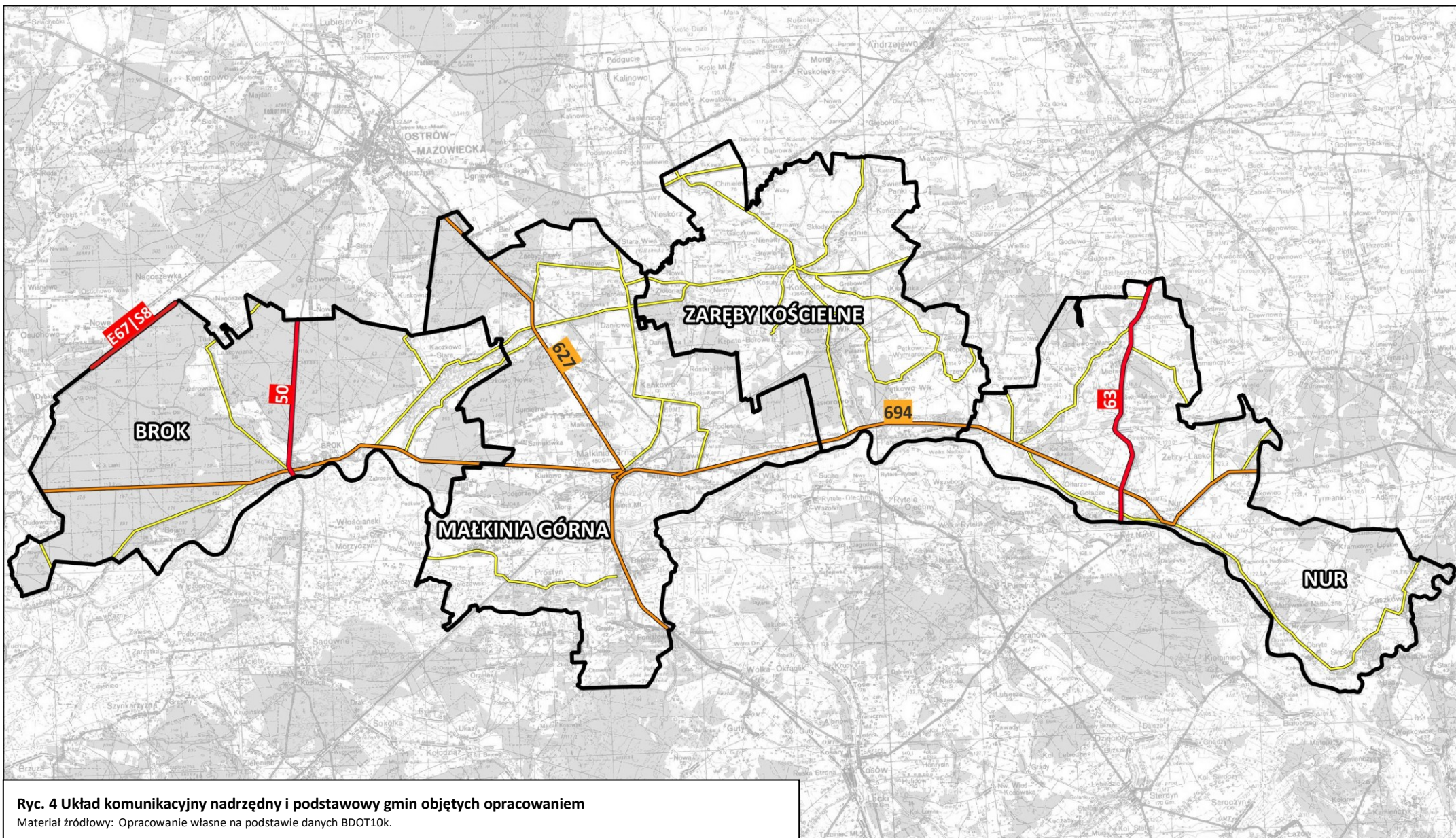
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie podziału fizycznogeograficznego J. Kondrackiego.

2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA

Układ komunikacji drogowej na terenie gmin objętych opracowaniem stanowi:

- układ nadrzędny:
 - droga ekspresowa S8 (E67), relacji Warszawa – Ostrów Mazowiecka (odcinek trasy europejskiej *Via Baltica* – gm. Brok);
 - droga krajowa nr 50, relacji Ciechanów – Ostrów Mazowiecka (gm. Brok);
 - droga krajowa nr 63, relacji Zambrów – Sokołów Podlaski (gm. Nur);
 - droga wojewódzka nr 627, relacji Sokołów Podlaski – Ostrów Mazowiecki (gm. Małkinia Górna);
 - droga wojewódzka nr 694, relacji Poręba-Kocęby – Ciechanowiec (gm. Nur, Małkinia Górna, Zaręby Kościelne, Brok);
- układ podstawowy:
 - drogi powiatowe:
- układ uzupełniający:
 - drogi gminne;
 - pozostałe drogi, niebędące drogami publicznymi, w tym wewnętrzne i dojazdowe.



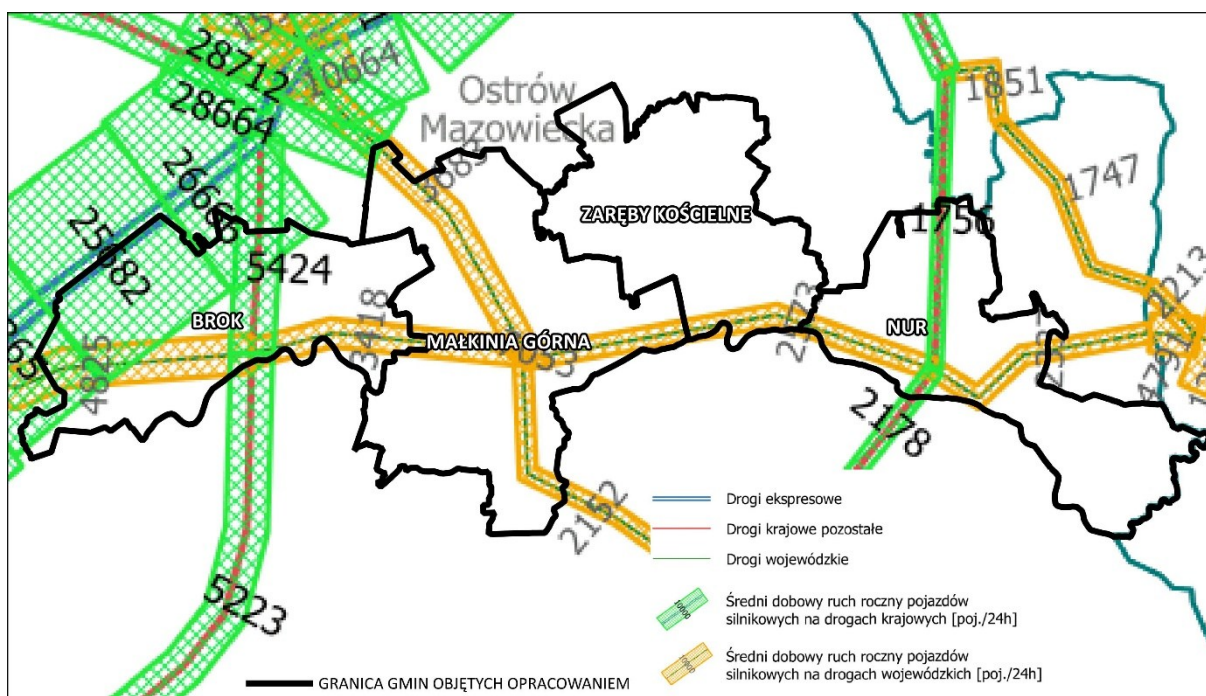
-  GRANICA GMIN OBJĘTYCH OPRACOWANIEM
-  DROGA EKSRRPESOWA S8
-  DROGI KRAJOWE

-  DROGI WOJEWÓDZKIE
-  DROGI POWIATOWE

Infrastruktura drogowa gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, ze względu na to, że składają się na nią odcinki dróg krajowych (w tym drogi ekspresowej S8), dróg wojewódzkich, dróg powiatowych oraz gminnych.

Stan techniczny dróg przebiegających przez teren poszczególnych gmin jest zróżnicowany. Występują drogi publiczne utwardzone¹¹ oraz nieutwardzone, przy czym zaznacza się, że stan niektórych odcinków wciąż wymaga poprawy. Pomimo poczynionych w ostatnich latach inwestycji w infrastrukturę komunikacyjną konieczne są dalsze, sukcesywne modernizacje i przebudowy oraz realizacje nowych odcinków dróg.

Spośród dróg przebiegających przez obszar analizowanych gmin, badaniem natężania ruchu objęte zostały odcinki dróg krajowych i wojewódzkich. Najwyższe natężenie ruchu drogowego występuje na terenie gm. Brok, zwłaszcza na odcinku drogi ekspresowej S8, gdzie średniodobowa liczba pojazdów silnikowych kształtuje się na poziomie ok. 25-27 tys. sztuk. W przypadku pozostałych dróg krajowych i wojewódzkich wartości te są wielokrotnie niższe. Wyniki wspomnianych badań zobrazowano na rycinie poniżej.



Ryc. 5 Średni dobowy ruch roczny pojazdów silnikowych na drogach krajowych i wojewódzkich

Materiał źródłowy: Generalny Pomiar Ruchu 2020/2021, GDDKiA.

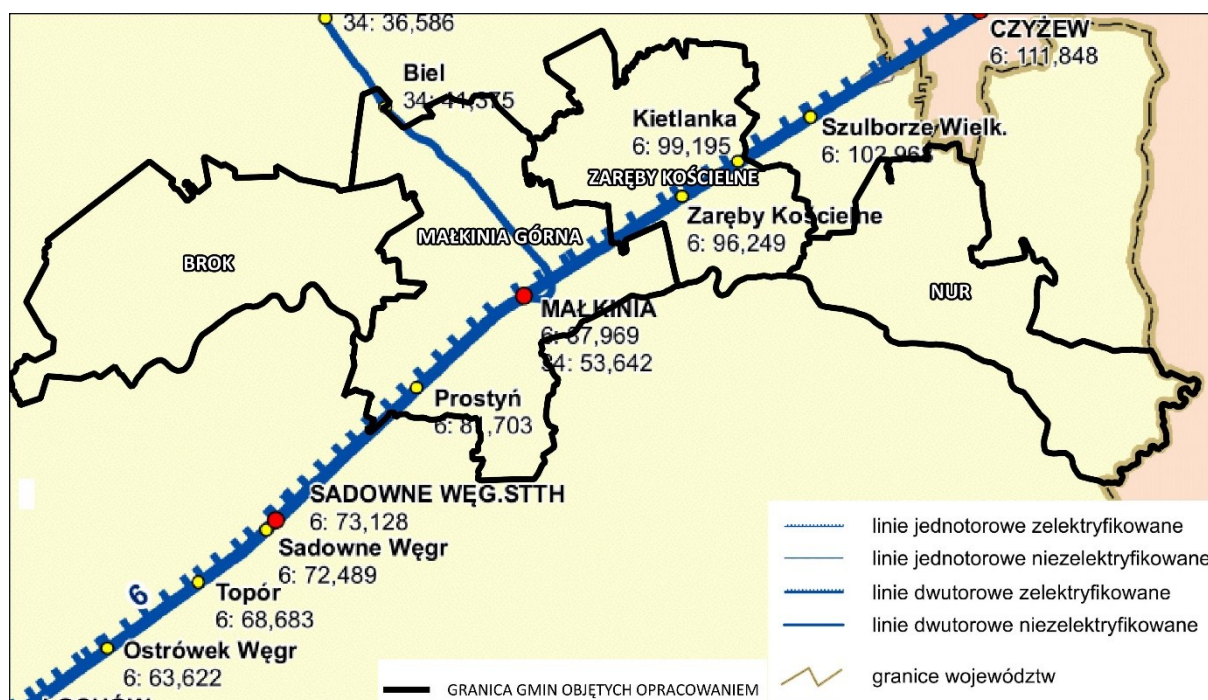
2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA

W granicach gminy Brok i Nur nie funkcjonuje obecnie infrastruktura kolejowa. Na terenie gminy Małkinia Górna i Zaręby Kościelne przebiega zelektryfikowana linia kolejowa nr 6, wzdłuż której znajdują się następujące stacje i przystanki kolejowe: Małkinia, Prostyn, Zaręby Kościelne i Kietlanka.¹²

Z Małkini Górnej funkcjonują połączenia kolejowe do Warszawy i Białegostoku oraz znajduje się bocznicą obsługująca ruch towarowy. Ponadto przez teren gminy Małkinia Górna przebiega nieelektryfikowana linia kolejowa nr 34. W przyszłości planowana jest rewitalizacja ww. linii (w tym modernizacja i elektryfikacja) oraz uruchomienie przewozów pasażerskich.

¹¹ Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym: droga twarda to droga z jezdnią o nawierzchni bitumicznej, betonowej, kostkowej, klinkierowej lub brukowcowej oraz z płyt betonowych lub kamiennie-betonowych, jeżeli długość nawierzchni przekracza 20 m.

¹² Materiał źródłowy: <http://mapa.plk-sa.pl/>



Ryc. 6 Infrastruktura kolejowa w rejonie gmin objętych opracowaniem

Materiał źródłowy: PKP Polskie Linie Kolejowe SA.

2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA

Na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” infrastruktura rowerowa nie jest szczególnie rozwinięta, natomiast większość transportu rowerowego odbywa się poboczem lub drogami.¹³

W gminie Małkinia Górna znajduje się łącznie 5,1 km ścieżek rowerowych. Przebiegają one w ciągu dróg wojewódzkich nr 627 i 694 oraz drogi powiatowej nr 2653. Gmina Zaręby Kościelne oferuje natomiast ścieżkę rowerową na ul. Farnej, której długość wynosi 2,1 km. W gminie Brok przebiega ponadregionalny szlak rowerowy wzdłuż Bugu, który ciągnie się od miejscowości Bojany przez Brok, wzdłuż drogi powiatowej nr 2651W oraz drogi wojewódzkiej nr 694. Dodatkowo, w Broku oraz wzdłuż wybranych dróg gminnych znajduje się szlak rowerowy noszący imię W. B. Jastrzębowski. Z kolei w gminie Nur nie ma rozwiniętej spójnej sieci ścieżek rowerowych.¹⁴

Zważywszy na powszechne użytkowanie rowerów jako środków transportu lokalnego, pożądany byłby rozwój infrastruktury rowerowej, zwłaszcza realizowanej w formie ciągów rowerowych, zwiększających bezpieczeństwo użytkowników (odseparowanie ruchu pojazdów silnikowych od rowerowego i pieszo-rowerowego). W miejscach o utrudnionych warunkach realizacji ciągów wskazane jest wyznaczenie i oznakowanie ścieżek w formie pasów lub kontrapasów. Natomiast na terenach o niskiej intensywności zabudowy lub terenach otwartych warto wprowadzić oznakowanie. Ukształtowana sieć powiązań rowerowych stanowiłaby zachętę do korzystania z alternatywnych środków transportu, jakim są pojazdy rowerowe.

¹³ Droga rowerowa określana jest jako droga lub jej część, przeznaczona dla ruchu rowerów, odpowiednio oznakowana, służąca głównie do celom komunikacyjnym, a nie turystycznym (w statystyce dróg rowerowych nie ujmuje się tzw. szlaków rowerowych, np. położonych w lesie).

¹⁴ Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy: Brok, Nur, Małkinia Górna, Nur oraz Dane GUS, stan na 2023 r.

2.3.4. TRANSPORT WODNY

Na obszarze gmin objętych opracowaniem znajdują się w sumie cztery przeprawy mostowe przez rzekę Bug (od zachodu kolejno):

- most drogowy w Broku, na przedłużeniu ul Szosowej w ciągu drogi krajowej nr 50;
- most kolejowy na Bugu (linia kolejowa nr 6, relacji Prostyń – Małkinia Górna);
- most drogowy w ciągu drogi wojewódzkiej nr 627 pomiędzy Małkinią a Trebłinką;
- most drogowy w ciągu drogi krajowej nr 63 w okolicach wsi Łęg Nurski w gm. Nur.

Należy nadmienić, że obecnie nie funkcjonują tutaj przeprawy promowe. Zgodnie z ustaleniami obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego planowane jest użegłowanie rzeki Bugu, stanowiącej drogę wodną E40.

W związku z powyższym należy uznać, iż istnieje potencjał do rozwoju transportu wodnego na rzece Bug.

2.3.5. TRANSPORT ZBIOROWY

Małkinia Górna z uwagi na swoje położenie dysponuje stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią transportu zbiorowego, obejmującą zarówno transport kolejowy, jak i autobusowy. Z Małkini realizowane są połączenia autobusowe m.in. do Ostrowi Mazowieckiej i Sokołowa Podlaskiego oraz obsługiwane są trasy wewnątrzgminne.

Stacja kolejowa w Małkini stanowi istotny węzeł komunikacyjny, obsługując ruch pasażerski linii kolejowej nr 6. Ze stacji kolejowej w Małkini realizowane są bezpośrednie połączenia do Warszawy i Białegostoku, natomiast ze wsi Kietlanka (gm. Zaręby Kościelne) dojechać można do kilku miejscowości obsługiwanych przez Koleje Mazowieckie¹⁵. W przyszłości potencjalnie możliwe będzie otwarcie nowych stacji i połączeń kolejowych, w związku z planowaną rewitalizacją linii nr 34.

Transport zbiorowy gminy Brok oraz Nur opiera się wyłącznie na transporcie autobusowym. Nie funkcjonują tam żadne dworce autobusowe, natomiast znajdują się przystanki autobusowe.¹⁶ Potencjalnym problemem dla części mieszkańców może być brak bezpośrednich połączeń do większych ośrodków miejskich, w tym konieczność przesiadek.

Warto zaznaczyć, że na terenie gmin funkcjonują połączenia lokalne w zakresie dowozu uczniów do szkoły. Usługi transportu zbiorowego świadczą autobusy gminne, autobusy PKS oraz prywatne linie autobusowe.

2.3.6. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH

W odniesieniu do gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” najbliższym ośrodkiem miejskim o znaczeniu powiatowym jest Ostrów Mazowiecka (siedziba powiatu ostrowskiego). Miasto stołeczne Warszawa położone jest w odległości 50 – 100 km na południowy - zachód od granic gmin objętych analizą.

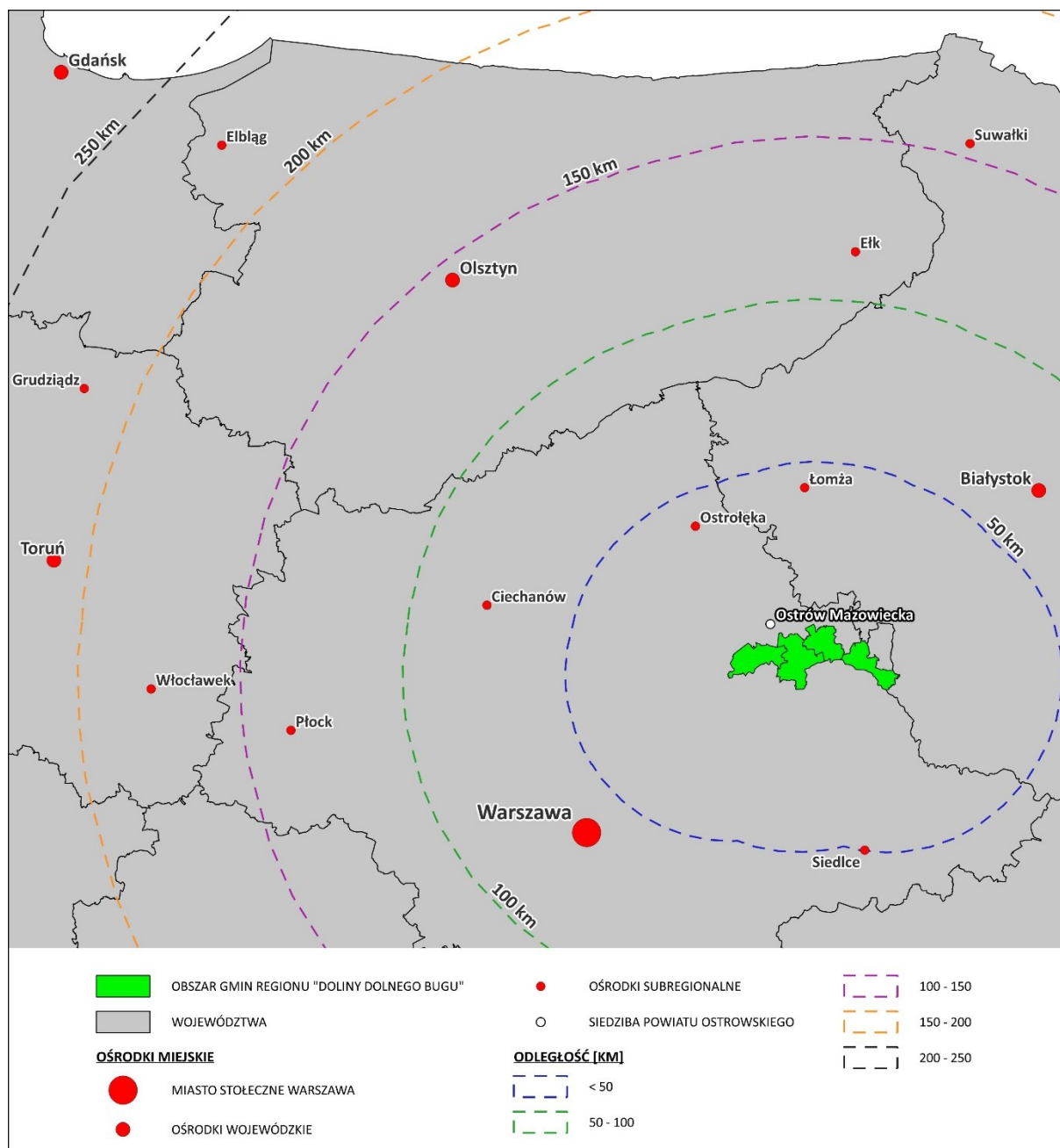
Poniżej przedstawiono zakres odległości pomiędzy poszczególnymi ośrodkami wojewódzkimi i subregionalnymi, a obszarem gmin objętych analizą.

- w strefie do 50 km nie znajdują się żadne ośrodki wojewódzkie, natomiast zlokalizowana jest Ostrołęka i Łomża, które pełnią rolę subregionalnych ośrodków funkcjonalnych w województwach mazowieckim i podlaskim;
- w strefie w przedziale 50 – 100 km znajduje się siedziba województwa podlaskiego (Białystok) oraz zlokalizowane są dwa ośrodki subregionalne województwa mazowieckiego tj.: Ciechanów i Siedlce;

¹⁵ Materiał źródłowy: <https://www.e-podroznik.pl/>

¹⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – transport i łączność: komunikacja miejska, stan na 31.012.2023 r.

- w strefie w przedziale 100 – 150 km znajduje się siedziba województwa warmińskiego (Olsztyn) oraz zlokalizowane są trzy ośrodki subregionalne tj.: Ełk, Radom i Płock;
- w strefie w przedziale 150 - 200 km znajduje się siedziba województwa łódzkiego (Łódź) i lubelskiego (Lublin) oraz zlokalizowane są ośrodki subregionalne województwa kujawsko-pomorskiego (Włocławek) i Podlaskiego (Suwałki);
- w strefie w przedziale 200 – 250 km znajduje się siedziba województwa kujawsko-pomorskiego (Toruń) i Świętokrzyskiego (Kielce).

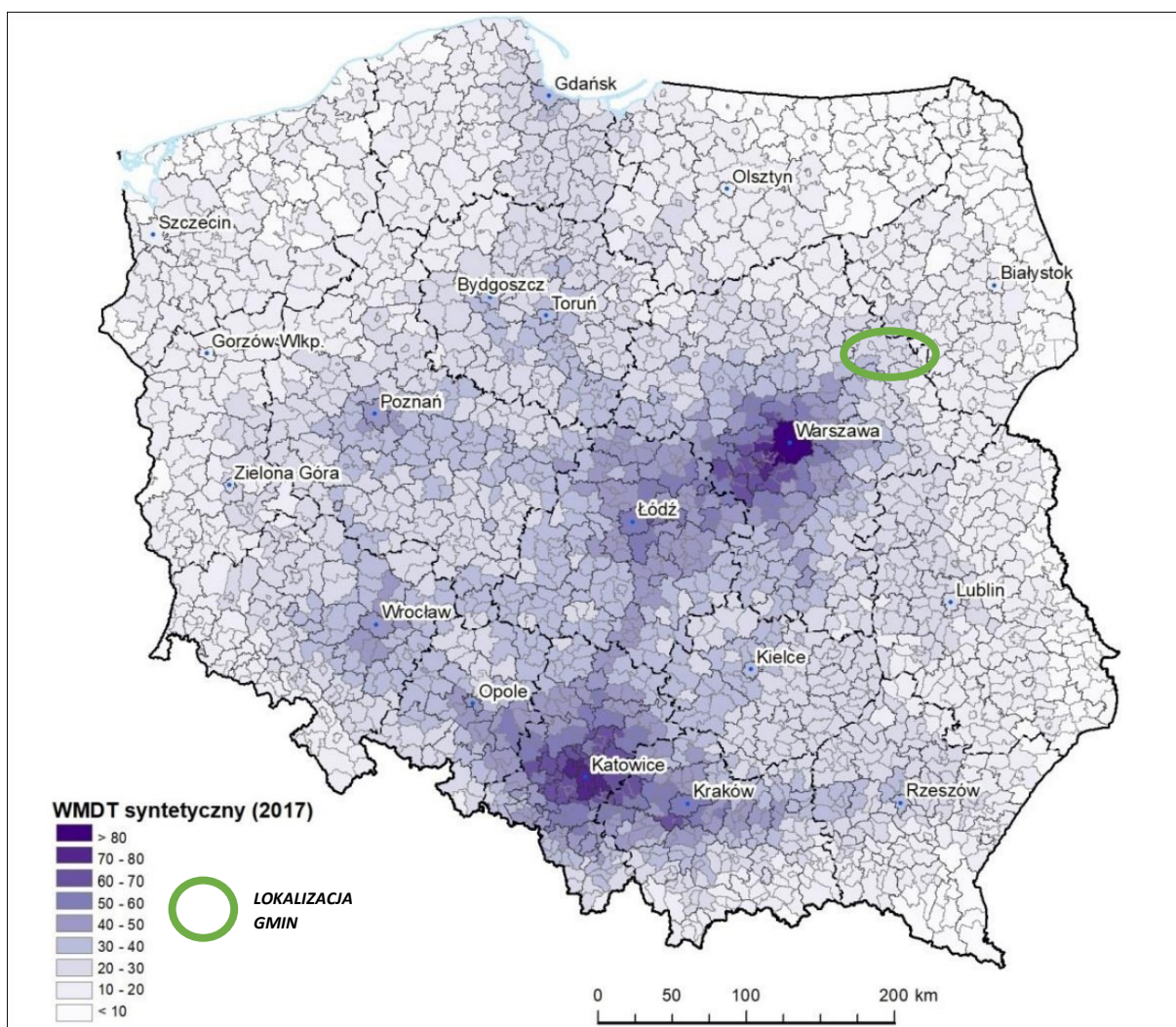


Ryc. 7 Lokalizacja gmin objętych opracowaniem w stosunku do Warszawy, ośrodków wojewódzkich i subregionalnych
 Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k i BDOO.

2.3.7. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM

Dostępność transportową poszczególnych rejonów Polski można zobrazować za pomocą wskaźnika dostępności potencjałowej, czyli wskaźnika międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT), będącego wypadkową sytuacji w różnych gałęziach transportu¹⁷.

Jak wynika z poniższej ryciny analizowane gminy odznaczają się stosunkowo wysokim w skali kraju wskaźnikiem dostępności transportowej (WMDT: 20-40). Jest to charakterystyczne dla gmin z tego rejonu kraju, które cechuje zbliżona lub niższa dostępność transportowa. Relatywnie najkorzystniej sytuacja kształtuje się w gm. Brok, co jest spowodowane dość bliską odległością od miasta stołecznego Warszawy, bezpośrednią dostępnością do dróg krajowych i wojewódzkich, a także stycznością z drogą ekspresową będącą częścią trasy europejskiej *Via Baltica*. Warto przy tym nadmienić, że powyższe dane obrazują stan z 2017 roku.

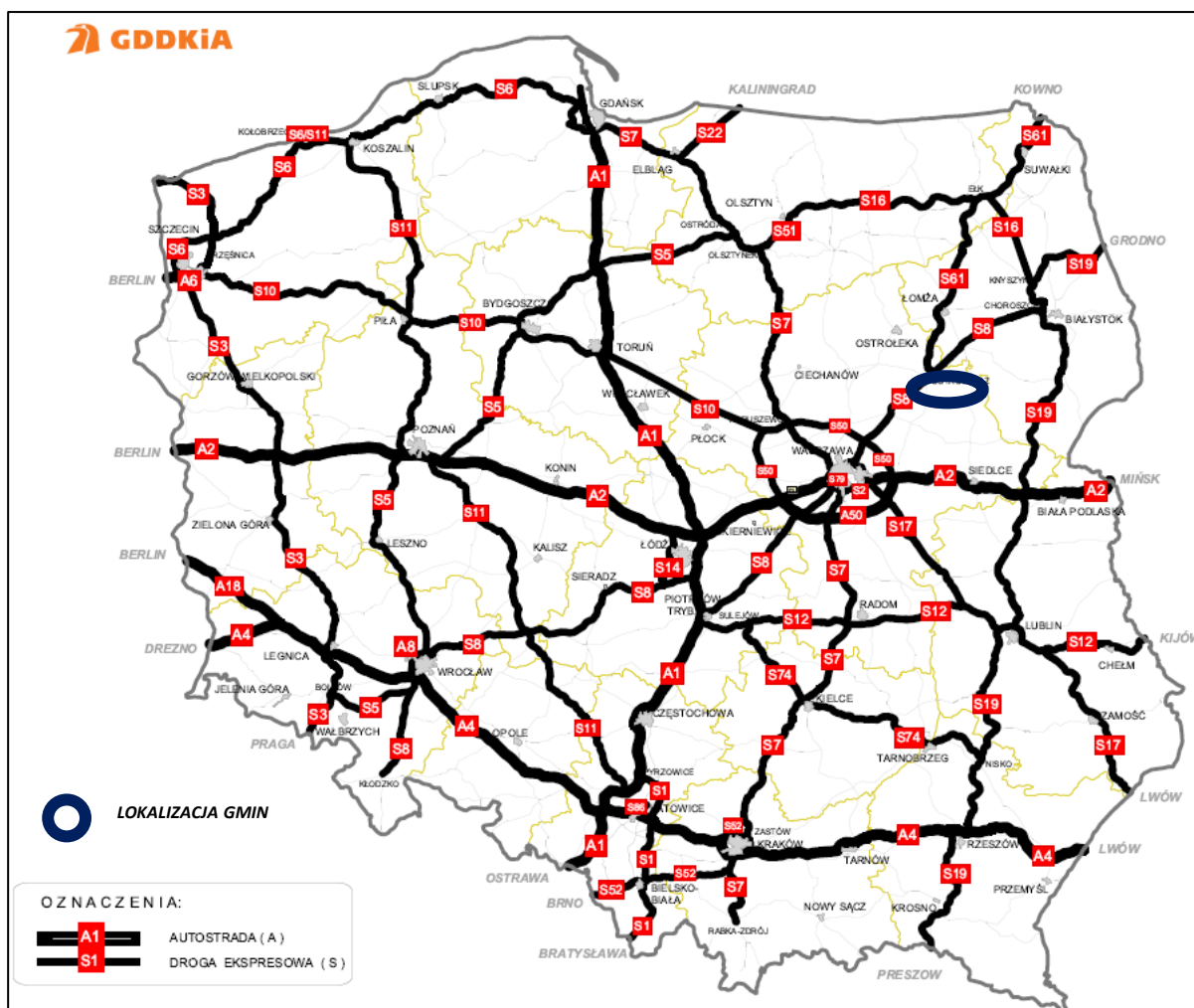


Ryc. 8 Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.

Materiał źródłowy: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (za: Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020 (aktualizacja). 2017, Komornicki i in. IGIPIZ PAN Warszawa).

¹⁷ Wskaźnik stanowi syntetyczną miarę jakościowej wzajemnej potencjalnej dostępności czasowej najważniejszych krajowych ośrodków osadniczych oraz węzłów transportowych (wewnętrznych i granicznych) uwzględniając wszystkie podstawowe rodzaje transportu (w proporcji do ich udziału w pracy przewozowej) oraz ważoną poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (definicja według GUS). Dane gromadzone są nieregularnie, w zależności od przeprowadzonego badania. Źródłem danych są: Polska Akademia Nauk / Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

Uwzględniając przyszłościowy, docelowy układ sieci dróg ekspresowych i autostrad¹⁸ obszar gmin „Doliny Dolnego Bugu” odznaczać się będzie relatywnie wysokim poziomem dostępności transportowej w ujęciu krajowym. Spowodowane jest to obecnością drogi ekspresowej S8, która przebiega przy północno-zachodniej granicy gminy Brok. Trasa ta umożliwia dogodny dojazd do Warszawy i Białegostoku. Ponadto przebiegają tutaj drogi krajowe nr 50 i 63 oraz drogi wojewódzkie nr 627 i 694, które zapewniają dojazd do takich ośrodków miejskich jak m.in. Siedlce, Łomża, Ostrów Mazowiecka, Sokołów Podlaski. W granicach obszaru przebiegają również dwie linie kolejowe, które zbiegają się w miejscowości Małkinia Górna (linia nr 6 i nr 34). Znaczenie będzie miała w przyszłości rewitalizacja linii kolejowej nr 34 oraz uruchomienie przewozów pasażerskich.



Ryc. 9 Docelowy przebieg sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce

Materiał źródłowy: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ

Na terenie gmin wchodzących w skład „Doliny Dolnego Bugu”, według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, planowana jest:

- rozbudowa drogi woj. nr 694 Przyjmy-Brok - gr. woj. od km 26+496 do km 28+042,70 w m. Małkinia Górna – poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- budowa obwodnicy Nura w ciągu drogi wojewódzkiej nr 694;
- budowa linii kolejowej relacji Sokołów Podlaski - Prostyń (- Małkinia);
- uruchomienie przewozów pasażerskich na linii kolejowej nr 34 relacji Małkinia – Ostrołęka;

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

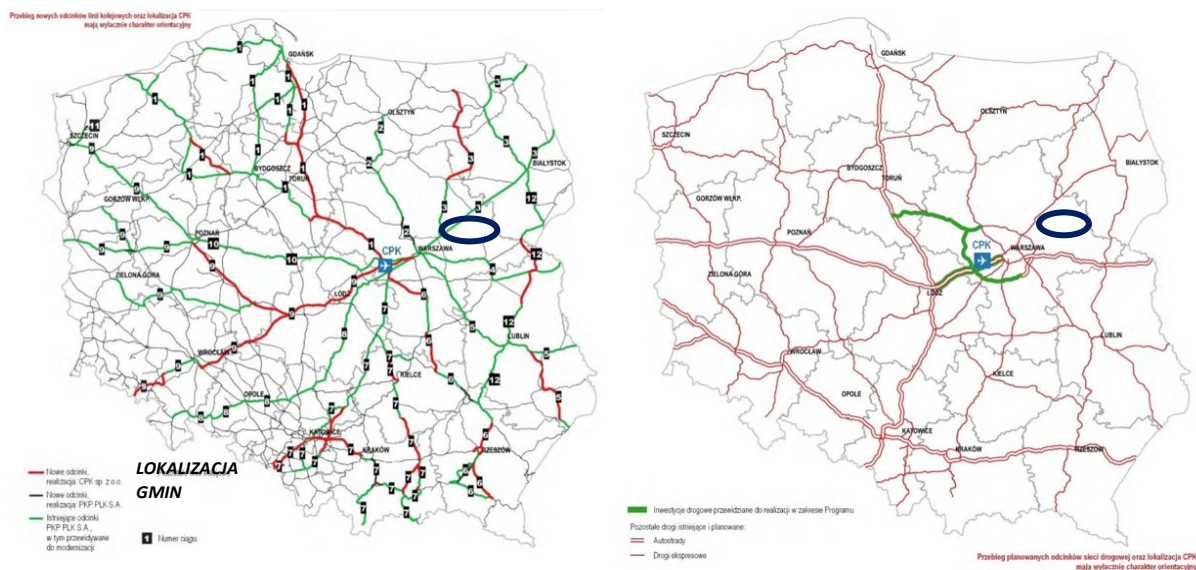
- budowa drogi wodnej E40 Morza Bałtyckie – Morze Czarne obejmującej na terenie województwa rzekę Wisłę, rzekę Narew oraz rzekę Bug.

2.3.9. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO

Centralny Port Komunikacyjny stanowi szereg inwestycji infrastrukturalnych i otoczenia biznesu, które zintegrują transport lotniczy, kolejowy oraz drogowy na terenie całego kraju. Zgodnie z Koncepcją CPK realizacja przedsięwzięć składających się na komponent lotniskowy jest przewidziana do końca 2027 r. Realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych składających się na komponent kolejowy ma nastąpić do końca 2034 r., obejmując dwie perspektywy finansowe UE. Ze względu na unikalny stopień skomplikowania przedsięwzięć zawartych w programie inwestycyjnym CPK, jego realizacja jest podzielona na etapy.

Obecny, pierwszy etap obejmuje działania przygotowawcze, w szczególności związane z planowaniem i opracowaniem założeń projektowych, a także wykupem gruntów pod realizację inwestycji. Zasadniczym celem obecnego etapu jest szczegółowe zdefiniowanie zakresu i skali inwestycji, przyjęcie optymalnych rozwiązań odnośnie do możliwych wariantów realizacji przedsięwzięcia, określenie optymalnego planu jego realizacji, szczegółowych harmonogramów, jak i budżetów poszczególnych projektów, a także określenie sposobu ich finansowania, w tym ze środków publicznych. W ramach etapu pierwszego opracowywane będą kolejne fazy dokumentacji projektowej oraz uzyskiwane będą decyzje administracyjne niezbędne do wejścia w etap realizacji poszczególnych zamierzeń budowlanych. Jako główny cel etapu należy uznać ukończenie prac przygotowawczych umożliwiających rozpoczęcie budowy w 2023 r. inwestycji CPK i inwestycji towarzyszących.

Aktualnie obowiązuje Uchwała nr 156 Rady Ministrów z dnia 28 października 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego – „Program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap I. 2020-2023” (M.P. 2020 poz. 1050), która szczegółowo definiuje przyszłe założenia strategiczne i organizacyjne. Zgodnie z w/w Uchwałą cel główny Programu CPK polega na stworzeniu uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację rentownego innowacyjnego węzła transportowego, który uzyska miejsce w pierwszej dziesiątce najlepszych portów lotniczych świata, a ponadto doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej.



Ryc. 10 Inwestycje towarzyszące CPK – przebudowa, rozbudowa albo budowa linii kolejowych oraz rozbudowa lub budowa dróg publicznych

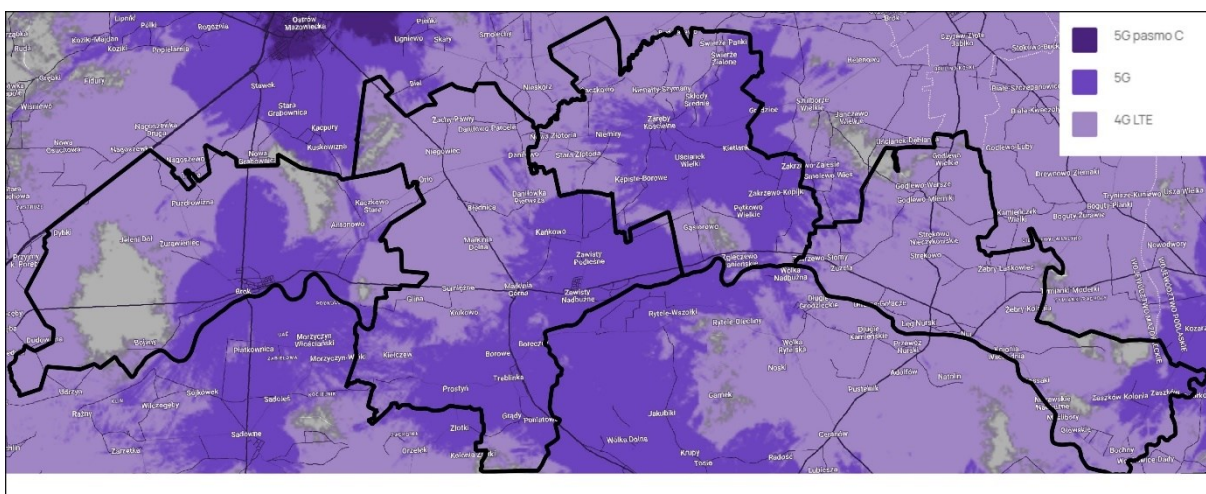
Materiał źródłowy: Uchwała nr 201 Rady Ministrów z dnia 24 października 2023 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego - "Program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024-2030" (M.P. 2023 poz. 1258).

Linia kolejowa nr 6, przebiegająca przez obszar gminy Małkinia Górna i Zaręby Kościelne przewidziana została do remontu i modernizacji w ramach inwestycji towarzyszących Centralnemu Portowi Komunikacyjnemu (CPK).

2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET

Na terenie gmin wchodzących w skład „Doliny Dolnego Bugu” znajduje się sieć telekomunikacyjna (zarówno bezprzewodowa, jak i przewodowa). Sieć telekomunikacyjna składa się z łączący telekomunikacyjnych i radiowych.

W granicach obszaru każdej z gmin znajduje się kilka stacji bazowych telefonii komórkowej (GSM). Zasięg działania mobilnych sieci komórkowych jest w większości dobry lub bardzo dobry. Problemy z dostępnością sieci występują głównie na terenach niezagospodarowanych (las, łąki itp.) oraz lokalnie na terenach, gdzie występuje rozproszona zabudowa. Przykład zasięgu jednej z sieci komercyjnych przedstawia poniższa rycina:



Ryc. 11 Mapa zasięgu sieci telefonii komórkowej w technologii 5G (na przykładzie jednego z operatorów) w styczniu 2025
Materiał źródłowy: Dane jednego z operatorów sieci.

Dostępność Internetu na terenie gmin zapewniają podmioty zewnętrzne (operatorzy sieci). Wybrane miejscowości mogą korzystać z tzw. Internetu stacjonarnego, a dostęp do technologii ruchomych sieci telekomunikacyjnych 4G (LTE) jest możliwy z niemal każdego miejsca, przy czym zróżnicowana jest jakość tego dostępu. Dostęp do sieci w standardzie 5G¹⁹ obejmuje w większości miejscowości o zwartym charakterze istniejącej zabudowy.²⁰

W ramach realizacji Programu Operacyjnego „Polska Cyfrowa” rozpoczęła się rozbudowa sieci szybkiego Internetu – sieci światłowodowej. Przedsięwzięcia tego typu sukcesywnie są realizowane w części miejscowości poszczególnych gmin.²¹

Dzięki infrastrukturze światłowodowej mieszkańcy mogą korzystać z usług internetowych i telewizyjnych oferowanych przez ogólnopolskich i lokalnych dostawców. Infrastruktura zrealizowana została w technologii, która opiera się na kablach światłowodowych doprowadzanych bezpośrednio do domostw, gwarantujących szybkość i niezawodność usług cyfrowych.

W przyszłości alternatywą dla sieci światłowodowej mogą okazać się inne technologie, zapewniające dostępność i właściwą jakość połączeń internetowych, jak np. satelitarny system telekomunikacyjny. System satelitarny mający docelowo składać się z ok. 12 000 satelitów umieszczonych na niskiej orbicie okołoziemskiej (na wysokościach: 340 km, 550 km oraz 1150 km nad Ziemią), aktualnie jest w fazie tworzenia. Jego ideą jest globalne zapewnienie dostępu do Internetu. Ponadto niewykluczone są, kolejne generacje ruchomych sieci telekomunikacyjnych (5G i więcej).

2.5. WNIOSKI

- ! Położenie obszaru w Dolinie Dolnego Bugu wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych.
- ! Obecność układów komunikacyjnych poziomu krajowego i regionalnego.
- ! W dalszym ciągu niezadawalający stan techniczny niektórych odcinków dróg lokalnych i ponadlokalnych.
- ! Relatywnie niska dostępność komunikacji zbiorowej (za wyjątkiem gm. Małkinia Górna).
- ! Potencjał do rozwoju transportu wodnego na rzece Bug.
- ! Istniejąca sieć światłowodowa w niektórych miejscowościach.
- ! Dostęp do sieci komórkowych w standardzie 5G w miejscowościach o zwartym charakterze zabudowy.
- ! Stosunkowo wysoki poziom dostępności transportowej w ujęciu krajowym.
- ! Obecność infrastruktury kolejowej w niektórych gminach.
- ! W dalszym ciągu niedostatecznie rozwinięta infrastruktura rowerowa.

¹⁹ Sieć 5G – najnowszy standard sieci komórkowych pozwalający na przesył danych komórkowych oraz stacjonarny dostęp do Internetu o szybkości transmisji porównywalny z szybkimi łączami kablowymi.

²⁰ Materiał źródłowy: Materiały informacyjne publikowane na stronach internetowych poszczególnych operatorów sieci.

²¹ Materiał źródłowy: <https://capap.gugik.gov.pl/mapa/cppc/%20CPPC-internet/>

3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.1. STAN LUDNOŚCI

3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Gminy Brok, Małkinia Górna, Nur oraz Zaręby Kościelne zamieszkuje łącznie ok. 20 tys. osób.²² Największą liczbę mieszkańców odnotowano w gminie Małkinia Górna, liczącej ok. 11,3 tys. mieszkańców, co stanowi ponad połowę całkowitej liczby ludności analizowanych gmin. Gmina Brok zamieszkiwana jest przez ok. 2,7 tys. osób, Nur przez ok. 2,6 tys., natomiast Zaręby Kościelne przez ok. 3,4 tys. mieszkańców. Największe skupiska ludności znajdują się w miejscowościach Brok, Małkinia Górna, Nur oraz Zaręby Kościelne, które pełnią funkcje centralnych ośrodków dla swoich gmin.²³

Tab. 5 Liczba ludności na terenie gmin objętych opracowaniem w 2023 roku

GMINA	BROK	
CZĘŚĆ MIASTA LUB SOŁECTWA	OSOBY	UDZIAŁ %
Brok	1019	38,0
Brzostowa	379	14,1
Czuraj	89	3,32
Zamoście	107	3,9
Stare Miasto	229	8,5
Bojany	70	2,6
Kaczkowo Nowe	213	7,9
Kaczkowo Stare	263	9,8
Laskowizna	312	11,6
SUMA	2 681	100%
GMINA	MAŁKINIA GÓRNA	
CZĘŚĆ MIASTA LUB SOŁECTWA	OSOBY	UDZIAŁ %
Błędnica	367	3,27
Borowe	70	0,62
Daniłowo	120	1,07
Daniłowo-Parcelle	136	1,21
Daniłówka Pierwsza	236	2,10
Glina	364	3,24
Grądy	181	1,61
Kańkowo	550	4,90
Kiełczew	658	5,86
Klukowo	152	1,35
Małkinia Dolna	215	1,91
Małkinia Górna I	1051	9,36
Małkinia Górna II	984	8,76
Małkinia Górna III	1003	8,93
Małkinia Górna IV	1019	9,07
Małkinia Górna V	777	6,92
Małkinia Mała-Przewóz	212	1,89
Niegowiec	161	1,43

²² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

²³ Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gmin: Brok, Małkinia Górna, Nur, Zaręby Kościelne.

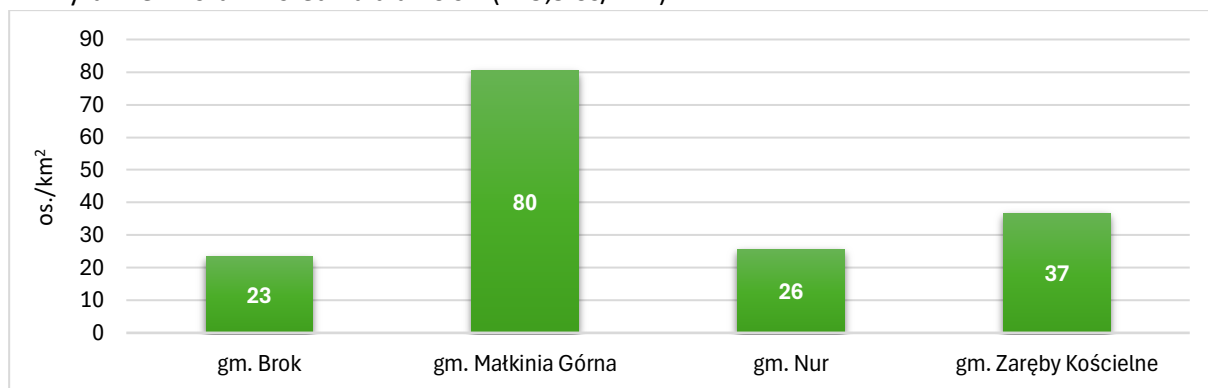
Orło	216	1,92
Podgórze-Gazy	43	0,38
Poniatowo	163	1,45
Prostyń	790	7,03
Rostki-Piotrowice	57	0,51
Rostki Wielkie	342	3,04
Sumiężne	348	3,10
Treblinka	192	1,71
Zawisty Nadbużne	394	3,51
Zawisty Podleśne	275	2,45
Zachy-Pawły	156	1,39
SUMA	11 232	100%
GMINA	NUR	
CZĘŚĆ MIASTA LUB SOŁECTWA	OSOBY	UDZIAŁ %
Godlewo-Mierniki	93	3,56
Godlewo-Milewek	84	3,21
Godlewo-Warsze	83	3,17
Godlewo-Wielkie	131	5,01
Kałęczyn	103	3,94
Kamianka Nadbużna	31	1,19
Kamianka-Stokowo	23	0,88
Kolonia Wschodnia	69	2,64
Kolonie Zachodnie	8	0,31
Kossaki	94	3,59
Kramkowo Lipskie	128	4,89
Łęg Nurski	20	0,76
Murawskie Nadbużne	117	4,47
Myślibory	24	0,92
Nur	473	18,09
Obryte	57	2,18
Ołowskie	57	2,18
Ołtarze Gołacze	142	5,43
Opatowina	4	0,15
Strękowo	92	3,52
Strękowo Nieczykowskie	50	1,91
Ślepowrony	65	2,49
Zakrzewo-Słomy	56	2,14
Zaszków	145	5,54
Zaszków-Kolonia	43	1,64
Zuzela	159	6,08
Żebry-Kolonia	75	2,87
Żebry-Laskowiec	189	7,23
SUMA	2 615	100%
GMINA	ZARĘBY KOŚCIELNE	
CZĘŚĆ MIASTA LUB SOŁECTWA	OSOBY	UDZIAŁ %
Budziszewo	94	2,77
Chmielewo	323	9,50
Gączkowo	73	2,15
Gąsiorowo	231	6,80

Grabowo	19	0,56
Kańkowo-Piecki	4	0,12
Kępiste-Borowe	163	4,80
Kietlanka	187	5,50
Kosuty	74	2,18
Niemiry	91	2,68
Nienafy-Brewki	77	2,27
Nienafy-Szymany	103	3,03
Nowa Złotonia	143	4,21
Pętkowo Wielkie	108	3,18
Pułazie	61	1,79
Rawy-Gaczkowo	52	1,53
Rostki-Dańbogi	48	1,41
Skłody-Piotrowice	29	0,85
Skłody-Stachy	37	1,09
Skłody Średnie	64	1,88
Stara Złotonia	102	3,00
Świerże-Kielcze	52	1,53
Świerże-Kolonia	53	1,56
Świerże-Kończany	35	1,03
Świerże-Panki	72	2,12
Świerże Zielone	43	1,27
Uścianek Wielki	146	4,30
Zakrzewo-Kopijki	111	3,27
Zakrzewo Wielkie	66	1,94
Zaręby Kościelne	564	16,59
Zaręby Leśne	51	1,50
Zgłeczewo Panieńskie	72	2,12
Zgłeczewo Szlacheckie	51	1,50
SUMA	3 399	100%

Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gmin: Brok, Małkinia Górna, i Nur oraz Raport o stanie gminy Zaręby Kościelne w 2023 r.

Gęstość zaludnienia analizowanych gmin waha się od ok. 23-80 os./km² i jest²⁴:

- niższa niż średnia dla powiatu ostrowskiego (56,2 os./km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla województwa mazowieckiego (155 os./km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla Polski (119,9 os./km²).



Ryc. 12 Gęstość zaludnienia gmin objętych opracowaniem na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

²⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: gęstość zaludnienia, stan na 31.12.2023 r.

3.1.2. STRUKTURA PŁCI

Struktura płci wśród analizowanych gmin wykazuje zróżnicowanie. W gminach Brok i Małkinia Górna zanotowano większą liczbę kobiet w stosunku do mężczyzn. Natomiast w gminach Nur i Zaręby Kościelne przeważa liczba mężczyzn.

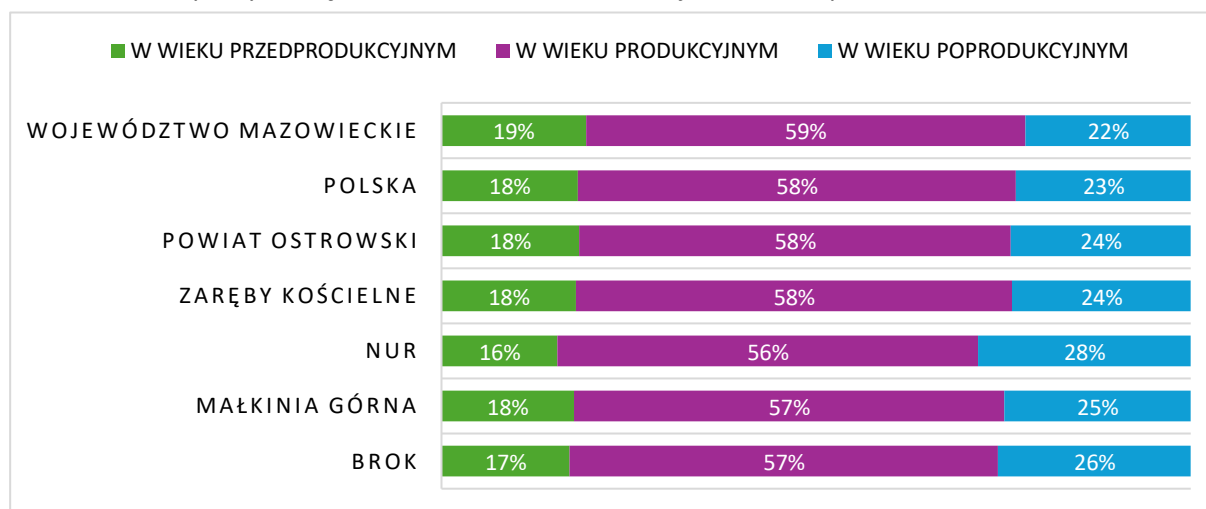
Współczynnik feminizacji (tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) we wszystkich analizowanych gminach wynosi w przybliżeniu 100, co jest wartością zbliżoną w stosunku do średniej dla całego powiatu ostrowskiego (103), niewiele niższą niż dla Polski (107) i województwa mazowieckiego (109).²⁵

Współczynnik feminizacji dla analizowanych gmin kształtuje się następująco:

- W gminie Brok – 101,
- W gminie Małkinia Górna – 103,
- W gminie Nur - 96,
- W gminie Zaręby Kościelne – 93.

3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

W podziale na ekonomiczne grupy wieku, w analizowanych gminach dominuje ludność w wieku produkcyjnym, która stanowi ok. 57% ogółu mieszkańców. Najmniej korzystną sytuację w strukturze wiekowej ludności obserwuje się dla gminy Nur, gdzie udział grupy w wieku poprodukcyjnym stanowi niemal 1/3 populacji. Pozostałe gminy objęte opracowaniem wykazują zbliżoną strukturę wiekową ludności, która pokrywa się z wskaźnikami dla Polski, województwa i powiatu.²⁶



Ryc. 13 Udział ekonomicznych grup wieku w gminach objętych opracowaniem na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat wskaźnik przyrostu naturalnego dla obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” osiągał głównie ujemne wartości. Największe spadki odnotowano dla gminy Małkinia Górna (-34 os./rok), a także gminy Nur (-27 os./rok). Gminy Brok i Zaręby Kościelne, choć w nieco

²⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: współczynnik feminizacji, stan na 31.12.2023 r.

²⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, stan na 31.12.2023 r.

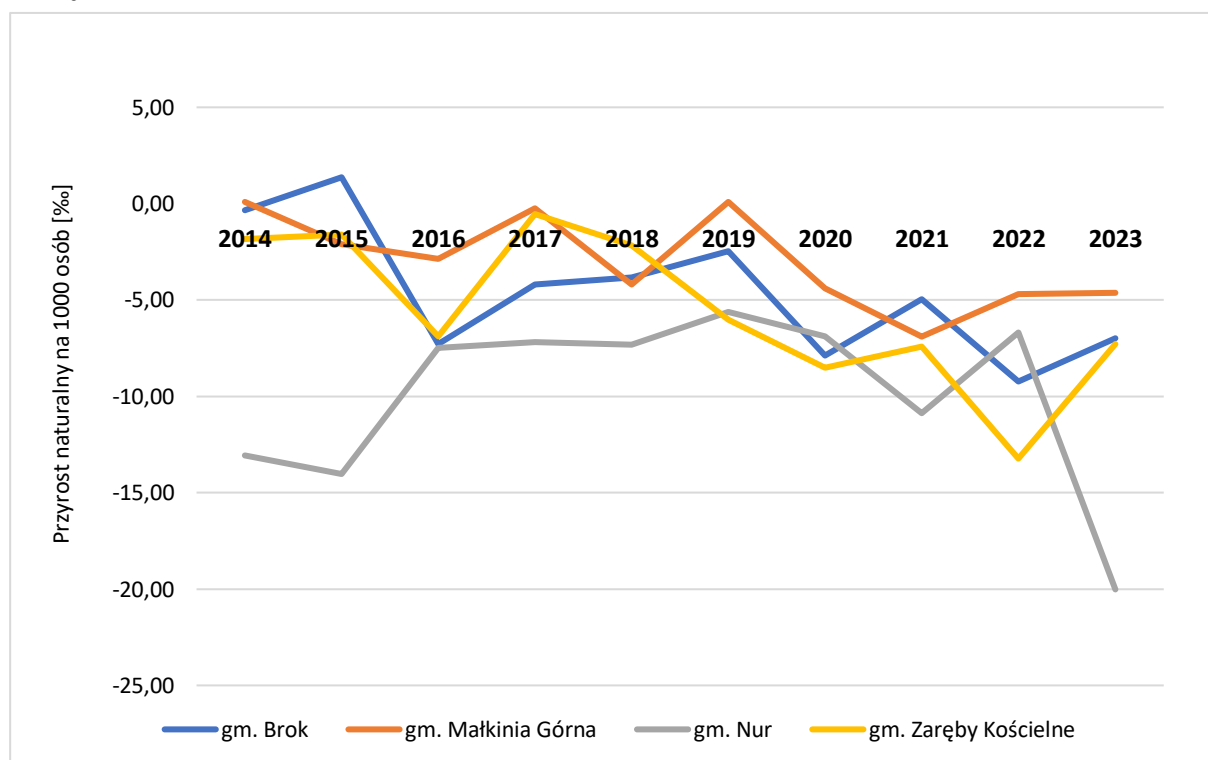
mniej stopniu, również notują utrzymujący się ujemny przyrost naturalny. Zatem we wszystkich analizowanych gminach w latach 2014-2023 liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń.

Tab. 6 Ruch naturalny ludności na terenie gmin objętych opracowaniem w latach 2014-2023

PRZYROST NATURALNY [os.]									
2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BROK									
-1	4	-21	-12	-11	-7	-21	-13	-24	-18
MAŁKINIA GÓRNA									
1	-25	-34	-3	-49	1	-49	-76	-51	-50
NUR									
-38	-40	-21	-20	-20	-15	-18	-28	-17	-50
ZARĘBY KOŚCIELNE									
-7	-6	-26	-2	-8	-22	-29	-25	-44	-24

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Analizując wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności w latach 2014-2023, gmina Nur odznaczała się szczególnie niskimi wartościami tego wskaźnika. W 2023 roku osiągnął on poziom (-20,02)‰, co stanowiło najniższy wynik w badanym przedziale czasowym. Na przestrzeni analizowanych lat wskaźnik w gminie Nur utrzymywał się na poziomie niższym niż w pozostałych gminach, co wskazuje na poważne wyzwanie demograficzne wynikające z przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń.



Ryc. 14 Przyrost naturalny na 1000 ludności obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

3.2.2. MIGRACJE

W gminach objętych opracowaniem na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się głównie ujemne saldo migracji, szczególnie do miast. Migracje wewnętrzne są kluczowym czynnikiem wpływającym na zmiany demograficzne. Gmina Małkinia Górna charakteryzuje się największą intensywnością ruchów migracyjnych, z wyraźną przewagą wymeldowań nad zameldowaniami – średnie saldo migracji dla gminy osiągnęło wartość -44,7 os./rok. W pozostałych gminach skala migracji jest mniejsza, ale również przeważa tendencja odpływu ludności. Relatywnie najkorzystniejsza sytuacja

kształtuje się dla gminy Brok, dla której średnioroczny wskaźnik salda migracji osiągnął wartość -6,0 os./rok.

Tab. 7 Migracje w gminach „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

MIGRACJE WEDŁUG KIERUNKÓW											
ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2014-2023
BROK											
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	29	bd*	28	33	28	31	17	36	36	24	29,1
Z miast	14	13	9	19	21	19	8	14	17	18	15,2
Ze wsi	15	10	19	13	7	12	9	22	17	6	13,0
WYMELDOWANIA											
Ogółem	41	bd*	25	38	38	43	24	44	27	36	35,1
Do miast	26	28	11	29	25	21	11	34	9	17	21,1
Na wieś	15	13	14	9	13	22	13	10	18	19	14,6
SALDO MIGRACJI											
Ogółem	-12	bd*	3	-5	-10	-12	-7	-8	9	-12	-6,0
MAŁKINIA GÓRNA											
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	74	bd*	77	66	69	74	66	63	53	87	69,9
Z miast	36	36	25	36	40	23	33	28	21	42	32,0
Ze wsi	37	16	50	27	27	50	33	35	30	45	35,0
WYMELDOWANIA											
Ogółem	149	bd*	87	130	119	111	108	128	92	107	114,6
Do miast	104	109	50	81	84	75	67	78	54	62	76,4
Na wieś	42	40	34	47	34	36	41	50	38	45	40,7
SALDO MIGRACJI											
Ogółem	-75	bd*	-10	-64	-50	-37	-42	-65	-39	-20	-44,7
NUR											
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	22	bd*	18	21	15	24	15	19	25	10	18,8
Z miast	6	10	7	6	4	15	4	2	10	2	6,6
Ze wsi	15	4	10	15	11	8	11	17	14	8	11,3
WYMELDOWANIA											
Ogółem	29	bd*	36	35	42	53	34	34	34	33	36,7
Do miast	22	13	25	20	31	30	23	21	17	17	21,9
Na wieś	7	16	11	15	11	23	11	13	17	15	13,9
SALDO MIGRACJI											
Ogółem	-7	bd*	-18	-14	-27	-29	-19	-15	-9	-23	-17,9
ZARĘBY KOŚCIELNE											
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	25	bd*	17	23	23	26	15	25	23	19	21,8
Z miast	10	6	5	6	13	6	6	14	5	5	7,6
Ze wsi	15	15	12	17	10	20	9	11	18	14	14,1
WYMELDOWANIA											
Ogółem	46	bd*	18	48	45	35	29	31	47	37	37,3
Do miast	28	14	8	22	24	13	14	20	27	24	19,4
Na wieś	18	9	10	26	21	22	15	11	20	13	16,5
SALDO MIGRACJI											
Ogółem	-21	bd*	-1	-25	-22	-9	-14	-6	-24	-18	-15,6

*bd – brak danych.

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Szansą zahamowania ujemnego salda migracji może być podjęcie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” jako miejsca do zamieszkania poprzez m.in. polepszenie warunków życia i ich promocję jako miejsca atrakcyjnego osiedleńczo, a także wspólne stymulowanie rozwoju lokalnego rynku pracy.

3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI

Przyrost rzeczywisty to zestawienie przyrost naturalnego z saldem migracji, za pomocą którego można zobrazować rzeczywiste zmiany liczby ludności na terenie badanej jednostki. Z analizy współczynnika przyrostu rzeczywistego dla obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu”, dokonanej dla okresu dziesięcioletniego (zestawienie roku 2014 z rokiem 2023) wynika, że we wszystkich analizowanych jednostkach terytorialnych zmalała liczba mieszkańców.

Tab. 8 Wskaźnik przyrostu rzeczywistego w gminach „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

ROK	PRZYRÓST RZECZYWISTY										ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2014-2023
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
BROK	-13	4	-18	-17	-21	-19	-28	-21	-15	-30	-17,8
MAŁKINIA GÓRNA	-74	-25	-44	-67	-99	-36	-91	-141	-90	-70	-73,7
NUR	-45	-40	-39	-34	-47	-44	-37	-43	-26	-73	-42,8
ZARĘBY KOŚCIELNE	-28	-6	-27	-27	-30	-31	-43	-31	-68	-42	-33,3

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Zdecydowanie największy ubytek ludności odnotowano w gminie Małkinia Górna, gdzie liczba ludności spadała średnio o -73,7 os./rok. Relatywnie najkorzystniej sytuacja kształtuje się w gminie Brok, gdzie ubytek ludności był najmniejszy (-17,8 os./rok).

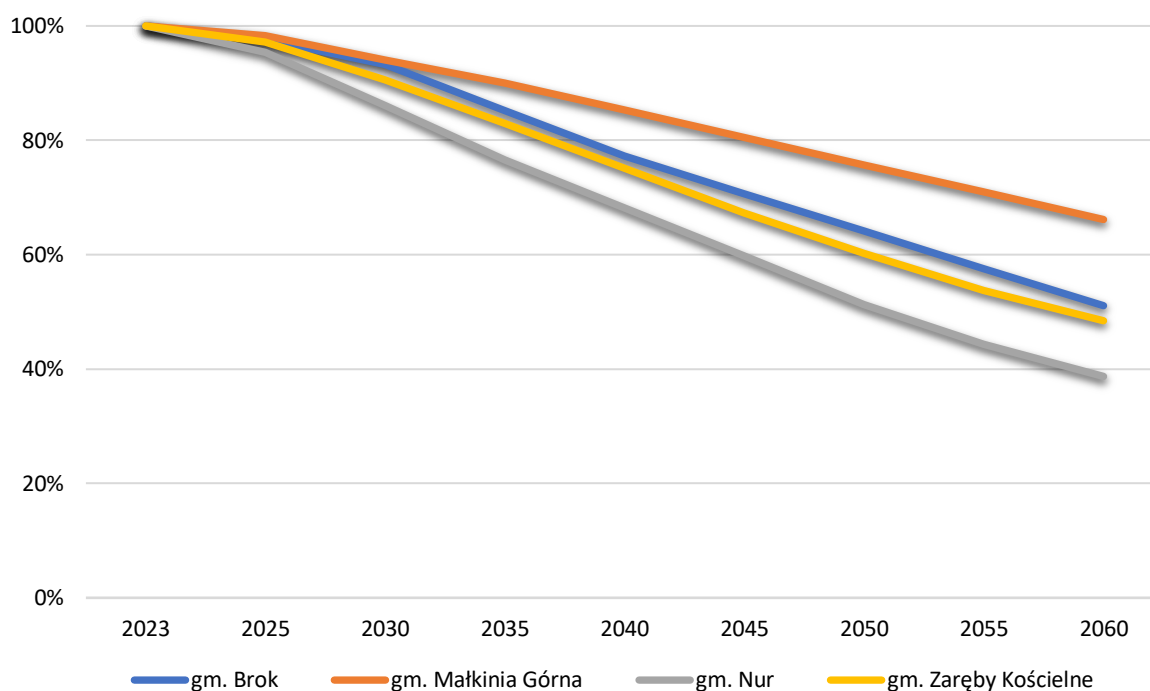


Ryc. 15 Ruch rzeczywisty obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

Material źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

Zachodzące aktualnie w Polsce i Unii Europejskiej procesy ludnościowe określane są mianem „drugiego przejścia demograficznego” i charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i zgonów, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów oraz niską płodnością. W najbliższych kilkudziesięciu latach przewiduje się dalszy, stopniowy ubytek liczby ludności w Polsce oraz znaczące zmiany struktury wiekowej. Prognozę w tendencji zmian liczby ludności do 2060 r., w stosunku do 2023 r. (2023=100%) dla kraju, województwa, powiatu oraz gmin „Doliny Dolnego Bugu” zaprezentowano na poniższym wykresie.



Ryc. 16 Prognoza tendencji zmian liczby ludności do 2060 r., w stosunku do 2023 r. (2023=100%) dla obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu”

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W perspektywie do 2060 r. szacuje się, że liczba ludności:

- spadnie w Polsce o ok. 12,5%,
- spadnie w województwie mazowieckim o ok. 0,2%,
- spadnie w powiecie ostrowskim o ok. 8,5%.

Dla analizowanego obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” przewiduje się wyraźny spadek liczby ludności do 2060 roku, z najbardziej dotkliwymi spadkami w gminach Nur (61,3%) i Zaręby Kościelne (51,5%). Gminy Brok i Małkinia Górna również odnotują znaczące zmniejszenie liczby mieszkańców, odpowiednio o 48,9% i 33,9%.

W związku z powyższym, spodziewany jest negatywny scenariusz dotyczący potencjalnego wzrostu liczby ludności w analizowanych gminach. Wskaźnik prognoz demograficznych będzie wyraźnie niższy w stosunku do wartości dla kraju, województwa i powiatu. W dużym stopniu może to być związane ze wzrostem wymeldowań w latach ubiegłych oraz tendencją do osiedlania się ludności na terenach miejskich.²⁷

Przewidywanie zmian w liczbie ludności zawsze obarczone jest dużą niepewnością i zależne jest od postępujących procesów globalizacyjnych oraz stale zmieniających się postaw światopoglądowych ludności. Szacowanie zaludnienia nabiera szczególnej trudności w kontekście wydarzeń w naszej części Europy (konfliktu militarnego w Ukrainie). Sytuacja z jaką mamy do czynienia od lutego 2022 r. pokazuje, jak dynamiczne mogą być zmiany zachodzące w Polsce i na świecie, w tym zmiany demograficzne. W związku z powyższym, celem strategicznego rozwoju gmin „Doliny Dolnego Bugu” powinno być przede wszystkim zapewnienie warunków w wymiarze społecznym, gospodarczym

²⁷ Materiał źródłowy: Główny Urząd Statystyczny: Prognoza ludności dla gmin, powiatów i województw na lata 2023 – 2060.

i przestrzennym do podnoszenia atrakcyjności gmin jako miejsca do życia i prowadzenia aktywności gospodarczej, co powinno przełożyć się na sukcesywny wzrost liczby ludności.

3.4. WNIOSKI

- ! Mniej korzystna struktura demograficzna niż w skali powiatu, województwa i kraju. Charakteryzuje się niższym udziałem ludności w wieku produkcyjnym oraz wyższym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym.
- ! W większości ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego.
- ! Niska gęstość zaludnienia, sprzyjająca pobytowi ludzi.
- ! W większości ujemne saldo migracji.
- ! Sukcesywny spadek liczby ludności w każdej z gmin.
- ! Znacznie niższy wskaźnik prognoz demograficznych w stosunku do wartości dla kraju, województwa i powiatu.

4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY

4.1. ROLNICTWO

Rolnictwo stanowi jeden z głównych aktywności i źródeł utrzymania lokalnych społeczności. Gminy Nur i Zaręby Kościelne mają najwyższy udział przestrzeni rolniczych w strukturze użytkowania terenu – ok. 70% w stosunku do powierzchni ogółem. W obu przypadkach dominują grunty orne, które stanowią ponad połowę powierzchni gmin. Gmina Małkinia Górna charakteryzuje się największym udziałem użytków zielonych (łąki trwałe i pastwiska), które stanowią ok. ¼ całkowitej jej powierzchni. W gminie Brok przestrzenie rolnicze stanowią jedynie ok. 10% jej całkowitej powierzchni. Jest to wyrażnie najniższy udział w porównaniu z innymi gminami. Szczególnie mały jest udział użytków zielonych, który wynosi mniej niż 1 ha, co wynika z odmiennych funkcji przestrzeni – wysokiego udziału gruntów leśnych.²⁸

Na podstawie danych PSR 2020:

- W gminie Brok znajduje się 307 gospodarstw rolnych, z czego wszystkie są gospodarstwami indywidualnymi, a ich ogólna powierzchnia wynosi ok. 1,9 tys. ha. Ponadto na terenie gminy 156 gospodarstw prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 51%);
- W gminie Małkinia Górna znajduje się 851 gospodarstw rolnych, z czego wszystkie są gospodarstwami indywidualnymi, a ich ogólna powierzchnia wynosi ok. 6 578,7 ha. Ponadto na terenie gminy 472 gospodarstwa prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 55%);
- W gminie Nur znajduje się 489 gospodarstw rolnych, z czego jedno jest gospodarstwem indywidualnym, a ich ogólna powierzchnia wynosi ok. 7 100,9 ha. Ponadto na terenie gminy 381 gospodarstw prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 78%);
- W gminie Zaręby Kościelne znajduje się 566 gospodarstw rolnych, z czego wszystkie są gospodarstwami indywidualnymi, a ich ogólna powierzchnia wynosi ok. 7 516,8 ha. Ponadto na terenie gminy 473 gospodarstw prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 84%).

Wszystkie analizowane gminy wykazują dominację małych i średnich gospodarstw (1-10 ha), natomiast niewielka jest liczba gospodarstw o powierzchni do 1 ha. W strukturze gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych największe rozdrobnienie występuje w gminie Brok - dominują gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha, a także 5-10 ha. W gminie tej niewielki udział mają gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha i więcej. Z kolei najmniejsze rozdrobnienie występuje w gminie Nur, gdzie dominują gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej. W gminie najmniej liczne są gospodarstwa o powierzchni do 1 ha oraz 1-5 ha, co odzwierciedla ich większą koncentrację i większą średnią wielkość. W gminach Małkinia Górna i Zaręby Kościelne rozdrobnienie gospodarstw jest umiarkowane, z tendencją do powiększania średnich gospodarstw.²⁹

Na przestrzeni lat 2010-2020 zaobserwowano spadek znaczenia rolnictwa w każdej z analizowanych gmin. Największe zmiany widać w gminach Brok i Małkinia Górna, gdzie wystąpił znaczący spadek liczby gospodarstw rolnych oraz spadek ich powierzchni. Najmniejsze zmiany obserwuje się w gminie Nur, natomiast gmina Zaręby Kościelne odnotowuje wzrost powierzchni gospodarstw rolnych (o ok. 1 tys. ha), co sugeruje rozwój rolnictwa w tej gminie oraz wskazuje na koncentrację gruntów w większych gospodarstwach. Ponadto zaobserwowano znaczące zmiany w pogłowie zwierząt gospodarskich. Wszystkie analizowane gminy odnotowały spadek liczebności drobiu o ponad połowę. Największe zmiany dotyczą gminy Zaręby Kościelne, gdzie wystąpił spadek pogłowia drobiu o ok. 62,2% oraz nastąpił niewielki wzrost bydła.

²⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS, Powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania, stan na 2014 r. (brak nowszych danych).

²⁹ Materiał źródłowy: Powszechny Spis Rolny 2020 – dane wg siedziby gospodarstwa.

Szczegółowe wartości dotyczące gospodarki rolnej na terenie gmin objętych opracowaniem przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 9 Gospodarka rolna na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu” - porównanie 2020 r. z 2010 r.

WARTOŚĆ		MIARA	2010	2020
BROK				
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	433	307
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	394	307
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	55	45
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	2 303,79	1 903,09
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	62	7
	1 - 5 HA	szt.	371	193
	5 - 10 HA	szt.	102	73
	10 -15 HA	szt.	25	19
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	17	15
POGŁÓWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	763	776
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	3 388	1 708
POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	637,24	472,42
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	5,32	6,20
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	4,72	5,46
MAŁKINIA GÓRNA				
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	1 369	851
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	1 222	851
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	212	114
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	7 300,68	6 578,71
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	234	4
	1 - 5 HA	szt.	726	501
	5 - 10 HA	szt.	302	237
	10 -15 HA	szt.	67	59
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	40	50
POGŁÓWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	2 546	2 528
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	6 653	3 441
POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	2 134,88	2 225,93
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	5,33	7,73
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	4,31	6,33
NUR				
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	602	489
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	592	488
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	162	62
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	7 645,80	7 100,91
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	21	5
	1 - 5 HA	szt.	173	146
	5 - 10 HA	szt.	176	122
	10 -15 HA	szt.	101	85
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	131	131
POGŁÓWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	7 007	7 515
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	5 416	3 120

POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	3 583,10	3 543,80
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	12,70	14,52
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	10,49	12,24
ZARĘBY KOŚCIELNE				
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	674	566
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	654	566
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	59	69
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	6 477,34	7 516,80
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	38	bd*
	1 - 5 HA	szt.	199	178
	5 - 10 HA	szt.	236	200
	10 - 15 HA	szt.	116	bd*
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	85	99
POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	5 763	5 906
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	19 973	7 556
POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	3 403,38	4 509,61
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	9,61	13,28
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	8,32	11,50

* bd – brak danych.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, 2010 – dane wg siedziby gospodarstwa.

4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE

4.2.1. LICZEBNOŚĆ

Za podmiot gospodarczy uznaje się podmiot prowadzący działalność gospodarczą opartą na tzw. wpisie do ewidencji działalności gospodarczej, czyli zgłoszeniu rodzaju prowadzonej działalności, miejsca jej prowadzenia i danych osoby prowadzącej w urzędzie gminy. Może nim być osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, utworzona zgodnie z przepisami prawa, jeżeli jej przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia liczba podmiotów gospodarczych w każdej z gmin wykazywała ogólną tendencję wzrostową. Wyraźnie przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (patrz. tabela poniżej).³⁰

Tab. 10 Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BROK										
Sektor publiczny	10	10	10	9	9	10	10	10	11	9
Sektor prywatny	230	231	228	236	238	259	272	263	268	268
w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	202	203	200	206	215	235	248	239	243	244
Ogółem podmioty gospodarcze	240	242	239	245	247	269	282	273	279	278
MAŁKINIA GÓRNA										
Sektor publiczny	31	32	31	24	24	24	26	26	25	25

³⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS.

Sektor prywatny	847	843	842	847	864	871	901	934	943	933
w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	729	726	724	726	752	757	786	820	827	812
Ogółem podmioty gospodarcze	878	880	877	873	890	898	930	962	970	962
NUR										
Sektor publiczny	11	11	11	9	8	8	8	8	8	8
Sektor prywatny	169	165	163	170	171	174	183	193	197	203
w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	135	131	124	131	132	135	141	151	155	160
Ogółem podmioty gospodarcze	180	176	174	179	179	182	191	201	205	211
ZARĘBY KOŚCIELNE										
Sektor publiczny	7	7	7	6	6	6	6	6	7	7
Sektor prywatny	193	191	197	201	194	215	217	226	239	240
w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	169	166	172	175	171	184	185	194	204	204
Ogółem podmioty gospodarcze	200	200	206	209	202	223	225	234	248	249

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Analizując wzrost liczby podmiotów gospodarczych w analizowanych gminach (zestawienie roku 2014 z rokiem 2023) można zauważyć, że najniższy wzrost liczby podmiotów gospodarczych przypada na gminę Małkinia Górna (9%). Najwyższe wartości zanotowała natomiast gmina Zaręby Kościelne – wskaźnik wzrostu liczby podmiotów gospodarczych wyniósł 20%.

Należy przy tym mieć na względzie, że analizowane zjawisko dotyczy nie tyle samego poziomu przedsiębiorczości w gminach, co jego wzrostu na przestrzeni lat, którego wielkość jest wprost zależna od sytuacji wyjściowej roku bazowego).



Ryc. 17 Procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminach „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

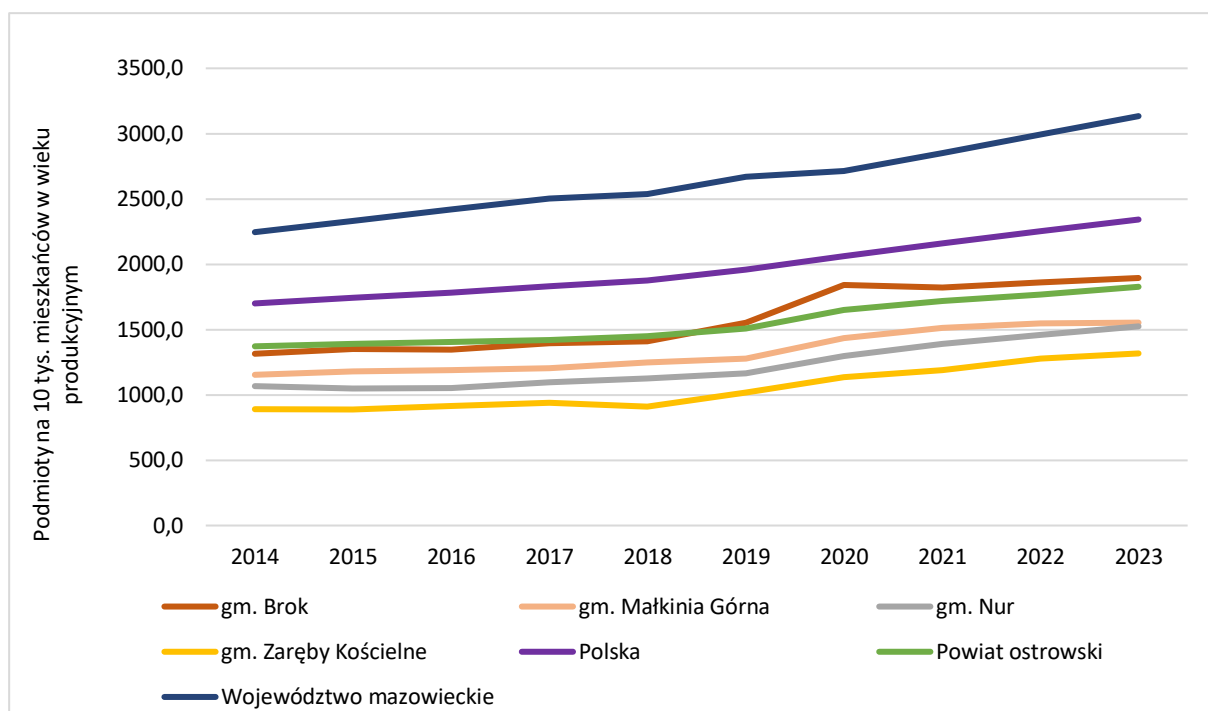
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bazując na wartościach wskaźnikowych (przeliczając liczbę podmiotów gospodarczych na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym), można dokonać analizy porównawczej zjawiska z jednostkami administracyjnymi poszczególnych poziomów terytorialnych. Dane za 2023 r. wskazują, że w gminach objętych opracowaniem funkcjonuje odpowiednio:

- w gm. Brok – 1 895,0 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- w gm. Małkinia Górna - 1 553,4 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- w gm. Nur – 1 524,6 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym.
- w gm. Zaręby Kościelne – 1 317,5 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym.

W związku z powyższym wskaźniki te są niższe w porównaniu do średniej dla województwa mazowieckiego (3 134,0) oraz kraju (2 342,5).³¹ Jednocześnie wskazuje się, że gmina Brok odznacza się wyraźnie wyższym wskaźnikiem przedsiębiorczości w stosunku do pozostałych gmin oraz powiatu ostrowskiego (1 827,6).

³¹ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.



Ryc. 18 Podmioty gospodarcze w przeliczeniu 10 tys. osób w wieku produkcyjnym w gminach „Doliny Dolnego Bugu” na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Analizując opisywany wskaźnik (dane za 2023 r.), uwidacznia się poziom przedsiębiorczości w poszczególnych jednostkach.



Ryc. 19 Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. os. w wieku produkcyjnym w gminach „Doliny Dolnego Bugu” w 2023 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym wynika, iż gmina Brok odznacza się najwyższym poziomem gospodarczym, natomiast najniższym poziomem charakteryzuje się gmina Zaręby Kościelne.

4.2.2. WIELKOŚĆ

Na podstawie analizy klas wielkości podmiotów gospodarczych w analizowanych gminach, obserwuje się dominację mikroprzedsiębiorstw, które stanowią zdecydowaną większość w każdej z gmin. Przedsiębiorstwa średniej wielkości (zatrudniające 10-249 osób) występują w niewielkiej liczbie, a ich udział jest marginalny. Gminy te nie posiadają dużych firm zatrudniających powyżej 250 osób, co sugeruje ograniczoną obecność dużych podmiotów gospodarczych.³²

W związku z powyższym, przedsiębiorczość w analizowanych gminach skupia się w dużej mierze na mikroprzedsiębiorstwach, z minimalnym udziałem średnich firm, co może wskazywać na dominację lokalnych, małych inicjatyw gospodarczych.³³

4.2.3. RODZAJ

Analizując sektor publiczny w gminach Brok, Małkinia Górna, Nur oraz Zaręby Kościelne, można zauważyć wyraźne podobieństwa w strukturze działalności. Wspólnymi cechami jest dominacja sektora edukacji, administracji publicznej, obrony narodowej i obowiązkowych zabezpieczeń społecznych, a także obecność podmiotów związanych z opieką zdrowotną i pomocą społeczną oraz działalnością kulturalną i rekreacyjną. Różnice dotyczą głównie liczby zarejestrowanych podmiotów. Gmina Małkinia Górna wyróżnia się najwyższą liczbą podmiotów w sektorze publicznym, zwłaszcza w edukacji oraz działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości. Gmina Brok, choć posiada mniejszą liczbę podmiotów, charakteryzuje się większym zróżnicowaniem branż, w tym rolnictwem i przetwórstwem przemysłowym. Gminy Zaręby Kościelne i Nur cechują się najmniejszą liczbą jednostek publicznych, zwłaszcza w obszarze działalności niezwiązanej z edukacją i administracją.

Sektor publiczny w analizowanych gminach kształtuje się następująco:

- w gminie Brok zarejestrowanych jest łącznie 9 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (3), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (2), działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (1), rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (1), przetwórstwa przemysłowego (1) oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (1);
- w gminie Małkinia Górna zarejestrowanych jest łącznie 25 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (14), działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości (3), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (2), działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (1), opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (1), rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa (1) oraz dostawą wody: gospodarowaniem ściekami i odpadami oraz działalnością związaną z rekultywacją (1);
- w gminie Nur zarejestrowanych jest łącznie 8 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (4), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń

³² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.

³³ Mikroprzedsiębiorstwa – zatrudniają do 9 pracowników, osiągają roczny obrót nieprzekraczający 2 milionów euro lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekroczyły równowartości tej kwoty; - Małe przedsiębiorstwa – zatrudniają od 10 do 49 pracowników, a roczny obrót lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekraczają równowartości 10 milionów euro; - Średnie przedsiębiorstwa – zatrudniają od 50 do 249 pracowników, natomiast roczne obroty nie przekraczają równowartości 50 milionów euro, sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie mogą przekroczyć równowartości 43 milionów euro; - Duże przedsiębiorstwa – pozostałe przedsiębiorstwa, które przekraczają limity dla wyżej wymienionych firm.

społecznych (2), działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (1) oraz opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (1);

- w gminie Zaręby Kościelne zarejestrowanych jest łącznie 7 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (2), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (2), opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (2) oraz działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (1).

Sektor prywatny we wszystkich analizowanych gminach charakteryzuje się wysoką liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji F (budownictwo) oraz sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych). Na terenie gmin Brok, Małkinia Górna oraz Zaręby Kościelne zaobserwowano stosunkowo duży udział podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji C (przetwórstwo przemysłowe). Gmina Małkinia Górna odnotowała relatywnie wysoką liczbę podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcjach S i T (pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników).

Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Brok zalicza się³⁴:

- Produkcja wyrobów z drutu „FLORAD” w Broku,
- „RB STAL” w Broku,
- „AGMET” w Broku.

W gminie Małkinia Górna zlokalizowana jest podstrefa Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych w gm. Małkinia Górna zalicza się³⁵:

- Zakład Produkcyjny Rockwool Polska Sp. z o.o. w Małkini Górnej,
- Produkcja ramek do zdjęć, lusterek i ram B.D. Art Sp. z o.o.,
- Produkcja artykułów spożywczych i farmaceutycznych Ajinomoto Poland Sp. z o.o.,
- Domost Sp. z o.o.,
- Kopalnia Kruszyw Poniatowo,
- FB Serwis Zielone Zawisty,
- Polbet Małkinia,
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Małkini Górnej.

Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Nur zalicza się³⁶:

- Firma transportowo-spedycyjna MAX BUD Paweł Socik w Zakrzewie-Słomach,
- Firma budowlana STANBUD. STANBUD – Stanisław Wrzosek w Zakrzewie-Słomach,
- Transport i spedycja międzynarodowa J&M KAMIŃSCY w Nurze.

Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Zaręby Kościelne zalicza się³⁷:

- Dystrybucja artykułów do produkcji rolnej SKŁODOWSKI SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ w Zarębach Kościelnych,
- Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich BIOCOMP SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ w Zarębach Kościelnych,
- Zakład przetwórstwa mięsa Skłodowscy Sp. z o.o., w Nienątach-Szymanach,
- Przedsiębiorstwo produkcyjno-handlowo-usługowe P.P.H.U. Alum-plast Jacek Ogrodnik, w Skłodach-Stachach,
- Zakład produkcyjny Tomplast Sp. z o.o. w Gąsiorowie.

³⁴ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku.

³⁵ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Małkini Górnej oraz Raport o stanie gminy Małkinia Górna za 2023 r.

³⁶ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Nurze

³⁷ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Zarębach Kościelnych.

4.3. RYNEK PRACY

4.3.1. PRACUJĄCY

Największą liczbę pracujących odnotowano w gminie Małkinia Górna. Korzystna sytuacja kształtuje się także dla gminy Zaręby Kościelne, która wyróżnia się dynamicznym wzrostem liczby pracujących w analizowanym okresie, osiągając w 2021 roku najwyższą wartość w stosunku do lat poprzednich. Gmina Brok oraz gmina Nur wykazują bardziej stabilne, choć różne pod względem skali, zmiany w liczbie pracujących.

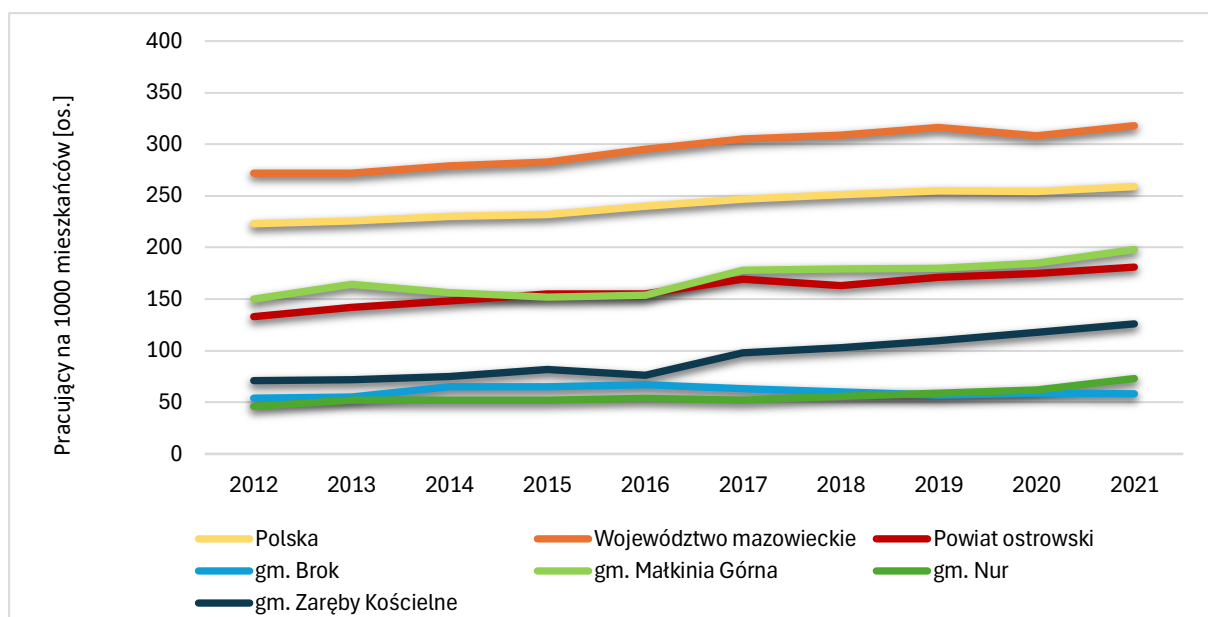
We wszystkich analizowanych gminach obserwuje się różnice w strukturze osób pracujących w podziale na płeć. W gminach Brok i Nur wyraźnie dominują kobiety, stanowiąc większość pracujących. Natomiast w gminach Małkinia Górna i Zaręby Kościelne to mężczyźni przeważają w strukturze zatrudnienia.

W analizowanych gminach zauważalne są zróżnicowane tendencje w liczbie pracujących. W gminie Brok od 2016 roku obserwuje się wyraźny spadek we wszystkich grupach, szczególnie wśród mężczyzn. W gminie Małkinia Górna liczba pracujących mężczyzn i pracujących ogółem wykazuje tendencję wzrostową od 2016 roku, natomiast liczba kobiet pozostaje stabilna. W gminie Nur zarówno liczba kobiet, jak i pracujących ogółem systematycznie rośnie, z lekkim wzrostem wśród mężczyzn po 2017 roku. Gmina Zaręby Kościelne wyróżnia się stałym wzrostem liczby pracujących ogółem. Podobne zależności występują także w podziale na płeć.

Tab. 11 Struktura osób pracujących na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2012-2021

BROK										
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	50	51	72	69	78	74	63	59	46	43
Kobiety	107	109	117	118	114	105	107	100	110	108
Ogółem	157	160	189	187	192	179	170	159	156	151
MAŁKINIA GÓRNA										
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	1 062	1 133	1 003	953	945	1 122	1 140	1 206	1 201	1 251
Kobiety	762	845	869	852	876	968	940	883	856	917
Ogółem	1 824	1 978	1 872	1 805	1 821	2 090	2 080	2 089	2 057	2 168
NUR										
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	44	57	58	52	49	43	47	48	49	53
Kobiety	92	97	93	94	101	101	104	109	112	134
Ogółem	136	154	151	146	150	144	151	157	161	187
ZARĘBY KOŚCIELNE										
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	113	117	115	150	131	176	177	183	190	216
Kobiety	157	158	168	161	154	189	201	217	211	206
Ogółem	270	275	283	311	285	365	378	400	401	422

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r. (brak nowszych danych).



Ryc. 20 Pracujący na 1000 mieszkańców w gminach „Doliny Dolnego Bugu” na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r. (brak nowszych danych).

4.3.2. BEZROBOCIE

W 2023 roku najwyższy udział bezrobocia odnotowano w gminie Brok, gdzie wyniósł 6,6%. Najniższy udział bezrobocia wystąpił w gminie Nur, gdzie wyniósł 5,3%. Gmina Nur charakteryzowała się najniższym udziałem kobiet wśród bezrobotnych, podczas gdy w gminach Brok, Małkinia Górna i Zaręby Kościelne zaobserwowano bardziej zrównoważony podział ze względu na płeć.³⁸

Tab. 12 Liczba bezrobotnych na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

PŁEĆ/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
BROK										
Mężczyźni	96	78	76	62	43	50	66	40	37	48
Kobiety	115	90	96	81	67	52	46	45	44	49
Ogółem	211	168	172	143	110	102	112	85	81	97
MAŁKINIA GÓRNA										
Mężczyźni	324	298	297	181	144	150	189	164	167	170
Kobiety	331	287	266	233	195	198	215	207	168	179
Ogółem	655	585	563	414	339	348	404	371	335	349
NUR										
Mężczyźni	44	61	56	39	44	36	48	44	42	43
Kobiety	40	45	37	31	26	27	26	38	29	30
Ogółem	84	106	93	70	70	63	74	82	71	73
ZARĘBY KOŚCIELNE										
Mężczyźni	124	102	109	62	61	58	55	57	59	60
Kobiety	101	95	79	63	65	63	76	75	73	59
Ogółem	225	197	188	125	126	121	131	132	132	119

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

³⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS.

Wszystkie analizowane gminy wykazują spadek liczby bezrobotnych w latach 2014–2023, choć jego skala różni się. Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia najwyższy spadek bezrobocia obserwuje się w gminie Brok. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła w okresie 2014-2023 o 114 osób, czyli o ok. 54%. Najniższy spadek bezrobocia odnotowuje gmina Nur, gdzie liczba bezrobotnych zmniejszyła się tylko o 11 osób – ok. 13%.³⁹



Ryc. 21 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” w 2023 r.

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

4.4. TERENY INWESTYCYJNE

Gminy objęte opracowaniem nie posiadają kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Jednocześnie wskazuje się, że trwają aktualnie prace nad utworzeniem strefy gospodarczej w gm. Małkinia Górna w ramach opracowania planu ogólnego⁴⁰.

³⁹ Materiał źródłowy: Dane GUS.

⁴⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Małkini Górnej.

4.5. WNIOSKI

- ! Spadek znaczenia rolnictwa w gminach objętych analizą.
- ! Zróżnicowany stopień rozdrobnienia gospodarstw rolnych.
- ! W dalszym ciągu niższy od średniej w województwie i kraju poziom przedsiębiorczości.
- ! Malejący poziom bezrobocia, przy jednoczesnym wzroście aktywności gospodarczej.
- ! Wzrost liczby podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gmin.
- ! Brak dużych przedsiębiorstw.
- ! Wysoki udział sektora budowlanego i handlowego w sektorze prywatnym.
- ! Brak kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych.

5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU

Obszar objęty opracowaniem w całości położony jest poza zasięgiem najmłodszego zlodowacenia północnopolskiego (Wisły). Rzeźba terenu ukształtowana została w wyniku procesów glacialnych w trakcie zlodowacenia środkowopolskiego, a także w trakcie późniejszych procesów zachodzących w holocenie.

Pod względem geomorfologicznym wyróżnić można tutaj następujące jednostki strukturalne⁴¹:

- zdenudowane wysoczyzny morenowe;
- równiny sandrowe;
- wały morenowe i ostańce wzgórz strefy marginalnej;
- doliny rzeczne (w tym Bugu).

Należy zaznaczyć, że ukształtowanie powierzchni terenu w dużym stopniu ukształtowane zostało na rzeźbotwórczą działalnością rzeki Bug. Dolina Dolnego Bugu na wielu odcinkach poddana jest intensywnym procesom hydrologicznym, przy czym w niektórych fragmentach rzeka posiada meandrujący charakter, silnie oddziałując na formy brzegowe.

5.1.2. LITOSFERA I GLEBY

Przypowierzchniowa budowa geologiczna jest efektem procesów rzeźbotwórczych zachodzących w okresie czwartorzędu, w epokach plejstocenu i holocenu. Osady plejstoceńskie związane są z okresem zlodowacenia środkowopolskiego i występującymi wówczas procesami glacialnymi (lodowcowymi) i fluwioglacialnymi (rzeczno-lodowcowymi), choć również zlodowacenie północnopolskie (bałtyckie) miało wpływ na występowanie osadów plejstoceńskiej akumulacji rzecznej w pradolinie Bugu⁴². Osady holocenne związane są z procesami erozyjnymi i akumulacyjnymi zachodzącymi przede wszystkim w dolinach rzecznych i zagłębieniach terenowych.

Konkretyzując, w przypowierzchniowej budowie geologicznej gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” wyróżnić można⁴³:

- piaski i żwiry sandrowe;
- gliny zwałowe, ich zwietrzeliny oraz piaski i żwiry lodowcowe;
- piaski, żwiry, mady rzeczne oraz torfy i namuły;
- piaski, żwiry i mułki rzeczne;
- piaski eoliczne, lokalnie na wydmach.

Obszar gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” charakteryzuje się stosunkowo dużą zmiennością gleb, co wynika z różnorodności form geomorfologicznych oraz dynamicznego charakteru rzeki Bug. Na terenach wysoczyznowych i równinnych pokrywa glebowa ukształtowana została na utworach wodnolodowcowych (piaskach i żwirach) oraz lodowcowych (glinach zwałowych). Rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą tutaj zazwyczaj gleby bielcowe i płowe, gleby brunatne wylugowane oraz murszowo-mineralne i murszowate. W rejonie przebiegu najważniejszych dolin rzecznych wystąpić mogą mady oraz gleby torfowe i bagienne.

⁴¹ Materiał źródłowy: Przeglądowa Mapa Geomorfologiczna Polski 1:500 000

⁴² Łądolód zlodowacenia środkowopolskie było ostatnim jakim wkraczał na teren analizowanych gmin– nie sięgało tu czoło lądolodu zlodowacenia północnopolskiego (bałtyckiego).

⁴³ Materiał źródłowy: Mapa Geologiczna Polska 1 : 500 000, PIG.

5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Pod względem podziału hydrograficznego obszar objęty opracowaniem położony jest na terenie dorzecza Wisły (I rzędu), w zlewni rzeki Narew (II rzędu). Jednostkami niższego rzędu są:

- Zlewnia jez. Zegrzyńskiego i Narwi od zapory jez. Zegrzyńskiego do Wkry (III rzędu);
 - Zlewnia jez. Zegrzyńskiego (IV rzędu).

Najważniejszą rzeką obszaru objętego opracowaniem jest Bug, który od południa jest rzeką graniczą gminy Brok, Zaręby Kościelne oraz Nur. Bug jest lewostronnym dopływem Narwi, o łącznej długości ok. 772 km (w Polsce 587 km, pozostała część na Białorusi i Ukrainie) i powierzchni zlewni ok. 39,4 tys. km² (w Polsce 19,3 tys. km²).

Kolejną ważną rzeką w strukturze hydrograficznej omawianego obszaru jest Brok (Broczysko), przepływająca przez gminę Brok, Małkinia Górna oraz Zaręby Kościelne. Innymi istotnymi rzekami są tutaj m.in.: Turka, Pukawka, Nurzec, Tuchełka, Treblinka. Ponadto występują drobne cieki w postaci dopływów i strug nizinnych, najczęściej bezimienne lub przyjmujące nazwy od miejscowości spod których wypływają (Dopływ z Klukowa, Dopływ z Kol. Brok itp.).

W dolinie Bugu występują licznie starorzecza, odcięte na skutek erozji od głównego koryta rzeki, przy czym koncentrują się one głównie na terenie gminy Małkinia Górna. Przykładem tego typu zbiornika wodnego jest jez. Bużysko, gdzie występują cenne ekosystemy w postaci łąk wilgotnych, trzcinowisk oraz roślin wodnych. W obszarze znajdują się również małych rozmiarów zbiorniki naturalne, zlokalizowane w zagłębieniach bezodpływowych (oczka) oraz niewielkie zbiorniki wodne na gruntach prywatnych (stawy, oczka).

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2023 poz. 300) gminy regionu „Doliny Dolnego Bugu” położone jest na obszarze Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie i znajduje się w zasięgu jednolitych części wód:

Tab. 13 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu”

NAZWA I KOD JCWP	STATUS	OCENA STANU OGÓLNEGO	OCENA RYZYKA NIEOSIAGNIĘCIA CELU ŚRODOWISKOWEGO
Bug od granicy w Niemirowie do Broku (RW20001226714759)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Struga (RW200010267147689)	Silnie zmieniona część wód	Zły	Zagrożona
Turka (RW20001026714772)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona
Kanał Kacapski (RW200010267147749)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Brok od Siennicy do ujścia (RW20001126714769)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Tuchełka (RW200010267147789)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona
Bug od Broku do Liwca (RW20001226714799)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Dopływ spod Rostek-Dąbógów (RW200010267147529)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona
Trzcianka (RW2000102671476729)	Silnie zmieniona część wód	Brak danych	Zagrożona
Pukawka (RW20001026714729)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona
Brok Mały (RW200010267147669)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona

NAZWA I KOD JCWP	STATUS	OCENA STANU OGÓLNEGO	OCENA RYZYKA NIEOSIAGNIĘCIA CELU ŚRODOWISKOWEGO
Pełchówka (RW20001026714689)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Nurzec od Siennicy do ujścia (RW2000112671469)	Naturalna	Zły	Zagrożona
Treblinka (RW200015267147549)	Naturalna	Brak danych	Zagrożona
KOD JCWPd	MONITORING	OCENA STANU	OCENA RYZYKA NIEOSIAGNIĘCIA CELU ŚRODOWISKOWEGO
PLGW200055	Tak	Dobry	Niezagrożona

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie <http://karty.apgw.gov.pl/>

W granicach administracyjnych gmin objętych opracowaniem swój zasięg mają główne zbiorniki wód podziemnych⁴⁴:

- udokumentowany GZWP nr 221 „Dolina kopalna Wyszków” – zbiornik czwartorzędowy (Q), porowy, o powierzchni całkowitej 369 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 10 387 tys. m³/dobę (obejmuje zachodnie fragmenty gm. Brok),
- nieudokumentowany GZWP nr 215 „Subniecka Warszawska” – zbiornik trzeciorzędowy (Pg-Ng), porowy, o powierzchni całkowitej 51 000 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 250 tys. m³/dobę,
- nieudokumentowany GZWP nr 2151 „Subniecka Warszawska (część centralna)” – zbiornik trzeciorzędowy (Pg-Ng), porowy, o powierzchni całkowitej 17 500 km² oraz szacunkowych średnich zasobach dyspozycyjnych 145 tys. m³/dobę.

5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN

Według Bilansu Kopalin PIG oraz regionalnego systemu ewidencji zasobów złóż „MIDAS”, na terenie gminy Zaręby Kościelne i Małkinia Górna występują tutaj udokumentowane złoża piasku i żwiru.

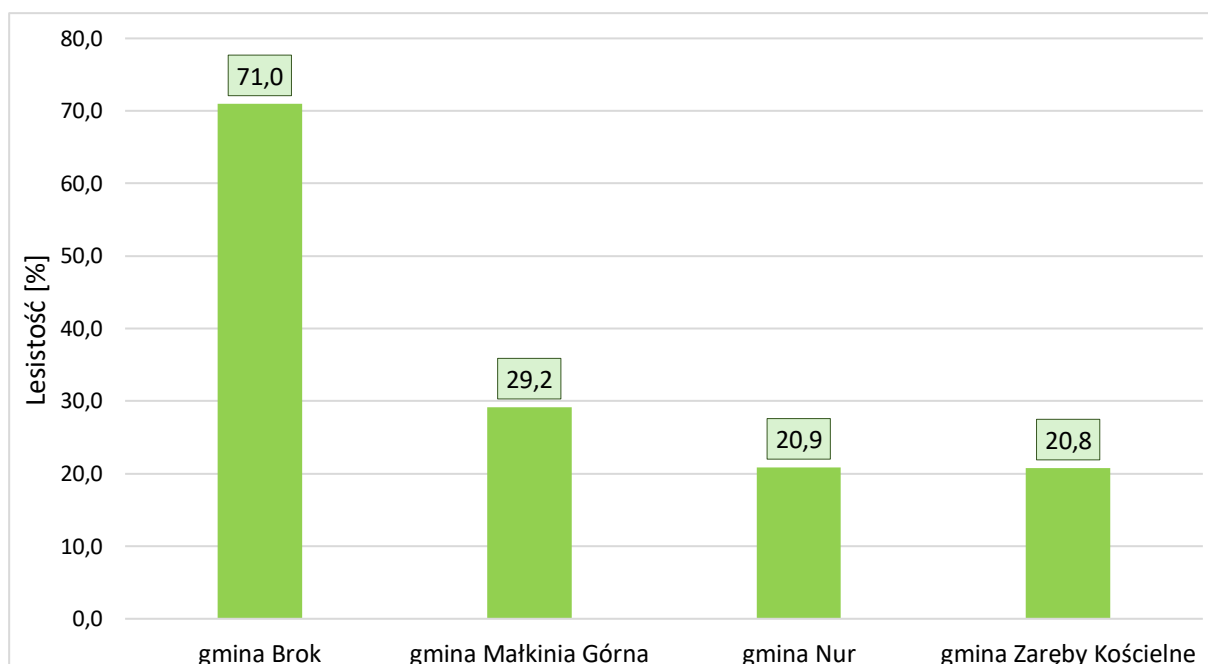
Jednocześnie wskazuje się, że w granicach gminy Brok i Nur nie występują udokumentowane złoża kopalin.

5.1.5. ZASOBY LEŚNE

Gminy wchodzące w skład obszaru „Doliny Dolnego Bugu” położone są na terenie nadleśnictw: Ostrów Mazowiecka, Łomża oraz Rudka⁴⁵. Lasy koncentrują się głównie w zachodniej części obszaru opracowania, gdzie swój zasięg mają zwarte kompleksy leśne Puszczy Białej. Lesistość gmin wchodzących w skład „Doliny Dolnego Bugu” przyjmuje następujące wartości:

⁴⁴ Materiał źródłowy: <https://www.pgi.gov.pl/>

⁴⁵ Materiał źródłowy: <https://www.bdl.lasy.gov.pl/>



Ryc. 22 Lesistość obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu”

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Gmina Brok w stosunku do pozostałych gmin oznacza się zdecydowanie najwyższym wskaźnikiem lesistości (71,0%), co związane jest z występowaniem zwartych kompleksów leśnych Puszczy Białej. W przypadku gm. Małkinia Górna (29,2%) wartość ta jest porównywalna do średniej krajowej (29,6%), natomiast w gm. Nur i Zaręby Kościelne wskaźnik ten jest wyraźnie niższy.

Lasy tego regionu charakteryzują się różnorodnością przyrodniczą, specyficznymi warunkami siedliskowymi i dużym znaczeniem ekologicznym. Pełnią one duże znaczenie w ochronie zasobów wodnych oraz przeciwdziałaniu erozji gleb.

Warto podkreślić, iż część zbiorowisk leśnych posiada statut lasów szczególnie chronionych, w rozumieniu Ustawy z dnia 28 września o lasach.

5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW

Zasklepianie gruntów wiąże ze sobą szereg negatywnych konsekwencji zarówno przyrodniczych jak i społeczno-gospodarczych. Proces ten polega bowiem na sztucznym utwardzaniu wierzchniej warstwy litologicznej, co skutkować może m.in. degradacją naturalnego profilu glebowego oraz większą podatnością terenu na zjawisko suszy poprzez zwiększony wpływ powierzchniowy.⁴⁶

Analizując strukturę pokrycia terenów w poszczególnych gminach na podstawie Corine Land Cover (CLC2018) stwierdza się, iż dominują przestrzenie rolnicze oraz zwarte kompleksy leśne. Tereny antropogeniczne objęte zabudową obejmują relatywnie niewielki udział w całkowitej powierzchni. Tereny, na których podłoże zostało sztucznie utwardzone obejmują stosunkowo niewielkie areale. W związku z powyższym stwierdza się niski stopień zasklepienia gruntów na terenie gmin objętych opracowaniem.

⁴⁶ Materiał źródłowy: Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.

5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY

Spośród form ochrony przyrody, rozróżnionych ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w granicach gmin objętych opracowaniem występują:

- w gminie Brok:
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Puszcza Biała PLB 140007,
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Dolina Dolnego Bugu PLB 140001,
 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Nadbużańska PLH 140011,
 - pomniki przyrody;
- w gminie Małkinia Górna:
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Dolina Dolnego Bugu PLB 140001,
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Puszcza Biała PLB 140007,
 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Nadbużańska PLH 140011,
 - pomniki przyrody;
- w gminie Nur:
 - Nadbużański Park Krajobrazowy,
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Dolina Dolnego Bugu PLB 140001,
 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Nadbużańska PLH 140011,
 - Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Bugu i Nurca,
 - pomniki przyrody;
- w gminie Zaręby Kościelne:
 - Nadbużański Park Krajobrazowy,
 - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Dolina Dolnego Bugu PLB 140001,
 - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Nadbużańska PLH 140011,
 - pomniki przyrody.

Tab. 14 Formy ochrony przyrody w granicach gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu”

FORMY OCHRONY PRZYRODY	GINA BROK	GINA NUR	GINA MAŁKINIA GÓRNA	GINA ZARĘBY KOŚCIELNE
Park narodowy	x	x	x	x
Rezerwat przyrody	x	x	x	x
Park krajobrazowy	x	√	x	√
Obszar Chronionego Krajobrazu	x	√	x	x
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy	x	x	x	x
Obszar Natura 2000	√	√	√	√
Stanowiska dokumentacyjne	x	x	x	x
Użytek ekologiczny	x	x	x	x
Pomnik przyrody	√	√	√	√

√ - występuje

x – nie występuje

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ.

Ponadto w stosunku do wszystkich gmin objętych opracowaniem obowiązuje ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów – obligatoryjna dla terytorium całego kraju.

W odniesieniu do poszczególnych obszarów chronionych obowiązują stosowne akty prawne, z których wynikają m.in. zakazy, nakazy i ograniczenia w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenu. Występowanie powierzchniowych lub obiektowych form ochrony przyrody niesie za sobą ograniczenia w możliwościach rozwoju zagospodarowania przestrzennego – gospodarowanie przestrzenią w obrębie form ochrony przyrody podporządkowane jest przede wszystkim celom przyrodniczym. W zależności od rodzaju formy ochrony przyrody jest ono bardziej restrykcyjne (np. rezerваты przyrody – zakaz zabudowy), lub mniej restrykcyjne (np. obszary chronionego krajobrazu – sytuowanie zabudowy ograniczone, ale możliwe pod pewnymi warunkami).

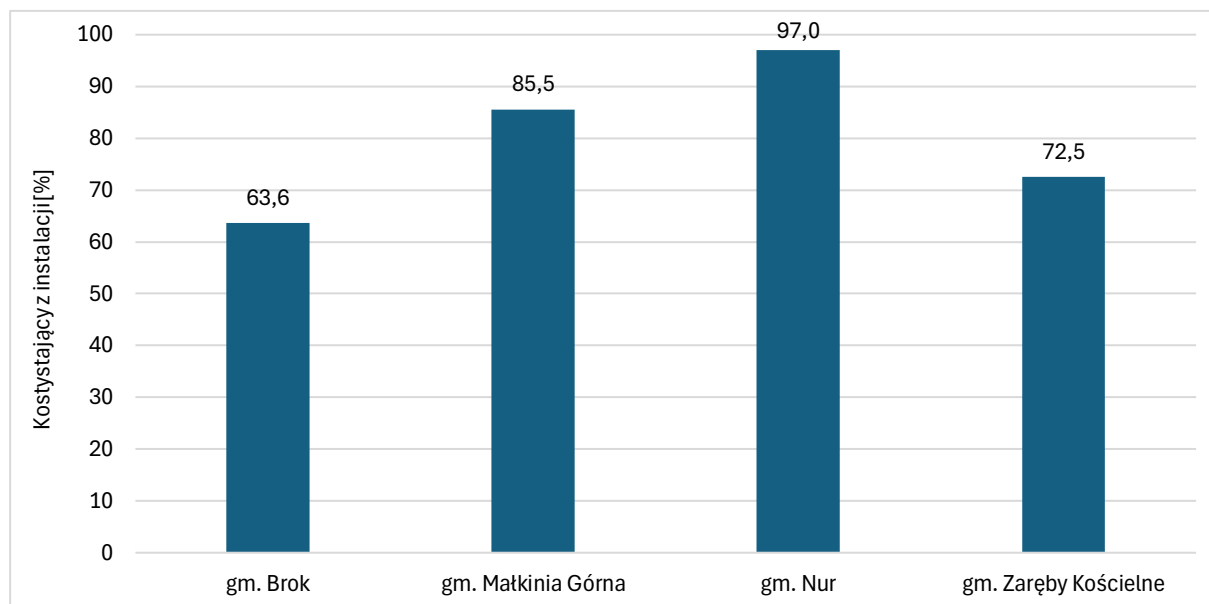
Zasięg przebiegu obszarowych i obiektowych form ochrony przyrody wskazano w Modelu Struktury Funkcjonalno-Przestrzennej do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu (rozd. 4 Strategii).

5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

5.4.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA

Na terenie gmin objętych opracowaniem istnieje infrastruktura techniczna w postaci sieci wodociągowej, przy czym zróżnicowana jest jej dostępność dla mieszkańców. Gmina Nur niemal w całości jest zwodociągowana (97,0%), natomiast relatywnie najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się w gm. Brok (63,6%).

W przypadku Broku należy zaznaczyć, że obszar ww. gminy w znacznym stopniu zajęty jest przez drzewostan leśny (w tym znaczny udział lasów szczególnie chronionych), co w pewnym stopniu utrudniać rozwój inwestycji w infrastrukturę techniczną ze względów ekonomicznych i ekologicznych.



Ryc. 23 Udział ludności korzystających z sieci wodociągowej w gminach objętych opracowaniem

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

W granicach poszczególnych gmin zlokalizowane są następujące ujęcia wody przeznaczone do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę.

Tab. 15 Wykaz stacji uzdatniania wody przeznaczonych do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę na terenie gmin

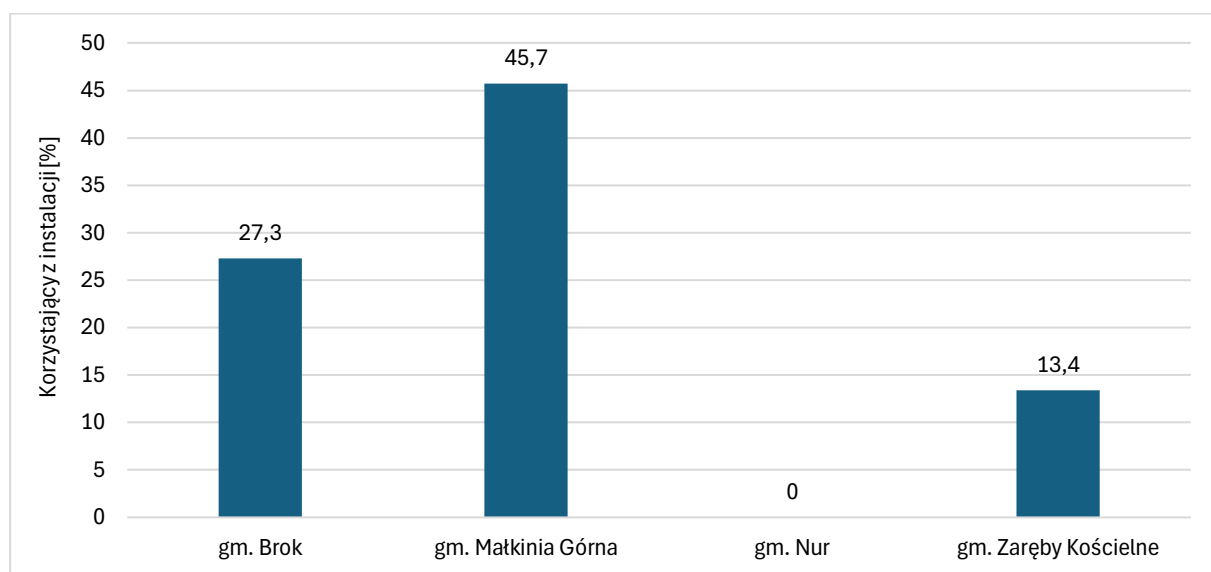
GMINA	LOKALIZACJA	PARAMETRY
BROK	Brok ul. Głęboka	Q=615 m ³ /dobę
	Bojany	Q=33 m ³ /dobę
NUR	Nur	Q=330 m ³ /dobę
	Zuzela	Q=320 m ³ /dobę
	Orłowskie	Q=790 m ³ /dobę
MAŁKINIA GÓRNA	Małkinia Górna	Q=797 m ³ /dobę
	Kańkowo	Q=557 m ³ /dobę
	Rostki Wielkie	Q=107 m ³ /dobę
ZARĘBY KOŚCIELNE	Zaręby Kościelne ul. Czyżewska	SW 1 – 85,0 m, SW 2 – 95,0 m, SW 3 – 90,0 m

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku, Nurze, Małkini Górnej i Zarębach Kościelnych.

5.4.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA

Na obszarze gmin objętych opracowaniem infrastruktura kanalizacyjna rozwinięta jest w zróżnicowanym stopniu. Zdecydowanie najkorzystniejszą sytuacją kształtuje się w gm. Małkinia Górna, gdzie blisko połowa mieszkańców (45,7%) podłączona jest do sieci. Zaznacza się jednocześnie, że w gminie Nur nie istnieje system kanalizacji sanitarnej.

Mieszkańcy nie podłączeni do sieci kanalizacji sanitarnej korzystają z indywidualnych systemów unieszkodliwiania ścieków sanitarnych, tzn. ze zbiorników bezodpływowych na nieczystości (szamb) lub z przydomowych oczyszczalni ścieków.



Ryc. 24 Udział ludności korzystających z sieci kanalizacyjnej w gminach objętych opracowaniem

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12 2023 rok.

Ścieki komunalno-bytowe są odprowadzane do oczyszczalni ścieków wyznaczonych dla konkretnej gminy (tab. poniżej).

Tab. 16 Funkcjonujące oczyszczalnie ścieków na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu”

GMINA	LOKALIZACJA	PARAMETRY
BROK	Brok ul. Głęboka 54	Q = 400 m ³ /dobę
MAŁKINIA GÓRNA	Małkinia Górna	Q = 297 345 m ³ /rok
NUR	Nur, ul. Łomżyńska	Q _{sr} = 70,00 m ³ /dobę
ZARĘBY KOŚCIELNE	Nienafy Brewki	Q = 112 m ³ /dobę

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Broku, Nurze i Zaręczach Kościelnych oraz Małkini Górnej.

Istotne jest zachowanie właściwego stanu jakości wód. W kontekście tym należy właściwie kształtować gospodarkę wodno-ściekową, a zwłaszcza zwiększyć odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej lub stosować przydomowe oczyszczalnie ścieków na terenach zabudowy rozproszonej, sukcesywnie zastępując tradycyjne zbiorniki na nieczystości (szamba).

5.4.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Na system elektroenergetyczny gmin wchodzących w skład regionu „Doliny Dolnego Bugu” składają się⁴⁷:

- napowietrzna linia elektroenergetyczna najwyższych napięcia 400 KV relacji Siedlce Ujrzanów – Narew;
- napowietrzna linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 KV relacji Wyszaków – Małkinia Górna;
- napowietrzna linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 KV relacji Małkinia – Węgrów;
- napowietrzna linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 KV relacji Kietlanka – Czyżew;
- napowietrzna linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 KV relacji Małkinia – Ostrów Mazowiecka;
- stacja elektroenergetyczna „Małkinia” 110 kV;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne średniego napięcia 15 kV;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne niskiego napięcia 0,4 kV;
- stacje transformatorowe 15/0,4 kV.

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców obszaru w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny.

Przesyłanie energii elektrycznej do odbiorców umożliwia sieć napowietrznych i kablowych linii elektroenergetycznych średniego oraz niskiego napięcia.

⁴⁷ Materiał źródłowy: <https://ebin.josm.pl/>

5.4.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA

Na terenie gminy Małkinia Górna funkcjonują kotłownie do ogrzewania budynków wielorodzinnych w spółdzielniach mieszkaniowych „Zawisze” i „Małkinianka”. Poza tym w gminach nie istnieje centralny system ciepłowniczy.

Mieszkańcy korzystają ze źródeł rozproszonych, indywidualnych, głównie w postaci kotłów na paliwa stałe.

W coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia cieplna pochodząca ze źródeł odnawialnych za pomocą mikroinstalacji OZE, jak kolektory słoneczne i pompy ciepła.

5.4.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

W granicach gmin objętych opracowaniem nie funkcjonują wolnostojące instalacje odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 500 kW.

Pomimo wzrastającego zainteresowania zastosowania mikroinstalacji OZE wśród mieszkańców (panele fotowoltaiczne, kolektory słoneczne, pompy ciepła) należy nadmienić, iż w dalszym stopniu wykorzystywane są one w niewystarczającym zakresie.

5.4.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA

Na terenie gminy Brok, Nur oraz Zaręby Kościelne nie występuje zbiorczy, zorganizowany system zaopatrzenia w gaz. Siecią gazu przewodowego objęta jest jedynie miejscowość Małkinia Górna. Stopień gazyfikacji gminy wynosi 5,7%, natomiast łączna długość dystrybucyjnej sieci gazowej wynosi ok. 30,5 km.⁴⁸

Potrzeby cieplne w gospodarce komunalno-bytowej w gospodarstwach domowych są zaspokajane dostawą gazu płynnego, dostarczanego w butlach gazowych.

5.4.7. GOSPODARKA ODPADAMI

Od 2019 r. obowiązuje nowelizacja przepisów prawa z zakresu gospodarowania odpadami. Na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1579) zniesiony został podział województw na regiony gospodarki odpadami. Ponadto zrezygnowano z regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK), które zaadaptowane zostały jako instalacje komunalne. Równolegle, wraz z przyjęciem nowelizacji, uchylone zostały uchwały w sprawie wykonania wojewódzkich planów gospodarki odpadami.

Na podstawie zapisów w/w Ustawy oraz innych ustaw Marszałek Województwa w Biuletynie Informacji Publicznej prowadzi listę:

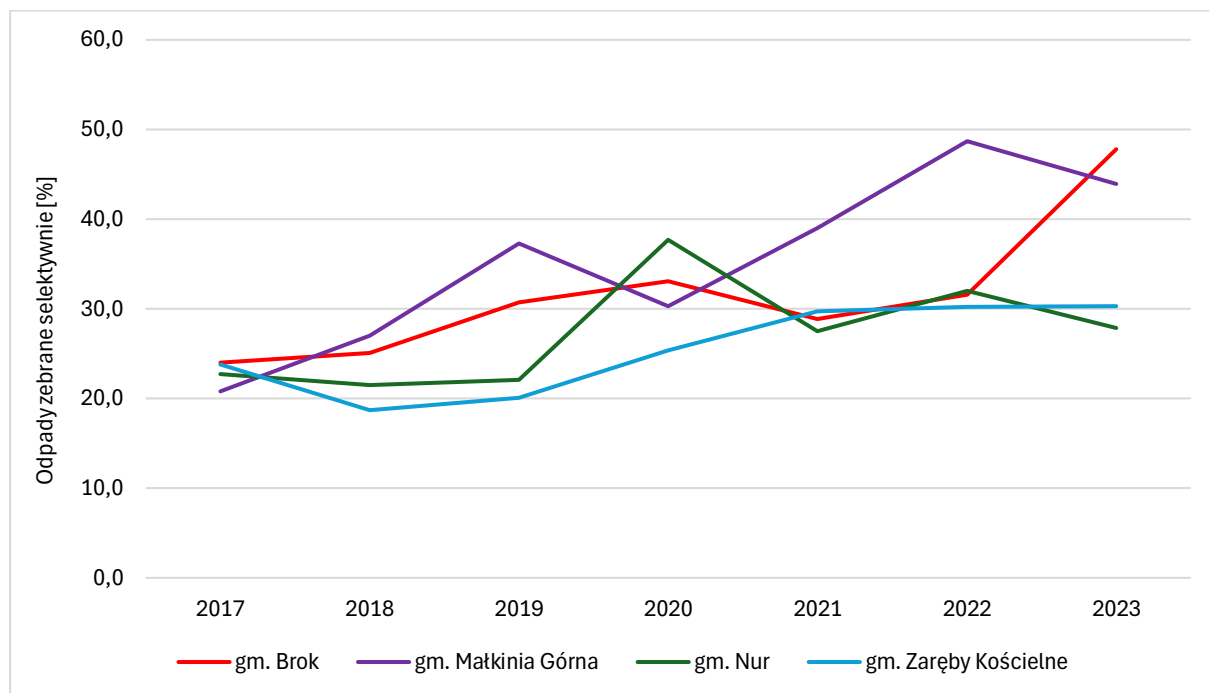
- funkcjonujących instalacji spełniających wymagania dla instalacji komunalnych, które zostały oddane do użytkowania i posiadają wymagane decyzje pozwalające na przetwarzanie odpadów,
- instalacji komunalnych planowanych do budowy, rozbudowy lub modernizacji.

Lista aktualizowana jest na bieżąco, natomiast wpisu dokonuje się na pisemny wniosek prowadzącego instalację komunalną. W granicach gminy Małkinia Górna, w pobliżu miejscowości Zawisty Podleśne funkcjonuje składowisko odpadów komunalnych.

⁴⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.

Na terenie gminy Brok, Nur oraz Zaręby Kościelne nie ma zlokalizowanych instalacji gospodarowania odpadami wymienionych na listach prowadzonych przez Marszałka Województwa. Odpady komunalne zbierane są tam w sposób zorganizowany oraz wywożone poza teren gmin. W gm. Brok funkcjonowało przed laty składowisko odpadów komunalnych, nie mniej zostało ono zamknięte a następnie zrekultywowane.

Dane dotyczące udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów na przestrzeni lat 2017-2023 dla poszczególnych gmin przedstawia niżej załączony wykres:



Ryc. 25 Udział odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów w gminach objętych opracowaniem
Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Na przestrzeni omawianego okresu dla każdej z gmin obserwuje się tendencje wzrostową dot. udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów. Wskazuje się przy tym, że nie jest to proces regularny. Relatywnie najkorzystniej sytuacja kształtuje się w gm. Brok i Matkinia Górna.

W związku z powyższym konieczne jest podjęcie dalszych działań, mających na celu sukcesywne zwiększanie udziału selektywnie zebranych odpadów w kolejnych latach.

Szczegółowe zadania, obowiązki i wymagania z zakresu wykonywania gospodarki odpadami określa aktualnie obowiązujący dla danej jednostki terytorialnej Regulamin utrzymania czystości i porządku.

5.5. WNIOSKI

- ! Obecność obszarowych form ochrony przyrody (Park Krajobrazowy, Obszary Natura 2000, Obszar Chronionego Krajobrazu).
- ! Ustanowiona ochrona pomnikowa dla wartościowych okazów drzew.
- ! W większości zły stan ogólny jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) lub brak prowadzonego regularnego monitoringu jakości wód.
- ! Relatywnie wysoki potencjał zasobów wodnych (bezpośrednie położenie gmin nad rzeką Bug).
- ! Stosunkowo niewielka powierzchnia terenów o znacznych nachyleniach i obszarów zagrożonych ruchami masowymi ziemi.
- ! Wysokiej wartości zasoby przyrodnicze w części obszaru gmin, obejmujące lasy, doliny rzeczne (zwłaszcza Bugu) i bogactwo życia roślinnego oraz zwierzęcego.
- ! W dalszym ciągu niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna oraz niewystarczające wyposażenie mieszkańców w indywidualne systemy oczyszczania ścieków.
- ! Zróżnicowany stopień zwodociągowania w gminach.
- ! Wzrastający udział odpadów zebranych selektywnie w stosunku do odpadów ogółem.
- ! Obecność potencjału surowcowego (udokumentowane złoża kopalin) w niektórych gminach.
- ! Stosunkowo niewielkie przekształcenia środowiska, w tym niski stopień zasklepienia gruntów.
- ! Zróżnicowany wskaźnik lesistości w gminach.
- ! Brak sieci ciepłowniczej i możliwości jej realizacji (za wyjątkiem budynków wielorodzinnych w Małkini Górnej).
- ! Brak rozwiniętej sieci gazowej (za wyjątkiem wsi Małkinia Górna).
- ! W dalszym ciągu niewystarczający stopień rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii.
- ! Dostatecznie rozwinięty system przesyłu energii elektrycznej.
- ! Dostosowany do wymogów i standardów wspólnotowych oraz krajowych system gospodarki odpadami.
- ! Obecność wyrobów zawierających azbest.

6 KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

6.1. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wszystkie zabytki łącznie (z dziedziny budownictwa, rzemiosła, sztuki, archeologii i zabytkowej zieleni) stanowią tzw. zasoby dziedzictwa kulturowego. Stanowią one istotny element tożsamości świadczący o zachowaniu ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Aktualnie obowiązuje podział na:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

6.1.1. OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

Jedną ze sztanदारowych i najbardziej powszechnych form ochrony zabytków jest rejestr zabytków. Rejestr prowadzony jest w podziale na odrębne księgi prowadzone i oznaczone wg następujących kategorii: A – zabytek nieruchomy; B – zabytek ruchomy; C – zabytek archeologiczny.

W granicach gmin obszaru objętego opracowaniem znajdują się zabytki nieruchome, wpisane do Rejestru Zabytków:

Tab. 17 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

NR REJESTRU	DATA REJESTRU	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA
GINA BROK			
A - 550	18.01.1986	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Brok, ul. Dąbrowskiego dz. ewid. nr 721
A – 574	22.01.1986	Cmentarz żydowski	Brok, ul. Narutowicza/ul. Konopnickiej dz. ewid. nr 722
A – 390	17.11.1959	Ruiny pałacu biskupów Płockich	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
A – 390	27.01.1984	Park w otoczeniu ruin pałacu biskupów płockich	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 1092/9
A – 385	08.12.1958	Kościół p. w. św. Andrzeja	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979
A – 385	08.12.1958	Dzwonnica	Brok, Plac Kościelny dz. ewid. nr 979
A – 385	27.01.1984	Park zabytkowy przykościelny	Brok, ul. Małkińska dz. ewid. nr 979
A – 451	17.07.1978	Dom mieszkalny murowany (dawna apteka)	Brok, Plac Kościelny 5, dz. ewid. nr 1026
A – 439	25.03.1977	Dom drewniany	Brok, Plac Kościelny 11, dz. ewid. nr 977
GINA MAŁKINIA GÓRNA			
A-413	13.05.2005	Kościół parafialny wraz z ogrodzeniem, istniejącym drzewostanem i otoczeniem	Małkinia Górna, ul. Kościelna
A-1185	16.05.2013	Plebania	Małkinia Górna, ul. Kościelna 46

A-631	12.10.1987	Kaplica nagrobna Andrzeja Kuczyńskiego	Orto
A-405	22.03.1962	Młyn wodny z otaczającym drzewostanem	Treblinka 64
A-1666	26.07.2021	Budynek poczty	Małkinia Górna ul. Nurska 13
GMINA NUR			
A-653	04.07.1990	Układ przestrzenny Nura	Centralna część miejscowości Nur
A-651	13.06.1989	Plebania w granicach strefy ochrony konserwatorskiej	Nur, ul. Małkińska 7
A-650	21.06.1990	Szkoła elementarna (obecnie muzeum)	Zuzela 24a
A-652	28.12.1993	Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego	Zuzela
A-649	07.12.1994	Cmentarz z okresu I wojny światowej żołnierzy niemieckich	Kramkowo Lipskie, przy drodze gminnej nr 260525w
A-648	15.10.1987	Kaplica cmentarna i nagrobki na cmentarzu rzymsko-katolickim	Zuzela
GMINA ZARĘBY KOŚCIELNE			
A-654	02.03.1973	Zespół Klasztoru Reformatorów z lat 1765-1775	Zaręby Kościelne
A-656	21.07.1981	Założenie parkowe	Gąsiorowo
A-657	19.03.1987	Dwór murowany z I ćw. XX w.	Kosuty
A-660	15.10.1987	Cmentarz parafialny rzymsko- katolicki z II poł. XIX w. z licznymi zabytkowymi nagrobkami	Zaręby Kościelne
A-658	13.06.1989	Dwór murowany z 1933 r.	Stara Złotoria
A-659	30.12.1991	Cmentarz rzymsko-katolicki przykościelny z licznymi grobocami z lat 15002-1816; w środkowej części murowana kapliczka z II poł. XIX w. zaś w południowo-zachodnim narożniku trzymetrowy krzyż żeliwny z 1885 r.	Stara Złotoria
A-655	05.12.1994	Zespół kościoła filialnego z lat 1882-1900	Zaręby Kościelne

Materiał źródłowy: Dane NID oraz Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowskiego na lata 2024-2027, 2023.

Ponadto na terenie gmin objętych opracowaniem znajdują się zabytki ruchome. Są przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Precyzując, w każdej z gmin są to następujące obiekty⁴⁹:

- w gm. Brok;
 - wyposażenie kościoła w Broku, nr rejestru: B-76, decyzja z dn. 20.05.1985 r.,
 - wrak bocznołowego statku parowego z końca XIX w., zalegający w rzece Bug, nr rejestru: B-416, decyzja z dnia 14.12.2016 r.;
- w gm. Małkinia Górna;
 - wyposażenie kościoła w Małkini Górnej, nr rejestru: B-87, decyzja z dnia 11.03.1986 r.,
 - organy z prospektem organowym znajdujące się w kościele parafialnym, nr rejestru: B-584, decyzja z dnia 15.05.2020 r.,
 - malarstwo ścienne autorstwa Edwarda Trojanowskiego z 1912 r., nr rejestru: B-583, decyzja z dnia 12.06.2020 r.,
 - wyposażenie kościoła parafialnego w Prostyni, nr rejestru: B-10, decyzja z dnia 05.09.1970,
 - wyposażenie kościoła w Prostyni, nr rejestru: B-61, decyzja z dnia 17.02.2005 r.,
 - wyposażenie kaplicy cmentarnej w Prostyni, nr rejestru: B-11, decyzja z dnia 05.09.1970 r.;
- w gm. Nur;
 - wyposażenie kościoła w Nurze, nr rejestru: B-20, decyzja z dnia 31.07.2003 r.,
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - wyposażenie kościoła parafialnego (klasztor poreformacki), nr rejestru: B-20, decyzja z dnia 04.04.1970 r.,
 - wyposażenie kaplicy filialnej w Zarębach Kościelnych, nr rejestru: B-21, decyzja z dnia 04.04.1970 r.

6.1.2. OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTEKÓW

W ewidencji zabytków ujmowane są: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome, zabytki ruchome, wyznaczone przez Wójta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W ewidencji zabytków gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” znajdują się zabytki o charakterze sakralnym oraz liczne obiekty związane z kulturą regionu (zabytkowe budynki, cmentarze, parki dworskie, młyny wodne). Ich aktualne wykazy są zawarte w gminnych ewidencjach zabytków.

6.1.3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach regionu. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska archeologiczne są jednym z najbardziej narażonych elementów środowiska, dla których zagrożenie stanowi wszelka działalność człowieka naruszająca powierzchnię ziemi.

Region, w obrębie którego znajdują się gminy Brok, Zaręby Kościelne, Nur i Małkinia Górna bogaty jest w dziedzictwo archeologiczne, sięgające czasów prehistorycznych, średniowiecza oraz późniejszych okresów historycznych. Znaleźiska archeologiczne świadczą o ciągłości osadniczej oraz

⁴⁹ Materiał źródłowy: Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowskiego na lata 2024-2027, 2023.

kulturowej wartości tego obszaru. Na terenie objętym opracowaniem zidentyfikowano m.in. osadnictwo pradziejowe, osady średniowieczne, kurhany, grodziska i cmentarzyska⁵⁰.

Spośród stanowisk archeologicznych, do wpisanych w rejestrze zabytków archeologicznych należą⁵¹:

- w gm. Brok;
 - nr rejestru: C-879 - osada z okresu przedrzymskiego (epoka żelaza) w miejscowości Zamoście, decyzja z dnia 30.11.1970 r.;
- w gm. Małkinia Górna;
 - Nr rejestru: C-868 – ślady osady późnolateńskiej w miejscowości Orło, decyzja z dnia 30.11.1970 r.;
- w gm. Nur;
 - nr rejestru: C-895 – osada z okresu wpływów rzymskich w miejscowości Łęg Nurski, decyzja z dnia 30.11.1970 r.,
 - nr rejestru: C-873 - ślady osady z okresu wpływów rzymskich we wsi Nur Kolonia, decyzja z dnia 30.11.1970 r.,
 - nr rejestru: C-884 - ślady osady średniowiecznej w miejscowości Ołtarze-Gołacze, decyzja z dnia 30.11.1970 r.,
 - nr rejestru: C-894A - osada wczesnośredniowieczna w miejscowości Strękowo Nieczykowskie, decyzja z dnia 30.11.1970 r.;
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - nr rejestru: C-780 - cmentarzysko kurhanowe zwane „żale” w miejscowości Skłody-Piotrowice, decyzja z dnia 1.07.1968 r.

Wykazy wszystkich stanowisk archeologicznych (będących w rejestrze i ewidencji) zawarte są w gminnych ewidencjach zabytków.

6.1.4. ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Do degradacji, uszkodzenia lub zniszczenia zasób dziedzictwa kulturowego może doprowadzić szereg przyczyn wewnętrznych, zewnętrznych i wywołanych sytuacją ogólną w określonym czasie.

W zakresie przyczyn wewnętrznych, związanych z działalnością człowieka, najważniejsze są:

- brak opieki konserwatorskiej;
- brak użytkownika;
- nadmierna intensywność użytkowania lub wadliwa gospodarka;
- kradzież, zaginięcie lub nielegalny wywóz;
- wady realizacyjne (niepoprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie lub budowlane);
- niewłaściwa eksploatacja (użytkowanie niezgodne z pierwotnym przeznaczeniem obiektu);
- zmiany warunków wodno-gruntowych, jak i zanieczyszczenie wód i gleb.

Przyczyny zniszczeń lub uszkodzeń, określane jako zewnętrzne mają szerszy, często trudny do określenia zasięg oddziaływania, przez co są również trudniejsze do usunięcia. Najważniejsze są:

- działalność gospodarcza;
- infrastruktura komunalna, jak np. wprowadzanie ruchu tranzytowego samochodów przez obszary historycznych miejscowości itp.;
- zagospodarowanie przestrzenne, z dopuszczeniem np. inwestycji wielkoobszarowych i obiektów wielkogabarytowych, degradujących ekspozycję obiektów historycznych lub zakłócających łączność widokową i kompozycyjną pomiędzy obiektami zabytkowymi;

⁵⁰ Materiał źródłowy: Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID).

⁵¹ Materiał źródłowy: Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowskiego na lata 2024-2027, 2023.

- skażenia atmosferyczne i zanieczyszczenia wód oraz zachwianie gospodarki wodnej.

Przyczyny ogólne, powodujące uszkodzenie lub zniszczenie obiektów zabytkowych to m.in.:

- działanie czasu;
- klęski losowe, jak np. wichury, trąby powietrzne, powodzie itp.;
- zmiany kierunków artystycznych;
- warunki atmosferyczne;
- działanie biologiczne;
- rozwój teorii konserwatorskich, poprzez stosowanie technologii konserwatorskich, które w dłuższej perspektywie czasowej są szkodliwe dla zabytku.

6.2. INSTYTUCJE KULTURY

GMINNE OŚRODKI KULTURY

Gminne ośrodki kultury (GOK) pełnią bardzo ważną rolę w życiu społeczno-kulturalnym niewielkich miejscowości i wsi. Ich głównym celem jest organizowanie różnorodnych działań kulturalnych, które mają na celu rozwój mieszkańców oraz integrację lokalnej społeczności.

W granicach gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” funkcjonują tego typu obiekty tj.:

- Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Małkini Górnej;
- Centrum Aktywności Kulturalnej w Zarębach Kościelnych;
- Centrum Opiekuńczo Mieszkalne w Zarębach Kościelnych;

W gminie Nur i Brok nie funkcjonują jak dotąd gminne ośrodki kultury. Rolę instytucji kultury pełnią tam wówczas gminne biblioteki publiczne (patrz poniżej).⁵²

Obiekty tego typu stanowią miejsca, gdzie odbywają się takie wydarzenia jak m.in. koncerty, spektakle, wystawy, warsztaty artystyczne oraz spotkania z twórcami kultury. Ponadto organizowane są różnego typu kursy i zajęcia. Gminne ośrodki kultury promują lokalne tradycje, folklor i ludowe obrzędy związane ze specyfiką regionu.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE

W granicach gmin objętych opracowaniem funkcjonują gminne biblioteki publiczne tj.⁵³:

- Biblioteka Publiczna w Borku;
- Gminna Biblioteka Publiczna w Małkini Górnej i Filia Biblioteczna w Prostyni;
- Gminna Biblioteka Publiczna w Nurze;
- Gminna Biblioteka Publiczna w Zarębach Kościelnych.

Do głównych zadań gminnych bibliotek publicznych należy:

- gromadzenie i opracowywanie materiałów bibliotecznych za szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu;
- udostępnianie materiałów bibliotecznych;
- prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej;
- popularyzacja książki i czytelnictwa;
- współdziałanie z bibliotekami innych sieci, instytucjami upowszechniania kultury, organizacjami i towarzystwami w rozwoju i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczeństwa.

Podstawowe dane działalności ww. bibliotek publicznych przedstawiono w tabeli poniżej.

⁵² Materiał źródłowy: Urząd Gminy Nur.

⁵³ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy: Brok, Małkinia Górna, Nur, Zaręby Kościelne za 2023 rok.

Tab. 18 Podstawowe dane działalności gminnych bibliotek publicznych

GMINA	KSIĘGOZBIÓR [szt.]	CZYTELNICY W CIĄGU ROKU [os.]	WYPOŻYCZENIA KSIĘGOZBIORU NA ZEWNĄTRZ [szt.]	LUDNOŚĆ NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ [OS.]
BROK	14 839	409	6 900	2 565
MAŁKINIA GÓRNA	42 543	982	21 677	5 394
NUR	14 012	445	9 239	2 467
ZARĘBY KOŚCIELNE	18 809	439	5 879	3 250

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.

Jak wynika z powyższego gmina Małkinia Górna wyróżnia się największym księgozbiorem oraz najwyższą liczbą czytelników i wypożyczeń. Zaznacza się przy tym, że na jedną placówkę przypada tam najwięcej mieszkańców, co może wskazywać na potencjalne potrzeby rozwoju infrastruktury bibliotecznej. Pozostałe gminy mają mniejsze obciążenie placówek, co może sprzyjać lepszej obsłudze indywidualnych użytkowników, choć liczby księgozbiorów i wypożyczeń są odpowiednio niższe.⁵⁴

W przypadku gmin z mniejszą liczbą czytelników warto inwestować w promowanie czytelnictwa np. poprzez organizowanie wydarzeń literackich i kulturalnych.

ŚWIETLICE WIEJSKE

Na terenie gmin objętych analizą funkcjonują stosunkowo liczne świetlice wiejskie. W obiektach tych organizowane są regularne spotkania, wydarzenia dla mieszkańców poszczególnych miejscowości, których celem jest m.in. integracja lokalnej społeczności i ich aktywizacja.

6.3. LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Kultura niematerialna powiatu ostrowskiego, w tym gmin położonych w Dolinie Dolnego Bugu nie była jak dotąd szczegółowo zbadana w ramach kompleksowych analiz naukowych. Region ten położony jest na obszarze ziemi nurskiej i często bywa utożsamiany z terenami Kurpiów. Społeczność ta, dzięki swojej bogatej kulturze i obyczajowości, wywarła znaczący wpływ na rozwój lokalnej tradycji. Miejscowa ludność przejmowała ich wzorce kulturowe, adaptując je do własnych potrzeb, co skutkowało powstaniem odrębnych wariantów kultury ludowej w porównaniu z sąsiednią Puszcą Zieloną.

W domach ww. społeczności przechowuje się wielkanocne palmy, wianki z ziół święcone podczas oktawy Bożego Ciała, czy bukiety zbóż i kwiatów święcone 15 sierpnia. Wielkanocne palmy są zazwyczaj wykonane z gałęzi wierzby i porzeczek, które kilka dni przed Niedzielą Palmową wkłada się do wody. Gdy wypuszczą liście, dekoruje się je kwiatami i święci w kościele. Podobnie, podczas oktawy Bożego Ciała, zgodnie z tradycją, święci się wianki wykonane z ziół. Dawniej przygotowywano dziewięć małych wianków, każdy z innej rośliny, takich jak macierzanka, mięta, lipa czy rozchodnik. Wykorzystywano je do ochrony domów, okadzano nimi pomieszczenia, a podczas burzy stawiano w oknach obok gromnicy i obrazów.

W kulturze regionu istotne miejsce zajmują również pielgrzymki do lokalnych sanktuariów, takich jak Osuchowa, Prostyni czy Wąsewo. Uczestnictwo w odpustach, organizowanych ku czci patronów parafii, to nie tylko przeżycie religijne, ale także okazja do tradycyjnych zakupów przy

⁵⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2023 r.

straganach oferujących zabawki oraz smakołyki charakterystyczne dla takich wydarzeń, jak np. „kozy” – figurki zwierząt lepiące z ciasta.

Budownictwo drewniane, z charakterystycznym zdobnictwem, stanowi jeden z najciekawszych elementów ludowej architektury Puszczy Białej. Typowe domy, nawiązujące do stylu kurpiowskiego, charakteryzują się detalami, takimi jak ozdobne ganki, nadokienniki czy ażurowe listwy. W krajobrazie wciąż spotkać można tradycyjne brogi na siano, drewniane krzyże oraz murowane kapliczki przydrożne.

Sztuka ludowa regionu, w tym wycinanki, odzwierciedla bogatą tradycję. Wycinanki przyjmowały formę ażurowych kół, stylizowanych roślin i zwierząt, a także misternie strzyżonych papierowych firanek, które ozdabiały domowe wnętrza. Z papierowych kwiatów tworzone dekoracje na domowe ołtarzyki oraz korony na obrazy.

W kulturze regionu widoczne są również ślady drobnoszlacheckich zaścianków. Potomkowie średniowiecznego rycerstwa, zamieszkujący te tereny od XV wieku, pielęgnują tradycje rodowe i głęboko zakorzenioną religijność. Dla tej grupy istotnym wyróżnikiem jest przywiązanie do ziemi, przynależność do konkretnego rodu oraz silna świadomość historyczna.⁵⁵

6.4. WNIOSKI

- ! Obecność obiektów zabytkowych (m.in. obiekty wpisane do rejestru i ewidencji zabytków).
- ! Zły stan techniczny niektórych obiektów ujętych w ewidencji zabytków, powodujący stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy.
- ! Obecność instytucji kultury na terenie gmin objętych analizą.
- ! Organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne, realizowane w ramach promowania i upowszechniania historii oraz integracji lokalnych społeczności.

⁵⁵ Materiał źródłowy: Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowskiego na lata 2024-2027, 2023.

7 SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

7.1. INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE

Na terenie gmin objętych opracowaniem znajdują się następujące obiekty zaplecza sportowo-rekreacyjnego⁵⁶:

- w gm. Brok;
 - hala sportowa przy Zespole Publicznych Placówek Oświatowych w Broku,
 - boisko do piłki nożnej przy Zespole Publicznych Placówek Oświatowych w Broku,
 - siłownia zewnętrzna w Broku,
 - place zabaw w Broku i Kaczkowie Starym,
 - park linowy w Broku;
- w gm. Małkinia Górna;
 - stadion sportowy w Małkini Górnej;
 - 2 hale sportowe przy szkołach podstawowych w Małkini Górnej i Prostyniu;
 - skate park przy Gminnych Ośrodku Kultury i Sportu w Małkini Górnej;
 - osiedlowe, szkolne i wiejskie place zabaw;
- w gm. Nur;
 - hala sportowa przy Szkole Podstawowej w Nurze,
 - orlik przy Szkole Podstawowej w Nurze,
 - plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Nurze,
 - wiejskie place zabaw,
- w gm. Zaręby Kościelne:
 - różne obiekty zaplecza sportowo-rekreacyjnego;

Na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” funkcjonują następujące kluby sportowe:

- w gm. Brok;
 - Miejsko-Gminny Klub Sportowy „Bug” Brok,
 - Klub Karate Kyokushin;
- w gm. Małkinia Górna;
 - MKS Małkinia,
 - UKS Dwójka,
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - klub sportowy „Iskra”.

Jednocześnie na terenie gminy Nur nie funkcjonuje jak dotąd żaden klub sportowy⁵⁷.

Gminna baza sportowo-rekreacyjna służy rozwojowi aktywności fizycznej, ruchowej i psychicznej, nauki współpracy i współzawodnictwa mieszkańców, którzy mogą korzystać z infrastruktury sportowej w sposób indywidualny lub zorganizowany. Wartym podkreślenia jest także rola placów zabaw i siłowni zewnętrznych, jako czynników korzystnych dla najmłodszych mieszkańców oraz całych rodzin.

⁵⁶ Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy: Brok, Małkinia Górna, Nur i Zaręby Kościelne.

⁵⁷ Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy: Brok, Małkinia Górna, Nur i Zaręby Kościelne.

7.2. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

7.2.1. WALORY PRZYRODNICZE

Wśród walorów przyrodniczych gmin wchodzących w skład obszaru Doliny Dolnego Bugu wyróżnia się:

- walory wód powierzchniowych:
 - rzeka Bug, wykazująca potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (szlaki turystyki wodnej, z możliwością realizacji szlaków turystyki pieszo-rowerowe w obrębie jej doliny, a także wędkarstwo) oraz turystyki wypoczynkowej (urządzone miejsca rekreacji i wypoczynku);
- urozmaicona rzeźba terenu Doliny Dolnego Bugu (obecność licznych starorzeczy, stromych skarp, krętych meandrów oraz piaszczystych łąch);
- ogólnie dobry stan środowiska przyrodniczego, w tym sprzyjające warunki bioklimatyczne, właściwy stan powietrza atmosferycznego (poza okresowo występującą niską emisją), a także rolniczo - leśny charakter obszaru gmin, wpływający pozytywnie na potencjał w zakresie turystyki wypoczynkowej i kwalifikowanej (krajoznawczej, pieszo-rowerowej);
- unikatowe zbiorowiska roślinne, w szczególności przestrzenie leśne o zróżnicowanym drzewostanie (w tym lasy iglaste, zwłaszcza bory świeże Puszczy Białej, sprzyjające pobytowi ludzi), osobliwości flory i fauny (wartościowe torfowiska, tereny zalewowe rzeki Bug, bogactwo ssaków leśnych i ptactwa), sprzyjające potencjalnemu rozwojowi turystyki kwalifikowanej (przyrodniczej, pieszo-rowerowej);
- zwarte zbiorowiska leśne Puszczy Białej i otwarte przestrzenie łąkowo-pastwiskowe, z bogactwem zwierząt łownych, wykazujące potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (łowiectwo).

7.2.2. WALORY ANTROPOGENICZNE

Gminy regionu „Doliny Dolnego Bugu” charakteryzują się licznymi walorami antropogenicznymi, zwłaszcza wynikającymi z historii, dziedzictwa kulturowego oraz infrastruktury stworzonej przez człowieka.

Do walorów antropogenicznych zalicza się stosunkowo liczne zabytki architektury, miejsca pamięci oraz elementy kultury ludowej. Występują tutaj również dość liczne obiekty sakralne, w tym zabytkowe kościoły.

Warto nadmienić, iż w granicach gmin objętych opracowaniem znajdują się miejscowości z historycznie ukształtowaną zabudowę i wartościowym układem urbanistycznym lub ruralistycznym. Dotyczy to w szczególności miasta Brok (ujęty został w ewidencji zabytków) oraz wsi Zaręby Kościelne.

Do walorów antropogenicznych uznać można także działalność gminnych ośrodków kultury, w tym poprzez organizację licznych wydarzeń i imprez integrujących mieszkańców i turystów.

7.2.3. BAZA MATERIALNA TURYSTYKI

Bazę noclegową tworzą wszelkie obiekty i urządzenia umożliwiające nocleg poza miejscem zamieszkania, do których należą m.in. hotel, miejsca noclegowe w zajazdach gastronomicznych, miejsca noclegowe prywatne, gospodarstwa agroturystyczne oraz kamping i pole namiotowe.

Warto nadmienić, iż baza noclegowa w gminach objętych opracowaniem jest dość zróżnicowana. Znajdują się tutaj ośrodki wypoczynkowe, domki letniskowe, kwatery agroturystyczne

i pokoje gościnne, przy czym koncentrują się one głównie w gm. Brok i Małkinia Górna. W Małkini funkcjonuje również obiekt hotelowy. W przypadku gm. Zaręby Kościelne i Nur baza noclegowa jest mniej rozwinięta, choć również znajduje się kilka obiektów noclegowych. W gminie Nur w miejscowości Ołtarze - Gołacze oraz Zaszów funkcjonują kwatery agroturystyczne, a ponadto w miejscowości Łęg Nurski znajduje się pensjonat wraz z restauracją i stajnią.

Gminną bazę żywieniową stanowią wszelkie obiekty gastronomiczne służące zaspokojeniu potrzeb żywnościowych turystów, takie jak restauracje, kawiarnie, bary, punkty gastronomiczne. Do grupy tej zalicza się również zakłady zaopatrujące odwiedzających w artykuły żywnościowe.

Na bazę komunikacyjną składa się sieć połączeń, dróg i szlaków komunikacyjnych. Poziom rozwinięcia bazy komunikacyjnej stanowi o dostępności oraz łatwości poruszania się po obszarze Gminy przez potencjalnych turystów.

Do bazy komunikacyjnej obszaru gmin „Doliny Dolnego Bugu” w szczególności zalicza się:

- sieć dróg publicznych, w tym droga ekspresowa S8, drogi krajowe nr 50 i 63, drogi wojewódzkie nr 694 i 627 oraz drogi powiatowe i gminne;
- przystanki kolejowe;
- przystanki autobusowe.

Do bazy towarzyszącej zalicza się wszelkiego rodzaju urządzenia sportowo-rekreacyjne obszaru turystycznego, które pozwalają turystom na uprawianie różnych form rekreacji. Infrastrukturę sportowo-rekreacyjną opisano we wcześniejszej części (rozdz. 7.1.). Ponadto w zakres bazy towarzyszącej wchodzi cała gminna infrastruktura techniczna (wodociągi, sieć energetyczna) oraz społeczna (przychodnie, apteki, biblioteka, poczta). Atrakcje turystyczne stanowią wszelkiego rodzaju obiekty będące przedmiotem zainteresowania turystycznego i wpływające na natężenie ruchu turystycznego. Do gminnych atrakcji turystycznych zaliczyć zatem można wszystkie wyżej wymienione formy i obiekty pod warunkiem, że są one związane z daną gminą (np. z kulturą mieszkańców), na ich temat dostępne są informacje turystyczne (np. w postaci ulotek, informacji internetowej, oznaczenia kartograficznego) oraz w sposób realny wpływają na wzrost ruchu turystycznego.

7.3. WNIOSKI

- ! Stosunkowo liczne obiekty sportowo-rekreacyjne.
- ! Funkcjonujące kluby sportowe.
- ! W dalszym ciągu niedostatecznie rozbudowana oferta turystyczna poza okresem wakacyjnym.
- ! Sprzyjające walory przyrodnicze, wykazujące potencjał do rozwoju funkcji turystycznej oraz rekreacyjno-wypoczynkowej.
- ! Obecność walorów antropogenicznych, w tym kulturowych (obecność obiektów i obszarów zabytkowych, obiekty historyczne, wartościowe układy urbanistyczne niektórych miejscowości).
- ! W dalszym ciągu niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa.

8 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

8.1. PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE

8.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw wprowadza nowe przepisy dotyczące hierarchii dokumentów planistycznych w gminach w Polsce. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zastąpione zostaną przez plany ogólne gmin (które stanowić będą, w odróżnieniu od studiów, akty prawa miejscowego) oraz przez strategie rozwoju (zwłaszcza w zakresie ustaleń dotyczących polityki rozwoju). Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowują ważność do końca 2025 r. lub do uchwalenia planu ogólnego gminy.

W chwili obecnej obowiązującym, nadrzędnym dokumentem planistycznym nadal pozostaje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Dokument ten zawiera generalne zasady zagospodarowania przestrzennego oraz wytyczne, którymi należy kierować się w kreowaniu polityki przestrzennej. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, stanowi natomiast wiążącą wytyczną (podstawę) do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W stosunku do gmin objętych opracowaniem obowiązują aktualnie (stan na styczeń 2025 r.):

- dla gm. Brok – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Brok, przyjęte na mocy uchwały nr XV/133/2021 Rady Gminy w Broku z dnia 18 lutego 2021 r.;
- dla gm. Małkinia Górna – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna, przyjęte na mocy uchwały nr 379/XLIX Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2023 r.;
- dla gm. Nur – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nur, przyjęte na mocy uchwały nr XXXVIII/261/23 Rady Gminy Nur z dnia 14 lipca 2023 r.;
- dla gm. Zaręby Kościelne – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zaręby Kościelne, przyjęte na mocy uchwały nr XVI/116/2012 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 19 października 2012 r.

Studium, co do zasady, definiuje kierunki polityki przestrzennej gminy w zakresie:

- celów rozwoju społeczno-gospodarczych gminy;
- priorytetów rozwojowych gminy;
- funkcji gminy;
- hierarchii sieci osadniczej;
- struktury funkcjonalno-przestrzennej;
- ochrony środowiska, w tym w aspekcie uwarunkowań prawnych i Przyrodniczego Systemu Gminy;
- kierunków zagospodarowania przestrzennego Przyrodniczego Systemu Gminy (wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego);
- kierunków działań w strefach funkcjonalnych;
- kierunków i zasad ochrony dóbr kultury (wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania);
- stref ochrony konserwatorskiej;
- ochrony krajobrazu kulturowego;
- kierunków działań w zakresie dóbr kultury;
- kierunków i zadań rozwoju infrastruktury społecznej i obszarów dla tych potrzeb;
- kierunków rozwoju komunikacji;

- kierunków działań w dziedzinie gospodarki odpadami;
- kierunków rozwoju elektroenergetyki, zaopatrzenia w wodę, odprowadzania ścieków, ciepłownictwa, gazownictwa i telekomunikacji;
- obrony cywilnej i ochrony przeciwpożarowej;
- kierunków działań i zadań władz samorządowych w celu realizacji polityki.

8.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Głównym narzędziem w kształtowaniu ładu przestrzennego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Gmina Nur w całości pokryta jest dokumentem regulującym zasady zagospodarowania przestrzennego za sprawą przyjętej uchwały nr XII/64/03 Rady Gminy Nur z dnia 30 grudnia 2003 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru gminy Nur, zmienianej kolejno:

- uchwałą nr XXIII/157/17 Rady Gminy Nur z dnia 2 marca 2017 r. sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Nur - Etap I;
- uchwałą nr IX/65/19 Rady Gminy Nur z dnia 16 września 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Nur - Etap II;
- uchwałą nr XV/100/20 Rady Gminy Nur z dnia 14 maja 2020 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Nur - Etap II (tereny rolne).

W odniesieniu do pozostałych gmin obszaru objętego opracowaniem obowiązują aktualnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, przyjęte lub zmienione następującymi uchwałami:

- w gm. Brok;
 - uchwała Nr XX/93/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręb 0001 Brok,
 - uchwała Nr XX/94/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręb 0001 Bojany,
 - uchwała Nr XX/95/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 2 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręby 0003 Kaczkowo Nowe i 0005 Kaczkowo Stare,
 - uchwała Nr XX/96/2001 Rady Gminy Brok z dnia 27 lutego 2001 r. w sprawie zmiany nr 3 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Brok – obręby 0002 Laskowizna i 0004 Puzdrowizna.
 - uchwała nr XXXII/266/2023 Rady Gminy w Broku z dnia 26 czerwca 2023 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Sosnowej i ulicy Tartacznej w Broku.
- w gm. Małkinia Górna;
 - uchwała nr 146/XXV/97 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 18 sierpnia 1997 roku w sprawie uchwalenia zmian miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miejscowości gminnej Małkinia Górna;
 - uchwała nr 185/XXXIII/2002 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 14 czerwca 2002 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;
 - uchwała nr 216/XXXVI/2006 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;
 - uchwała nr 217/XXXVI/2006 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;

- uchwała nr 218/XXXVI/2006 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;
- uchwała nr 219/XXXVI/2006 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;
- uchwała nr 220/XXXVI/2006 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna;
- uchwała nr 92/XVII/08 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 4 lutego 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna (obręb geodezyjny Poniatowo, działki nr ewid. 511, 512, 513, 514);
- uchwała nr 96/XVIII/08 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 10 marca 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna (obręb geodezyjny Grądy, działki nr ewid. 1208/1, 1208/2 i 1209);
- uchwała nr 100/XVIII/2015 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna – obszar położony w rejonie istniejącego cmentarza;
- uchwała nr 24/VII/2015 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 26 lutego 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna (obręb geodezyjny Zawisty Podleśne, działki nr ewid. 617/1 i 617/2);
- uchwała nr 307/XLVIII/2018 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 24 kwietnia 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna – obszar w obrębie miejscowości Małkinia Górna i Kańkowo (teren przy ulicy Przedszkolnej i Leśnej);
- uchwała nr 200/XXVI/2020 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 15 grudnia 2020 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zawisty Podleśne gmina Małkinia Górna w części dotyczącej działek o numerach ewidencyjnych 618, 619, 620, 621, 622/1 i 623;
- uchwała nr 386/LI/2023 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działek ewidencyjnych nr 1078 i 1079 w obrębie geodezyjnym Rostki Wielkie w gminie Małkinia Górna;
- uchwała nr 387/LI/2023 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego działek ewidencyjnych nr 711 i 712 w obrębie geodezyjnym Zawisty Podleśne w gminie Małkinia Górna;
- uchwała nr 415/LV/2023 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 6 października 2023 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru w rejonie ul. Jana III Sobieskiego w obrębie ewidencyjnym Kańkowo w gminie Małkinia Górna;
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - uchwała nr IV/22/19 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 30 stycznia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu stanowiącego część obrębu Gąsiorowo;
 - uchwała nr XXVII/201/17 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 29 grudnia 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Zaręby Kościelne dla terenów położonych w obrębie wsi Stara Złotoria;
 - uchwała nr XXIII/180/17 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 28 sierpnia 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części gminy Zaręby Kościelne dla terenów położonych w obrębie wsi Zaręby Kościelne i Nienafły Brewki;

- uchwała nr XII/81/15 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 29 grudnia 2015r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obszaru gminy Zaręby Kościelne, obejmującego części wsi: Kępiste-Borowe, Rostki-Daćbogi, Niemiry, Kańkowo-Piecki, Stara Złotoria, Nowa Złotoria;
- uchwała nr VI/34/15 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 12 maja 2015 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu stanowiącego część obrębu Zgleczewo Szlacheckie;
- uchwała nr XXXI/235/14 Rady Gminy Zaręby Kościelne z dnia 7 listopada 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu stanowiącego części obrębu Zgleczewo Szlacheckie.

8.1.3. DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

Obszar gminy Nur w całości pokryty jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (patrz. rozdz. powyżej). W związku z powyższym nie realizuje się tutaj decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Jest to zgodne z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. 2024 poz. 1130 z ze zm.).

W obszarach nie objętych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego realizacja inwestycji możliwa jest po uzyskaniu decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Dynamika liczby wydawanych decyzji na przestrzeni lat w gminie Brok, Małkinia Górna oraz Zaręby Kościelne przedstawia się następująco:

Tab. 19 Wydane decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

GINA/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DECYZJE O USTALENIU LOKALIZACJI IWNESTYCJI CELU PUBLICZNEGO [szt.]										
BROK	1	8	2	3	1	0	4	1	1	6
MAŁKINIA GÓRNA	13	10	7	11	16	8	4	7	6	8
ZARĘBY KOŚCIELNE	4	3	3	4	3	4	6	5	8	3
NUR	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY OGÓŁEM [szt.]										
BROK	22	28	32	37	35	32	34	43	32	27
MAŁKINIA GÓRNA	44	59	57	56	55	70	61	73	61	74
ZARĘBY KOŚCIELNE	29	34	32	57	31	41	38	43	42	43
NUR	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Z powyższych danych wynika, że gmina Małkinia Górna wydała najwięcej decyzji o warunkach zabudowy – średnio 61 decyzji rocznie. Ponadto wydano tutaj najwięcej decyzji o ustaleniu inwestycji celu publicznego tj. 9 decyzji średniorocznie.⁵⁸

⁵⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS.

8.2. STRUKTURA OSADNICZA

Obszar objęty opracowaniem stanowią 4 gminy, z czego 3 wiejskie oraz 1 miejsko-wiejska. Najistotniejszym ośrodkiem funkcjonalnym w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” jest ich siedziba administracyjna, czyli miasto Brok oraz wsie: Małkinia Górna, Nur, Zaręby Kościelne.

W obrębie ww. miejscowości skupiają się główne funkcje administracyjne, edukacyjne, kulturowe, religijne, handlowo-gospodarcze, produkcyjne, rolnicze oraz mieszkaniowe. Ponadto świadczone są tu usługi medyczne i ochrony zdrowia, a także znajdują się obiekty o charakterze sportowo-rekreacyjnym lub turystycznym. Miejscowości te odznaczają się zwartym charakterem istniejącej zabudowy, a w przypadku Broku dodatkowo zachowanym historycznym układem urbanistycznym (wielodrożnicy). Ponadto wieś Zaręby Kościelne stanowi wartościowy układ ruralistyczny, postulowany do objęcia ochroną prawną. Wskazuje się, że Małkinia Górna ubiega się nadanie statutu miasta.⁵⁹ Jest to zarazem miejscowość o największej populacji na terenie analizowanych gmin.

Za „ośrodki wspomagające” uznano miejscowości odznaczające się najwyższym zaludnieniem oraz miejscowości wspomagające „centra funkcjonalne” na tle rekreacyjno-wypoczynkowym, turystycznym, kulturowym, edukacyjnym, rolniczym, mieszkaniowym czy handlowo-gospodarczym, tj.: Prostynia, Laskowizna, Bojany, Chmielewo, Kaczkowo Stare, Brzostowa, Gąsiorowo, Żebry-Laskowiec, Zuzela, Zawisty Podleśne i Zawisty Nadbużne.

Pozostałe miejscowości pełnią głównie funkcje rolnicze i mieszkalne oraz odznaczają się niskim lub bardzo niskim stopniem zaludnienia i często rozproszoną zabudową.

8.3. REWITALIZACJA

Według ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Rada Gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zawiera wskazanie granic tych obszarów wykonane na mapie w skali co najmniej 1:5000, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej.

Ponadto w drodze uchwały Gminy sporządzany jest Gminny Program Rewitalizacji dla obszaru rewitalizacji. Na podstawie art. 15.1. pkt. 2 w/w Ustawy, Gminny program rewitalizacji powinien zawierać opis powiązań z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych.

W stosunku do gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” obowiązują obecnie:

- dla gm. Brok - Program Rewitalizacji na terenie miasta Brok 2023 z perspektywą do 2030, przyjęty uchwałą nr XVII/112/2017 Rady Gminy w Broku z dnia 9 lutego 2017 r.;
- dla gm. Małkinia Górna - Gminny Program Rewitalizacji Gminy Małkinia Górna na lata 2023-2030, przyjęty na mocy uchwały nr 462/LXII/2024 Rady Gminy Małkinia Górna z dnia 24 kwietnia 2024 r.

⁵⁹ W styczniu 2025 r. odbędą się konsultacje społeczne w sprawie nadania praw miejskich miejscowości Małkinia Górna.

Gmina Nur i Zaręby Kościelne aktualnie nie posiada Gminnego Programu Rewitalizacji, jednakże sugerowane jest podjęcie działań mających na celu wyznaczenia obszaru rewitalizacji i obszaru zdegradowanego.

8.4. OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) stanowią formę współpracy, w ramach której partnerstwa miast i otaczających je gmin oraz władze województw będą wspólnie przeprowadzać projekty finansowane z Funduszy Europejskich. Ponadto celem wdrażania instrumentu ZIT jest również budowanie partnerstwa i współpracy w ramach obszaru funkcjonalnego oraz wspieranie współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy Związkami ZIT zarówno w poszczególnych województwach, jak i na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Istotne jest także wspieranie rozwoju kompetencji samorządu terytorialnego niezbędnych do przygotowania i wdrażania strategii, w tym strategii ZIT lub strategii rozwoju ponadlokalnego.

W ramach ZIT możliwe są następujące formy partnerstwa⁶⁰:

- stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego;
- porozumienie międzygminne;
- związek międzygminny, powiatowy lub powiatowo-gminny;
- związek metropolitalny województwa.

Regionalne Inwestycje Terytorialne (RIT) stanowią element wdrażania funduszy europejskich, dzięki którym część środków pozostawiona jest w zarządzaniu związków lokalnych samorządów.

Obszar gminy „Doliny Dolnego Bugu” położony jest poza obszarem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) i Regionalnych Inwestycji Terytorialnych (RIT).

8.5. OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM

Zgodnie z ustaleniami obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego⁶¹ na terenie omawianych gmin, planowane są następujące inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym:

- inwestycje celu publicznego w zakresie infrastruktury transportowej:
 - rozbudowa drogi woj. nr 694 Przyjmy-Brok - gr. woj. od km 26+496 do km 28+042,70 w m. Małkinia Górna – poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
 - budowa obwodnicy Nura w ciągu drogi wojewódzkiej nr 694;
 - budowa linii kolejowej relacji Sokołów Podlaski - Prostynia (- Małkinia);
 - uruchomienie przewozów pasażerskich na linii kolejowej nr 34 relacji Małkinia – Ostrołęka;
- inwestycje celu publicznego w zakresie gospodarki wodnej i ochrony przeciwpowodziowej:
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Morzyczyn – Brok,
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Brok – Szumin,
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Bojary – Treblinka;
 - odbudowa wałów rzeki Bug dla ochrony obszaru Klukowo, Małkinia Mała - Przewóz, Małkinia Górna, Zawisty Nadbużne, Rostki Wielkie;

⁶⁰ Materiał źródłowy: Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.

⁶¹ Uchwała nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

- zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta rzeki Pukawka w km 0+000-6+480;
- W zakresie żeglugi śródlądowej planowane jest użeglowienie drogi wodnej E40:
- budowa drogi wodnej E40 Morze Bałtyckie - Morze Czarne obejmującej na terenie województwa rzekę Wisłę, rzekę Narew oraz rzekę Bug.

Ponadto proponuje się objąć ochroną prawną wartościowy układ ruralistyczny wsi Zaręby Kościelne.

8.6. WNIOSKI

- ! Zróżnicowany stopień pokrycia gmin miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (od 3,1% – do 100,0%).
- ! Zachowany historyczny układ ruralistyczny niektórych miejscowości (Zaręby Kościelne, Brok).
- ! Zwarta struktura przestrzenna zabudowy znacznej części miejscowości, w tym siedzib administracyjnych gmin.
- ! Obecność obiektów i obszarów wymagających poprawy estetyki zainwestowania.

9 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

9.1. PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA

Zadania własne gminy w zakresie zaspokajania potrzeb zbiorowych wspólnoty w ramach porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, a także ochrony przeciwpożarowej wskazane są w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, głównie w stanach nadzwyczajnych.

Podmioty które są odpowiedzialne za kwestie bezpieczeństwa publicznego na terenie gmin objętych opracowaniem to Burmistrz, Wójt, Policja, Ochotnicza Straż Pożarna i Straż Leśna.

Na obszarze gmin objętych opracowaniem znajdują się następujące obiekty służb porządku publicznego⁶²:

- Komisariat policji przy ul. Nurska 39 w Małkini Górnej;
- Policyjny Punkt Przyjęć Interesantów w budynku wielofunkcyjnym przy ul. Pułtуска 22 w Broku;
- Posterunek Policji przy ul. Drohiczyńska 2 w Nurze;
- Posterunek Policji przy ul. Kowalska 16a w Zarębach Kościelnych.

Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego, porządku i opieki nad bezpieczeństwem ludzi i ich mienia sprawują dzielnicowi przypisani do konkretnej gminy lub miejscowości. Najbliższa Komenda Powiatowa Policji ma swoją siedzibę w Ostrowi Mazowieckiej.

Na terenie gmin zadania w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, realizują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, wyposażone są w sprzęt ratownictwa przeciwpożarowego.

9.2. PRZESTĘPCZOŚĆ

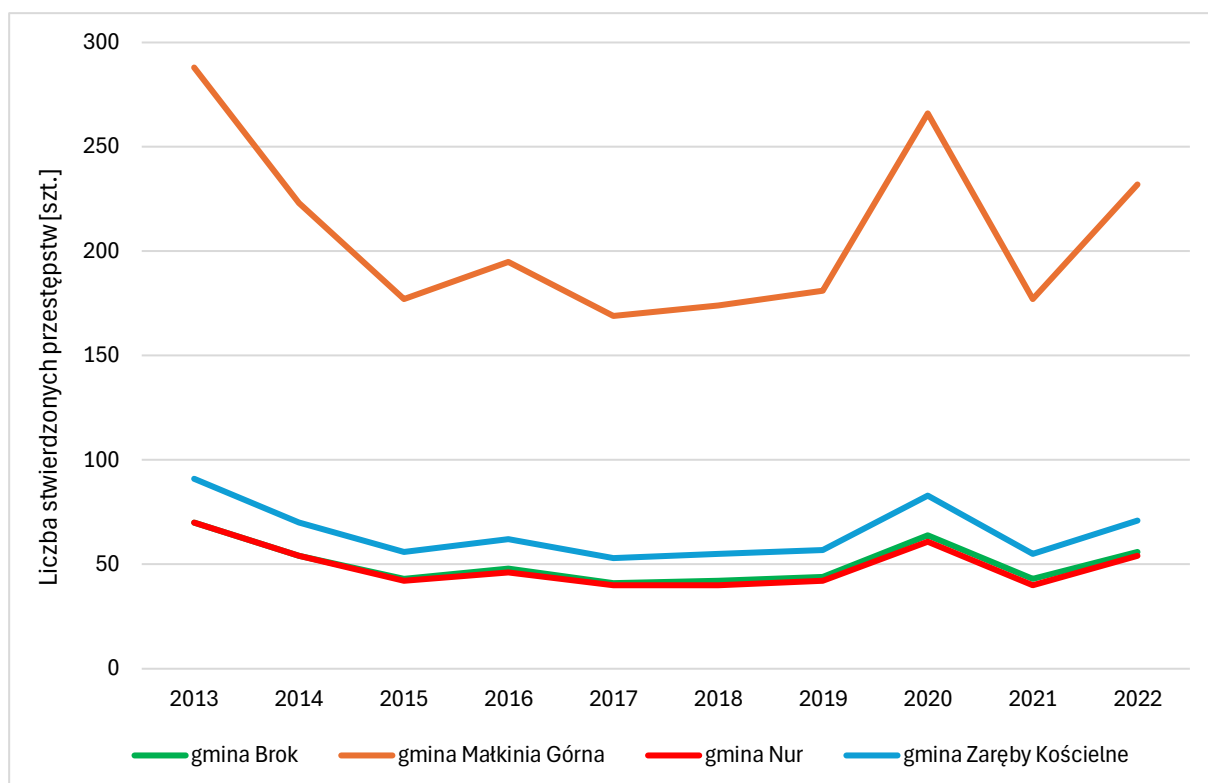
Na terenie gmin objętych opracowaniem obserwuje się utrzymujący się poziom przestępczości na przestrzeni ostatnich lat (zob. wykres poniżej). Biorąc pod uwagę charakter popełnianych przestępstw wynika, iż przeważają zazwyczaj przestępstwa o charakterze kryminalnym oraz w dalszej kolejności przeciwko mieniu.

Warto zaznaczyć, że w 2020 roku nastąpił skokowy wzrost stwierdzonych przestępstw we wszystkich gminach objętych opracowaniem. Z pewnym prawdopodobieństwem mogło być to spowodowane pandemią Covid-19, a tym samym wzrostem aktywności przestępczej lub większą liczbą przeprowadzonych działań policyjnych.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców w powiecie ostrowskim zarejestrowano 21,28 przestępstw, co jest wskaźnikiem nieznacznie niższym niż średnia dla kraju (22,81) oraz województwa mazowieckiego (23,3).⁶³

⁶² Materiał źródłowy: <https://mazowiecka.policja.gov.pl/>

⁶³ Materiał źródłowy: <https://www.polskawliczbach.pl/>



Ryc. 26 Liczba stwierdzonych przestępstw w gminach obszaru Doliny Dolnego Bugu w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: www.polskawliczbach.pl (stan na 2022 r., brak nowszych danych).

9.3. ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO

Potencjalne zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia, wynikające z położenia geograficznego, dotyczyć mogą przede wszystkim środowiska naturalnego, działalności człowieka, a także zdarzeń spowodowanych działaniem sił przyrody.

9.3.1. ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Główną przyczyną zanieczyszczenia powietrza w gminach jest tzw. emisja powierzchniowa związana z indywidualnym ogrzewaniem budynków. Wzmożona emisja zanieczyszczeń ze źródeł komunalnych spowodowana jest spalaniem słabej jakości materiału grzewczego w mało wydajnych kotłach oraz nierzadko, spalaniem odpadów. Zagrożenie dodatkowo potęgują okresy niekorzystnych warunków klimatycznych w okresie zimowym (długotrwałe okresy chłodu lub ekstremalnie niskie temperatury).

Zagrożeniem dla powietrza atmosferycznego jest także tzw. emisja liniowa, związana z transportem samochodowym i emisją spalin. Zagrożenie to uzależnione jest od charakterystyki ruchu, rodzaju pojazdów i stosowanego w nich paliwa oraz rodzaju i jakości nawierzchni tras. Na terenie gmin objętych opracowaniem najbardziej zagrożone emisją liniową są tereny mieszkaniowe, przez które przebiegają drogi o relatywnie największym nasileniu ruchu pojazdów silnikowych, tzn. drogi krajowe nr 50 i 63 oraz drogi wojewódzkie nr 627 i 694. Zagrożenie w wyraźnie mniejszym stopniu dotyczy dróg powiatowych i gminnych.

Istnieje potencjalne zagrożenie tzw. emisją punktową. Ten rodzaj emisji związany jest z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi (odprowadzającymi substancje do powietrza za pośrednictwem emitatorów w sposób zorganizowany). W granicach gminy Małkinia Górna

głównymi punktowymi źródłami zanieczyszczeń są zakłady Rockwool Polska Sp. z o.o. w Małkini Górnej oraz kotłownie w spółdzielniach mieszkaniowych i budynkach użyteczności publicznej.⁶⁴

Ponadto jako potencjalne zagrożenie dla jakości powietrza można wskazać zagrożenia naturalne, związane z procesami i zagrożeniami przyrodniczymi takimi jak np. pożary lasów, erozja gleb, pylenie z terenów zielonych.

9.3.2. ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU

Problematyka zmian klimatu stanowi jeden z kluczowych aspektów politycznych, społecznych i gospodarczych. Klimat na Ziemi zmieniał się wielokrotnie, przechodząc długie okresy zlodowacenia i wyższych temperatur. Od początku XX wieku temperatura na Ziemi zaczęła stopniowo wzrastać, a trend ten utrzymuje się do dzisiaj. Prognozuje się dalszy wzrost średniej temperatury, który z największą intensywnością wystąpi na półkuli północnej, zwłaszcza na obszarach polarnych.

Globalne zmiany klimatyczne zauważalne są także w obszarze opracowania. Analizując wybrane lata (2014 r., 2017 r., 2019 r.) można zauważyć, że w porównaniu do okresu wielolecia 1971-2000, w rejonie Doliny Dolnego Bugu wystąpiło:

- ocieplenie (wzrostem średniej rocznej temperatury powietrza),
- okresowe zmniejszenie ilości opadów, w tym wydłużenie okresów suchych,
- coraz częstsze występowaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych w postaci:
 - intensywnych burz i nawałnic,
 - gradobić,
 - huraganowych wiatrów i trąb powietrznych,
- zwiększenie średniego, rocznego uśłonecznienia.

Prognozuje się, że postępujące zmiany klimatu będą miały zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki, przy czym dominować będą konsekwencje negatywne⁶⁵:

- do najważniejszych skutków pozytywnych należeć będą m.in.:
 - wydłużenie okresu wegetacyjnego,
 - skrócenie okresu grzewczego,
 - wydłużenie sezonu turystycznego,
- do najważniejszych skutków negatywnych należeć będą m.in.:
 - niekorzystne zmiany hydrologiczne (a co za tym idzie niekorzystny wpływ na różnorodność biologiczną i siedliska przyrodnicze),
 - zwiększenie częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych i katastrof;
 - nasilenie się zjawiska eutrofizacji wód,
 - zwiększenie zagrożenia dla życia i zdrowia w wyniku stresu termicznego i wzrostu zanieczyszczeń powietrza,
 - większe zapotrzebowanie na energię elektryczną w porze letniej, czy też zmniejszenie potencjału chłodniczego elektrowni czego skutkiem będzie spadek mocy produkcyjnej.

⁶⁴ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Małkinia Górna za rok 2023.

⁶⁵ Materiał źródłowy: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.

9.3.3. ZAGROŻENIE ZALEWOWE

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM POWODZI

Zgodnie z ustawą Prawo wodne przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się tereny:

- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 244 (w/w Ustawy), stanowiące działki ewidencyjne,
- pasa technicznego.

W celu zwiększenia bezpieczeństwa obywateli oraz ograniczenia negatywnych skutków powodzi, zgodnie z zapisami Dyrektywy Powodziowej oraz ustawy Prawo wodne, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej sporządza tzw. plany zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) dla obszarów dorzeczy i regionów wodnych. Prace nad planami zostały poprzedzone przygotowaniem wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WOPR) oraz map zagrożenia powodziowego (MZP) i map ryzyka powodziowego (MRP). Celem planów zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację wybranych działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Działania te, muszą także prowadzić do obniżania strat powodziowych. Obowiązek sporządzenia planów wynika z Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywy Powodziowej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne za opracowanie planów odpowiedzialny jest prezes KZGW na poziomie obszarów dorzeczy oraz dyrektorzy poszczególnych RZGW dla regionów wodnych⁶⁶.

Na terenie wszystkich gmin objętych opracowaniem wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią. Występuje on w dolinie Bugu oraz Broku (Broczyska). Jego zasięg zidentyfikowany został na podstawie map zagrożenia powodziowego (MZP) opracowanych przez RZGW. Obszar szczególnego zagrożenia powodzią w granicach gmin obejmuje obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie (raz na 100 lat) oraz obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie (raz na 10 lat)⁶⁷.

Aby przeciwdziałać zagrożeniu bezpieczeństwa ludności i jej mienia w obszarze szczególnie zagrożonym powodzią nie powinno lokalizować się nowej zabudowy stale związanej z gruntem, a ewentualne odstępstwo od zakazu zabudowy w obszarze szczególnego zagrożenia powodzią w terenach istniejącej zabudowy lub dla obiektów niezbędnej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, może nastąpić za zgodą właściwych organów, stosownie do przepisów prawa.

W stosunku do obszaru szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne. Ponadto obowiązują ustalenia Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r., Dz.U.2023 poz. 300) oraz ustalenia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru Dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r., Dz.U.2022 poz. 2379).

Główne, naturalne przyczyny powodzi to:

- długotrwałe opady atmosferyczne lub krótkotrwałe opady o bardzo wysokiej intensywności;
- gwałtowne topnienie śniegu.

Przyczyny wywołane działalnością człowieka to przede wszystkim:

⁶⁶ Materiał źródłowy: Dane Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie.

⁶⁷ Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie zawierają się wewnątrz obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie. Zatem zewnętrzną granicą obszaru szczególnego zagrożenia powodzią są obszary o średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi.

- awarie i katastrofy urządzeń i budowli hydrotechnicznych, stanowiących osłony przeciwpowodziowe;
- nadmierny spływ wód powierzchniowych do odbiorników nieprzystosowanych do tego zjawiska, wywołany uszczelnieniem dużych obszarów zurbanizowanych;
- regulacja rzek prowadzona bez należytej oceny jej skutków.

Powodzie mogą powodować duże straty materialne (zniszczenia lub uszkodzenia budynków i infrastruktury, zniszczenia pól uprawnych i pastwisk, uszkodzenia roślin). W przypadku terenów zabudowy mieszkaniowej usytuowanych w zasięgu wód powodziowych, zagrożone jest również bezpieczeństwo i mienie zamieszkałej tam ludności.

Istotne znaczenie w kontekście zapobiegania lub minimalizacji skutków powodzi mają natomiast tereny rolnicze (głównie łąki i pastwiska) w dolinie Bugu i Broku. Pełnią one rolę naturalnego rozlewiska rzeki i należy pozostawić je wolnymi od zabudowy. Ponadto istotną rolę w zatrzymywaniu wody powodziowej mają również tereny leśne i zadrzewione.

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM PODTAPIANIA

Poza zagrożeniem powodziowym, w granicach analizowanych gmin może dochodzić do zjawiska podtapiania terenu, na które potencjalnie narażone są tereny z płytko zalegającą wodą gruntową, zagłębienia terenu oraz obszary położone w dnach dolin rzecznych. Zjawisko to może być spowodowane przede wszystkim przez opady atmosferyczne lub gwałtowne topnienie dużej ilości pokrywy śnieżnej. Podtopienia mogą również wystąpić na skutek wahań poziomu wody gruntowej. W większości przypadków cykliczne, najczęściej wiosenne, podwyższone stany wód nie powodują strat gospodarczych z uwagi na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone. Relatywnie najbardziej narażone na zjawisko podtopień (od wód gruntowych) są obszary zalewowe Bugu i rzeki Brok, co uwarunkowane jest ukształtowaniem terenu, warunkami podłoża i płytkim zaleganiem zwierciadła wody podziemnej.

9.3.4. ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI

Zgodnie z definicją ustawową (ustawa Prawo ochrony środowiska) przez „ruchy masowe ziemi” rozumie się powstające naturalnie lub na skutek działalności człowieka osuwanie, splezywanie lub obrywanie powierzchniowych warstw skał, zwietrzliny i gleby.

Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 4 grudnia 2020 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi:

§ 2. 1. Tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi oraz tereny, na których występują te ruchy, ustala się na podstawie terenowego kartowania geologicznego lub map osuwisk i terenów zagrożonych w skali 1 : 10 000, kart rejestracyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz kart rejestracyjnych terenów, na których występują ruchy masowe ziemi, przekazanych przez podmiot pełniący państwową służbę geologiczną (...);

2. W celu ustalenia terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, można dodatkowo przeprowadzić w szczególności:

- 1) wizję w terenie;*
- 2) wywiad z miejscową ludnością;*
- 3) analizę dostępnych materiałów kartograficznych, geologicznych, fotogrametrycznych i teledetekcyjnych.*

3. Po ustaleniu terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, sporządza się kartę rejestracyjną terenu zagrożonego ruchami masowymi ziemi albo kartę rejestracyjną terenu, na którym występują ruchy masowe ziemi.

(....)

§ 3. 1. *Obserwacje terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, prowadzi się metodą wizji w terenie albo metodą monitoringu.*

Obserwacje i rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi oraz terenów, na których występują te ruchy prowadzi Starosta, co wskazuje art. 110a ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska.

Z uwagi na charakter rzeźby terenu, w tym stosunkowo duże zróżnicowanie form geomorfologicznych w granicach poszczególnych gmin występują różne klasy spadków terenowych. Występują zarówno powierzchnie płaskie lub lekko faliste (wierzchowiny wysoczyzn morenowych oraz równiny sandrowe), jak i powierzchnie urozmaicone, o spadkach przekraczających 15° (strome brzegi rzeki Bug, strefy marginalne wysoczyzn morenowych). Nie mniej należy zaznaczyć, że w ujęciu generalnym dominują tutaj obszary, gdzie nachylenie stoków nie przekracza 5-10°.

Na obszarze gmin „Doliny Dolnego Bugu” **występują tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi i osuwiska**. Obejmują one najbardziej strome partie brzegów rzeki Bug. Podkreśla się przy tym, że rejonu te obejmują niewielką powierzchnię.

Ryzyko wystąpienia ruchów grawitacyjnych może wzrosnąć, gdy stoki te nie będą porośnięte roślinnością w wystarczającym stopniu. Korzenie drzew przytrzymują bowiem zwietrzeliny skalne, uniemożliwiając tym samym ich zsuniecie ze skarp. Istotny wpływ na ryzyko wystąpienia ruchów grawitacyjnych posiada również budowa geologiczna stoków. Nie mniej należy podkreślić, iż tereny o wyższych nachyleniach obejmują relatywnie niewielkie obszary, w związku z powyższym uwarunkowanie to nie będzie w sposób szczególnie znaczący oddziaływać na rozwój zagospodarowania przestrzennego.

9.3.5. ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE

Gminy objęte opracowaniem w zróżnicowanym stopniu narażona jest na ryzyko wystąpienia suszy. Wynika to w dużej mierze z aktualnej struktury użytkowania terenu. Najmniejsze ryzyko wystąpienia suszy występuje na terenie zwartych kompleksów leśnych. Należy nadmienić, iż są to jednocześnie rejonu, w których istnieje realne niebezpieczeństwo wystąpienia pożaru. W przypadku niekorzystnych warunków wietrznych oraz upalnej i bezdeszczowej pogody może dojść do niekontrolowanego rozprzestrzeniania się ognia na większe pałacie lasów. Stosunkowo niewielkie zagrożenie suszą obejmują również rejonu doliny rzecznej Bugu i Broku oraz zagłębień terenowych, w których stale lub okresowo może gromadzić się woda. Obszary silnie zagrożone zjawiskiem suszy to przede wszystkim tereny rolnicze, gdzie pierwszy poziom wodonośny znajduje się stosunkowo głęboko.⁶⁸

W celu przeciwdziałania skutkom suszy na poziomie krajowym uchwalony został *Plan przeciwdziałania skutkom suszy* (PPSS). Dokument ten sporządzony został na okres 6 lat (2021-2027). Jego opracowanie wynikało z postanowień dyrektyw i wytycznych unijnych oraz przepisów prawa krajowego (art. 183-185 ustawy Prawo wodne). Plan przeciwdziałania skutkom suszy posiada rangę rozporządzenia Ministra właściwego do spraw gospodarki wodne.

Zgodnie z art. 184 ustawy Prawo Wodne, Plan przeciwdziałania skutkom suszy obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;

⁶⁸ Materiał źródłowy: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy.

4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Z uwagi na wyżej opisane zagrożenie, obowiązują stosowne plany przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych oraz plany przeciwdziałania skutkom suszy w dorzeczach.

Panujące długotrwałe susze przyczynić się mogą do przesuszenia runa leśnego oraz ściółki, czego przejawem może być wystąpienie pożaru. Pożary lasów niosą za sobą szereg negatywnych skutków dla środowiska przyrodniczego oraz człowieka (m.in. zniszczenie szaty roślinnej, w tym utrata siedlisk dla wielu gatunków zwierząt, degradacja naturalnego profilu glebowego, emisja dwutlenku węgla). Najbardziej narażone na ryzyko wystąpienia pożaru są kompleksy leśne zlokalizowane na terenach z głęboko zalegającą warstwą wodonośną.

Na terenie gmin objętych opracowaniem występują zwarte kompleksy leśne (zwłaszcza w gm. Brok). Istnieje zatem niebezpieczeństwo wystąpienia pożarów leśnych. Do głównych, potencjalnych przyczyn pożarów należy zaliczyć:

- nieostrożność osób dorosłych przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosy, zapalaki;
- nieprawidłowa eksploatacja urządzeń ogrzewczych i instalacji;
- wady środków transportu oraz niezachowanie zasad bezpieczeństwa środków transportu;
- wyładowania atmosferyczne oraz inne ekstremalne zjawiska pogodowe jak huragany i silne wiatry;
- podpalenia;
- wypalanie traw.

Na podstawie danych GUS, w 2023 roku na terenie objętym opracowaniem odnotowano łącznie 102 pożary, z czego zdecydowana większość sklasyfikowana zostały jako „mały”.

9.3.6. ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ

Na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” nie znajdują się zakłady zakwalifikowane jako potencjalni sprawcy poważnych awarii przemysłowych (zakłady o dużym ryzyku ZDR, zakłady o zwiększonym ryzyku ZZR, zakłady pozostałe PSPA).⁶⁹

Zagrożenie wynikające z wystąpienia poważnej awarii przemysłowej jest w większości stosunkowo niewielkie, ze względu na brak dużych zakładów przemysłowych. Jednocześnie zaznacza się, że na terenie gminy Małkinia Górna znajdują się obiekty potencjalnie uciążliwe dla środowiska. Funkcjonują tutaj zakłady Wełny Mineralnej Rockwool Polska Sp. z o.o. oraz kotłownie w spółdzielniach mieszkaniowych i budynkach użyteczności publicznej. Obiekty te stanowią zagrożenie pod kątem emisji zanieczyszczeń, odorów oraz hałasu.

Ponadto na terenie gmin funkcjonują zakłady zajmujące się produkcją drutów, montażem produkcji stalowych, markety wielobranżowe i budowlane, zakłady remontowo naprawcze itp. W przypadku awarii sprzętu lub wystąpienia innych zdarzeń losowych należy przestrzegać obowiązujących przepisów prawa, w tym regulaminów, a także powiadomić odpowiednie służby bezpieczeństwa. Do ewentualnych zagrożeń zaliczyć można również transport substancji niebezpiecznych w ruchu drogowym (substancje ropopochodne, gazy płynne).

Przebieg przez obszar gmin ważnych szlaków komunikacyjnych (droga ekspresowa S8, drogi krajowe nr 63 i 50, drogi wojewódzkie nr 627 i 694) stanowi nie tylko potencjał rozwojowy, ale także zwiększając możliwości wystąpienia zagrożeń związanych z transportem substancji niebezpiecznych.

⁶⁹ Materiał źródłowy: www.gios.gov.pl/pl/

9.4. WNIOSKI

- ! Funkcjonujące na terenie gmin podmioty i instytucje zaangażowane w zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego (zwłaszcza straż pożarna i policja).
- ! Występujące okresowo zjawisko niskiej emisji w obszarach zwartej zabudowy i związane z tym okresowe pogarszanie stanu sanitarnego powietrza (w sezonie grzewczym).
- ! Obecność sieci melioracyjnej, jako obiekty służące przeciwdziałaniu skutkom potencjalnej powodzi.
- ! Wystąpienie na odcinkach dróg krajowych i wojewódzkich zagrożeń związanych z zwiększonym hałasem, zanieczyszczeniem powietrza oraz możliwością wystąpienia awarii (transport substancji niebezpiecznych).
- ! Obecność terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi.
- ! Obecność zakładów produkcyjnych potencjalnie uciążliwych dla środowiska i generujących zanieczyszczenia.
- ! Występowanie obszarów zagrożonych powodzią w dolinie rzeki Bug i Brok oraz możliwość wystąpienia podtopień od wód gruntowych.
- ! Niebezpieczeństwo wystąpienia suszy i związane z nią zagrożenia pożarowe.

10 POLITYKA SPOŁECZNA

10.1. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” funkcjonują następujące obiekty związane z ochroną zdrowia⁷⁰:

- w gm. Brok;
 - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej;
 - Przychodnia stomatologiczna;
 - 2 gabinety świadczące usługi psychologiczne;
 - 1 apteka ogólnodostępna;
- w gm. Małkinia Górna;
 - Podstacja Pogotowia Ratunkowego „MEDITRANS” w Małkini Górnej;
 - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Mak-Med.”;
 - Przychodnia rehabilitacyjna „Vish-Med.”;
 - Przychodnia SOFI Jerzy Kostecki w Prostyni
 - Optyk i okulista w Małkini Górnej;
 - 3 apteki ogólnodostępne;
- w gm. Nur;
 - Przychodnia Zdrowia w Nurze;
 - Gabinet Stomatologiczny w Nurze Grzegorz Zduński;
 - 1 apteka ogólnodostępna;
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - Centrum Medyczne "GAJDA-MED" filia w Zarębach Kościelnych;
 - 1 punkt apteczny⁷¹.

Ze specjalistycznych świadczeń zdrowotnych mieszkańcy omawianych gmin korzystają ze szpitala powiatowego w Ostrowi Mazowieckiej lub pobliskich ośrodków wojewódzkich.

W gminach Brok, Nur i Małkinia Górna wskaźnik dostępności do przychodni lekarskich to 4 placówki na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy w gminie Zaręby Kościelne wynosi on 3 placówki na 10 tys. mieszkańców.⁷²

Można zatem stwierdzić, że dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej w gminach objętych analizą jest relatywnie dobry, natomiast w dalszym ciągu niedostateczna jest dostępność lekarzy specjalistów i rehabilitacji z refundacją NFZ.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat zdecydowanie najwięcej porad lekarskich udzielono w gm. Małkinia Górna (44,0 tys. – 59,4 tys.), natomiast najmniej w gm. Nur i Zaręby Kościelne (poniżej 10 tys.). Należy zaznaczyć, że 2020 rok odznaczał się wyraźnym spadkiem udzielanych porad w stosunku do lat ubiegłych. Mogło to być spowodowane pandemią COVID-19 i mniejszą liczbą zgłoszeń do poradni.⁷³

⁷⁰ Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gmin Brok, Małkinia Górna, Nur, Zaręby Kościelne.

⁷¹ Zgodnie z Ustawą z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne:

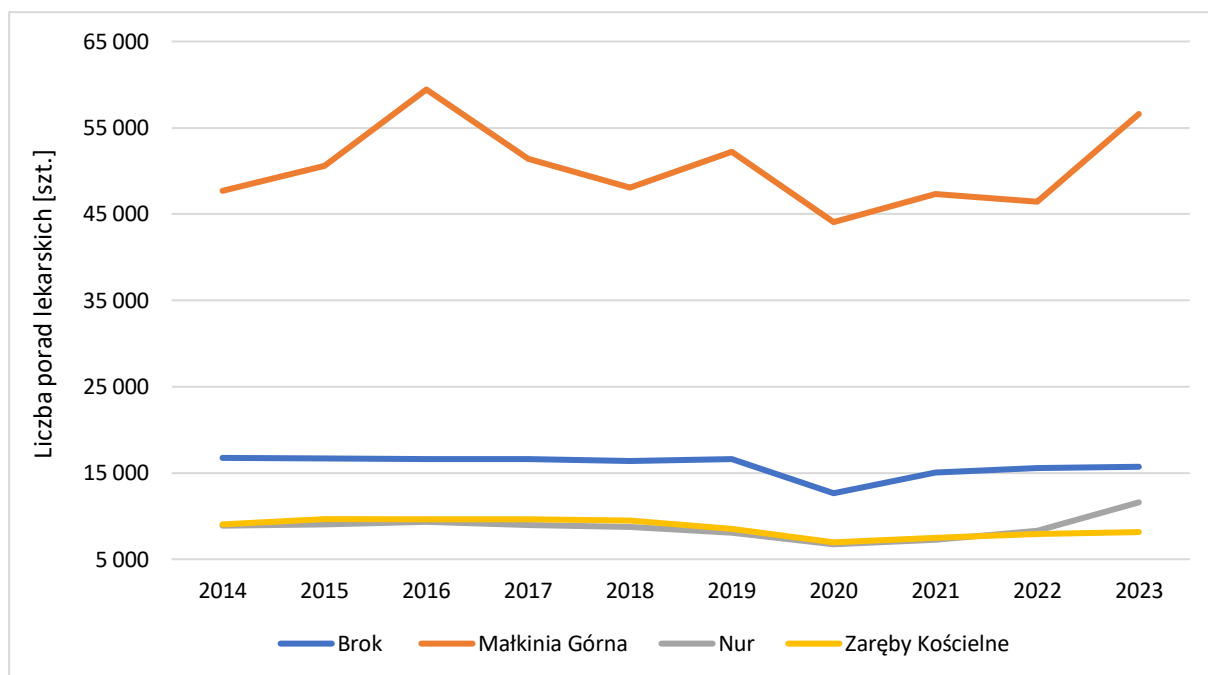
1. Poza aptekami obrót detaliczny produktami leczniczymi, z uwzględnieniem art. 71 ust. 1 i 3 pkt 2, mogą prowadzić punkty apteczne.

(...).

3. Punkty apteczne tworzone po dniu wejścia w życie ustawy mogą być usytuowane jedynie na terenach wiejskich, jeżeli na terenie danej wsi nie jest prowadzona apteka ogólnodostępna.

⁷² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

⁷³ Materiał źródłowy: Dane GUS.



Ryc. 27 Liczba udzielanych porad lekarskich w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Opracowanie własne wg danych GUS, stan na 31.12.2023 r.

10.2. POMOC SPOŁECZNA

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż wszystkie gminy objęte opracowaniem podejmują szereg działań mających na celu rozwiązywania problemów społecznych, co ma odzwierciedlenie w bieżąco aktualizowanych programach:

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych;
- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii;
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie;
- Program Opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt.

Na terenie każdej z gmin funkcjonuje Ośrodek Pomocy Społecznej, który jest instytucją pomocy społecznej finansową z budżetu gminy. Jednostka ta aktywnie przeciwdziała wykluczeniu społecznemu a ponadto jednym z najważniejszych celów ww. podmiotu jest pomoc osobom i rodzinom w zaspokojeniu niezbędnych potrzeb oraz wsparcie w odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie.

Tab. 20 Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w gminach objętych opracowaniem w latach 2014-2023

GMINA/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ODSETEK MIESZKAŃCÓW [%]										
BROK	12,6	14,0	13,7	13,2	12,0	9,3	6,4	4,0	3,5	5,9
MAŁKINIA GÓRNA	8,9	8,7	7,7	6,7	6,0	5,4	4,6	3,8	4,1	3,8
NUR	10,6	9,5	8,3	7,8	6,7	5,7	5,0	5,3	5,1	6,2
ZARĘBY KOŚCIELNE	12,2	12,1	11,8	9,9	9,0	7,5	6,2	4,7	4,4	5,7
LICZBA OSÓB [OS.]										
BROK	366	406	395	378	343	263	170	105	92	152
MAŁKINIA GÓRNA	1 065	1 037	907	790	706	630	515	423	449	412

NUR	309	271	233	216	183	151	131	136	130	154
ZARĘBY KOŚCIELNE	461	458	445	368	334	273	213	157	146	189

Materiał źródłowy: Dane GUS.

Jak wynika z tabeli powyżej na terenie każdej z gmin zauważalny jest spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2023 r. najkorzystniej sytuacja kształtowała się w gm. Małkinia Górna, gdzie odsetek osób korzystających z ww. pomocy wynosił 3,8%. Z kolei najwyższy poziom odnotowano w gminie Nur, wynoszący 6,2%.⁷⁴

W gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” udzielane jest wsparcie finansowe dla rodzin w różnych formach pomocy.

Tab. 21 Wsparcie dla rodzin w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023.

GMINA/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
RODZINY OTRZYMUJĄCE ZASIŁKI RODZINNE NA DZIECI										
BROK	155	162	170	172	162	148	130	114	98	80
MAŁKINIA GÓRNA	425	400	437	433	398	361	297	260	225	193
NUR	125	121	129	138	133	101	90	76	59	52
ZARĘBY KOŚCIELNE	191	187	204	198	189	170	150	131	106	88
ODSETEK DZIECI, NA KTÓRE RODZICE POBIERAJĄ ZASIŁEK [%]										
BROK	49,3	52,3	57,6	60,8	56,9	53,2	49,7	47,3	41,5	35,2
MAŁKINIA GÓRNA	36,2	35,2	38,1	37,7	36,3	33,3	30,2	27,9	24,5	21,7
NUR	52,0	49,6	55,4	60,1	55,9	43,2	37,7	33,4	27,6	25,3
ZARĘBY KOŚCIELNE	51,2	51,5	55,1	56,2	55,3	52,2	48,5	44,8	37,6	31,1
KWOTA ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH [tys. zł]										
BROK	826	899	1 114	1 183	1 192	1 165	1 150	1 188	1 435	1 496
MAŁKINIA GÓRNA	2 739	3 004	3 725	3 806	3 753	3 750	3 779	3 693	3 731	4 123
NUR	758	811	995	1 015	979	898	942	1 053	1 172	1 311
ZARĘBY KOŚCIELNE	1 200	1 363	1 676	1 825	1 756	1 698	1 727	1 726	1 690	1 722

Materiał źródłowy: Dane GUS.

Na przestrzeni omawianego okresu w każdej z gmin nastąpił wyraźny spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci. W 2023 r. w gm. Brok odsetek dzieci, dla których rodzice pobierają zasiłek był najwyższy w zestawieniu do pozostałych gmin (35,2%). Najniższy wynik zanotowano natomiast w gm. Małkinia Górna (21,7%). Biorąc pod uwagę łączną kwotę świadczeń rodzinnych zdecydowanie przoduje gm. Małkinia Górna.⁷⁵

10.3. MIESZKALNICTWO

Podstawowe wskaźniki dla budownictwa mieszkaniowego na terenie analizowanych gmin i powiatu, w poszczególnych latach, zaprezentowano poniżej:

⁷⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS.

⁷⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS.

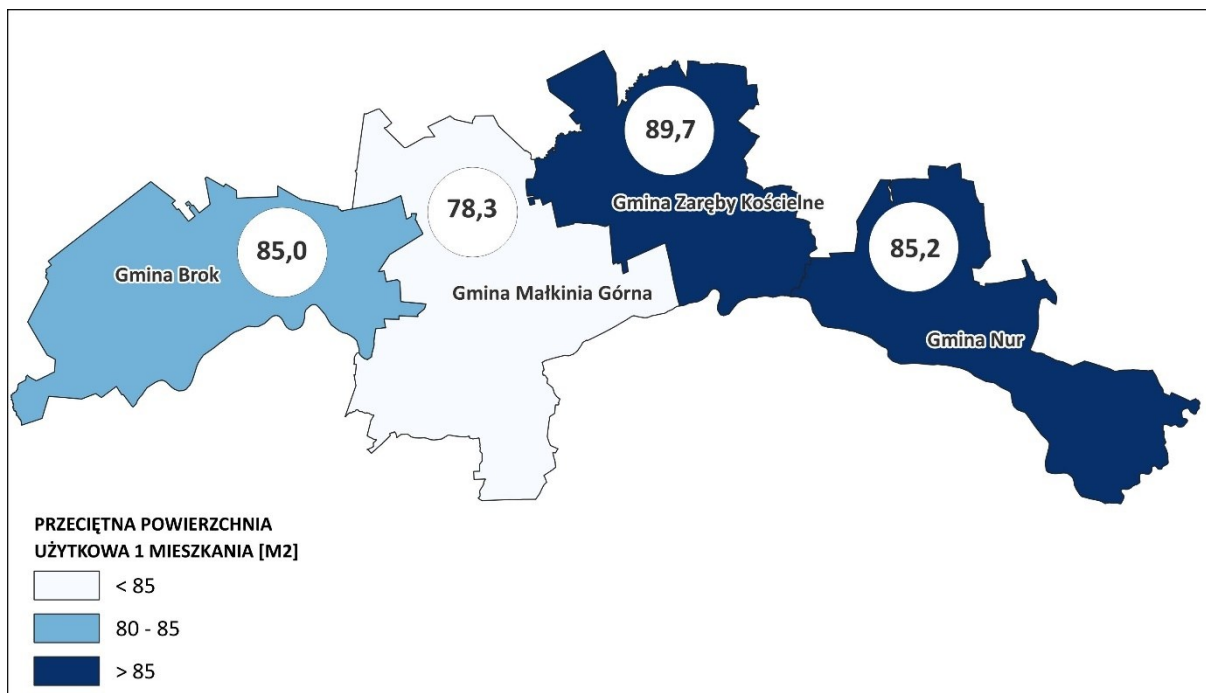
Tab. 22 Gospodarka mieszkaniowa gmin na tle powiatu ostrowskiego w latach 2015-2023

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
LICZBA BUDYNKÓW MIESZKALNYCH									
GMINA BROK	1 113	1 116	1 123	1 127	1 151	1 113	1 134	1 136	1 143
GMINA MAŁKINIA GÓRNA	2 811	2 824	2 839	2 850	2 930	2 874	2 892	2 922	2 928
GMINA NUR	1 237	1 238	1 238	1 237	1 242	1 204	1 204	1 208	1 208
GMINA ZARĘBY KOŚCIELNE	1 176	1 177	1 178	1 181	1 185	1 148	1 160	1 163	1 172
POWIAT OSTROWSKI	18 612	18 702	18 797	18 881	19 256	18 946	19 116	19 251	19 339
LICZBA MIESZKAŃ									
GMINA BROK	1 107	1 111	1 119	1 125	1 130	1 109	1 115	1 120	1 127
GMINA MAŁKINIA GÓRNA	3 893	3 906	3 921	3 932	3 943	3 919	3 931	3 942	3 950
GMINA NUR	1 264	1 266	1 269	1 268	1 267	1 192	1 191	1 195	1 198
GMINA ZARĘBY KOŚCIELNE	1 175	1 176	1 177	1 182	1 186	1 139	1 143	1 152	1 162
POWIAT OSTROWSKI	24 502	24 607	24 736	24 826	24 972	24 755	24 918	25 232	25 426
PRZECIĘTNA POWIERZCHNIA UŻYTKOWA 1 MIESZKANIA W M²									
GMINA BROK	79,0	79,2	79,7	80,0	80,3	84,0	84,5	84,7	85,0
GMINA MAŁKINIA GÓRNA	72,7	73,0	73,3	73,5	73,8	77,5	77,8	78,2	78,3
GMINA NUR	85,2	85,2	85,3	85,3	85,3	84,5	84,8	85,1	85,2
GMINA ZARĘBY KOŚCIELNE	83,4	83,5	83,5	84,0	84,1	88,7	89,0	89,0	89,7
POWIAT OSTROWSKI	80,4	80,7	80,9	81,2	81,4	84,6	84,8	84,8	85,0

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Jak wynika z powyższej tabeli w gm. Małkinia Górna znajduje się najwyższa liczba budynków mieszkalnych oraz mieszkań w zestawieniu do pozostałych jednostek terytorialnych. W zestawieniu tym najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się w gminie Brok. Biorąc pod uwagę przeciętną powierzchnię użytkową 1 mieszkania, najwyższa wartość występuje na terenie gminy Zaręby Kościelne (89,7 m²), natomiast najniższa w gm. Małkinia Górna (78,3 m²).

Na przestrzeni lat 2015-2023 nieznacznie spadła liczba mieszkań i budynków mieszkalnych w gminie Zaręby Kościelne oraz Nur, natomiast w gm. Brok oraz Małkinia Górna odnotowano ich zwiększenie.⁷⁶



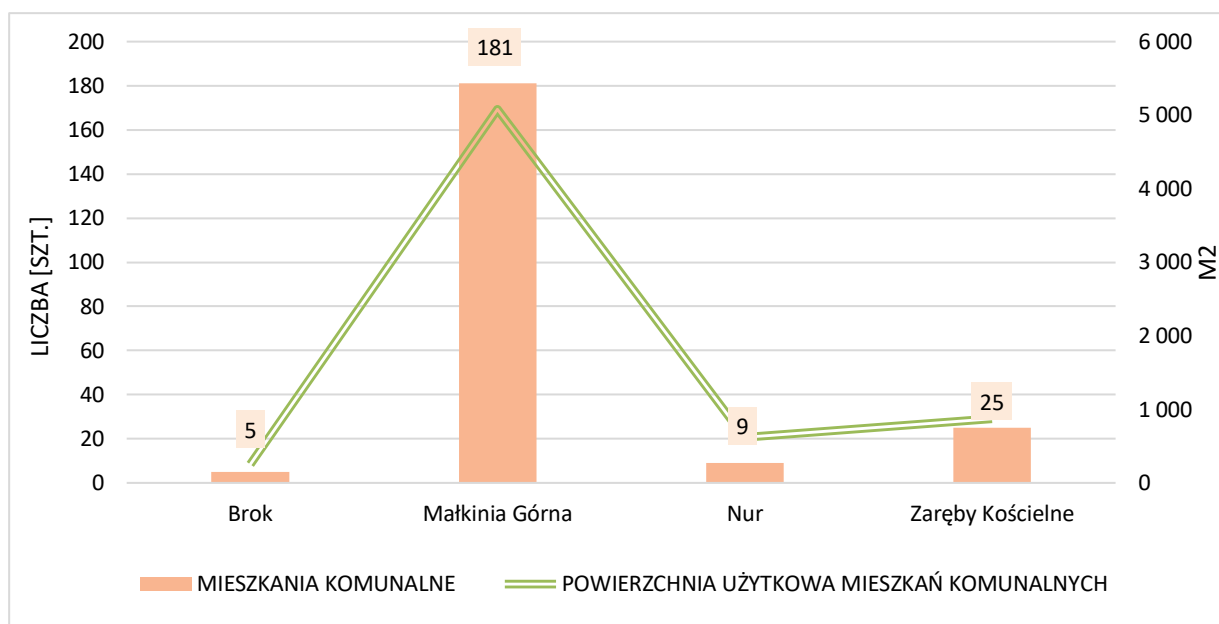
Ryc. 28 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w 2023 roku

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2023 r.

Na terenie analizowanych gmin znajdują się gminne mieszkania komunalne w różnym stanie technicznym i wyposażeniem w infrastrukturę techniczno-sanitarną. Zdecydowanie najkorzystniejszą sytuację kształtuje się w gminie Małkinia Górna, gdzie znajduje się w sumie 181 mieszkań komunalnych, o całkowitej powierzchni wynoszącej 5 079 m². Najmniejsze zasoby komunalne występują natomiast w gm. Brok, gdzie do dyspozycji jest jedynie 5 lokali mieszkaniowych, o łącznej powierzchni użytkowej 252 m².⁷⁷

⁷⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS.

⁷⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2022 r. (brak nowszych danych) oraz dane Urzędu Gmin: Brok, Małkinia Górna, Nur i Zaręby Kościelne.



Ryc. 29 Mieszkania komunalne w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu”

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2022 r. oraz dane Urzędu Gmin: Brok, Małkinia Górna, Nur i Zaręby Kościelne.

Mieszkania treningowe lub wspomagane stanowią formę pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego. Na terenie gmin objętych opracowaniem nie znajdują się żadne mieszkania treningowe i wspomagane.

10.4. WNIOSKI

- ! Obecność placówek podstawowej opieki zdrowotnej.
- ! W dalszym ciągu ograniczony dostęp do placówek specjalistycznej opieki zdrowotnej.
- ! W dalszym ciągu występowanie problemów społecznych wśród mieszkańców (ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm, niepełna rodzina).
- ! Spadek liczby korzystających z pomocy społecznej w ostatnich latach.
- ! Realizacja szeregu działań na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomani oraz wspierania rodziny.
- ! Funkcjonujące instytucje pomocy społecznej.
- ! W większości niewielkie zasoby mieszkań komunalnych (za wyjątkiem gm. Małkinia Górna).
- ! Brak mieszkań treningowych i wspomaganych.

11 EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.1. PLACÓWKI OŚWIATOWE

Na terenie gmin obszaru „Doliny Dolnego Bugu” funkcjonują następujące placówki oświatowe⁷⁸:

- w gm. Brok;
 - Zespół Publicznych Placówek Oświatowych w Broku, w którego skład wchodzi: Szkoła Podstawowa i Przedszkole Miejskie w Broku;
- w gm. Małkinia Górna;
 - Szkoła Podstawowa nr 1 im. Marii Curie – Skłodowskiej w Małkini Górnej,
 - Szkoła Podstawowa nr 2 im. Fryderyka Chopina w Małkini Górnej,
 - Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Prostyni,
 - Szkoła Podstawowa im. Kard. Stefana Wyszyńskiego w Kiełczewie,
 - Szkoła Podstawowa im. ks. Jana Twardowskiego w Glinie,
 - Szkoła Podstawowa w Orle,
 - Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Małkini Górnej;
 - Przedszkole Samorządowe w Małkini Górnej;
- w gm. Nur;
 - Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Nurze,
 - Szkoła Podstawowa Specjalna w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w miejscowości Zuzela;
- w gm. Zaręby Kościelne;
 - Publiczna Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Zarębach Kościelnych wraz z oddziałami przedszkolnymi.

Ponadto w Małkini Górnej funkcjonuje żłobek gminny, natomiast w Nurze Dzienny Opiekun „Małe Ludki”.

11.2. LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI

Na przestrzeni ostatnich lat liczba uczęszczających do placówek oświatowych w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” kształtowała się następująco:

Tab. 23 Osoby uczęszczające do placówek oświatowych w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2015-2023

GMINA/ROK	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
LICZBA DZIECI W PLACÓWKACH PRZEDSZKOLNYCH [OS.]									
BROK	54	70	83	84	71	82	93	96	77
MAŁKINIA GÓRNA	288	306	300	343	359	320	350	366	385
NUR	38	44	40	40	50	56	76	76	68
ZARĘBY KOŚCIELNE	79	80	75	65	68	93	105	90	94
LICZBA UCZNIÓW W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH [OS.]									
BROK	144	131	147	177	179	171	177	173	146
MAŁKINIA GÓRNA	830	749	857	947	943	934	922	857	842
NUR	154	144	159	171	156	143	139	126	136
ZARĘBY KOŚCIELNE	238	214	247	280	266	242	232	224	209

⁷⁸ Materiał źródłowy: Raporty o stanie gmin za 2023 rok.

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

* dotyczy lat 2013-2018. Wraz z końcem roku szkolnego 2018/2019 zlikwidowano wszystkie oddziały gimnazjalne.

Na terenie gminy Brok i Małkinia Górna liczba uczniów uczęszczających do szkół podstawowych utrzymuje się na stosunkowo stabilnym poziomie, natomiast w gm. Nur i Zaręby Kościelne nastąpił ich nieznaczny spadek. Należy jednocześnie zaznaczyć, iż skokowy wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w 2018 roku wynikał bezpośrednio z przeprowadzonej reformy szkolnictwa, zgodnie z którą wraz z początkiem roku szkolnego 2019/2020 przestały istnieć oddziały gimnazjalne⁷⁹ (do szkół podstawowych i gimnazjów uczęszczało 9 roczników, zaś do szkół podstawowych po reformie jest to 8 roczników). W 2023 r. najwyższa liczba dzieci uczęszczała do szkół w gm. Małkinia Górna (842 os.), natomiast najniższa w gm. Nur (136 os.).

Jednocześnie dla każdej z gmin obserwuje się korzystną tendencję w odniesieniu do wychowania przedszkolnego. Na przestrzeni ostatnich lat (2015-2023) wzrosła liczba dzieci uczęszczająca do placówek przedszkolnych.⁸⁰

Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto – relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.⁸¹

W 2023 roku współczynniki skolaryzacji w szkołach podstawowych w poszczególnych gminach kształtowały się następująco:

- w gm. Brok – 73,00% brutto, 72,00% netto;
- w gm. Małkinia Górna – 93,80% brutto, 92,40% netto;
- w gm. Nur – 82,90% brutto, 76,20% netto;
- w gm. Zaręby Kościelne – 76,60% brutto, 76,60% netto.

11.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.3.1. ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA

Na obszarze gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” funkcjonują stowarzyszenia pozarządowe, zarówno zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), jak również w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Koła Gospodyń Wiejskich):

Tab. 24 Liczba zarejestrowanych stowarzyszeń pozarządowych w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu”

ZAREJESTROWANE W KRS	ZAREJESTROWANE W ARIMR
GMINA BROK	
5	3
GMINA MAŁKINIA GÓRNA	
13	9
GMINA NUR	
16	4
GMINA ZARĘBY KOŚCIELNE	

⁷⁹ Reforma szkolnictwa z 2017 roku zakładała m.in.:

- likwidację gimnazjów;
- wprowadzenie ośmioletniego roku nauczania w szkołach podstawowych;
- wprowadzenie czteroletniego toku nauczania w liceach ogólnokształcących;
- wprowadzenie pięcioletniego roku nauczania w technikum.

⁸⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS.

⁸¹ Definicje Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

11	10
----	----

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie <https://krkgw.arimr.gov.pl/> oraz <https://wyszukiwarka-krs.ms.gov.pl/>

Jak wynika z tabeli powyżej w gm. Nur funkcjonuje największa liczba zarejestrowanych stowarzyszeń w Krajowym Rejestrze Sądowym (16), natomiast w gm. Zaręby Kościelne działa najwięcej Kół Gospodyń Wiejskich. Najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się natomiast w gm. Brok.

Łącznie na terenie gmin objętych opracowaniem funkcjonuje 45 stowarzyszeń pozarządowych zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) oraz 26 Kół Gospodyń Wiejskich w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARIMR).

Ponadto poza stowarzyszeniami zarejestrowanymi w KRS oraz ARIMR w gminach funkcjonują:

- Stowarzyszenie Brok Folk;
- Zespół Śpiewaczy Nadbużanie.

11.3.2. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH

Uczestnictwo w wyborach powszechnych jest jednym z najważniejszych przejawów aktywności obywatelskiej. Społeczeństwo w sposób realny wywiera bowiem wpływ na sprawy bieżące Kraju oraz mniejsze jednostki samorządu.

Dane dotyczące frekwencji wyborczej w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2019-2024 przedstawia niżej załączona tabela:

Tab. 25 Frekwencja wyborcza w gminach podczas Wyborów Powszechnych oraz Referendum Ogólnokrajowym

ROK	NAZWA	FREKWENCJA [%]				
		BROK	MAŁKINIA GÓRNA	NUR	ZARĘBY KOŚCIELNE	POLSKA
2019	Wybory do Parlamentu Europejskiego	42,89	42,00	43,72	42,37	45,6
2019	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	58,81	58,39	59,02	57,20	61,7
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (I tura)	64,00	63,94	64,90	63,20	64,5
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (II tura)	71,69	69,92	77,98	68,02	68,2
2023	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	72,35	72,03	75,89	70,19	74,4
2023	Referendum Ogólnokrajowe	49,61	56,45	64,94	60,31	40,9
2024	Wybory Samorządowe	64,20	58,87	59,64	57,49	51,9
2024	Wybory do Parlamentu Europejskiego	38,35	36,43	39,48	36,93	40,7

Materiał źródłowy: <https://wybory.gov.pl/>.

Najwyższą frekwencję wyborczą w analizowanych latach odnotowano w gm. Nur podczas II tury wyborów prezydenckich w 2020 roku (77,98%), co znacząco przekraczało średnią krajową (68,2%). Najniższa frekwencja wyborcza miała miejsce w trakcie wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r., szczególnie w gm. Małkinia Górna (36,93%). Frekwencja w referendum ogólnokrajowym w 2023 roku była mocno zróżnicowana. Na poziomie krajowym wyniosła jedynie 40,9%, natomiast w gminie Nur osiągnęła aż 64,94%.

Gmina Nur często wyróżnia się wyższą frekwencją wyborczą w porównaniu z pozostałymi gminami. Zaznacza się przy tym, że gminy wiejskie nierzadko wykazują większe zaangażowanie wyborcze niż inne jednostki terytorialne, co może być wynikiem specyfiki społecznej lub lokalnych działań promujących udział w wyborach.⁸²

⁸² Materiał źródłowy: www.wybory.gov.pl.

11.4. WNIOSKI

- ! Zadowalający poziom dostępności do usług oświatowych na poziomie wczesnoszkolnym, w tym obecność żłobka dziecięcego.
- ! Wzrost liczby dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych.
- ! Obecność placówki ponadpodstawowej.
- ! Liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych nie ulega większym zmianom.
- ! W większości gmin stosunkowo aktywnie działające organizacje i stowarzyszenia lokalne.
- ! W większości stosunkowo niskie wskaźniki skolaryzacji w szkołach podstawowych.
- ! Zróżnicowany poziom frekwencji wyborczej w gminach objętych analizą.

12 FINANSE SAMORZĄDOWE

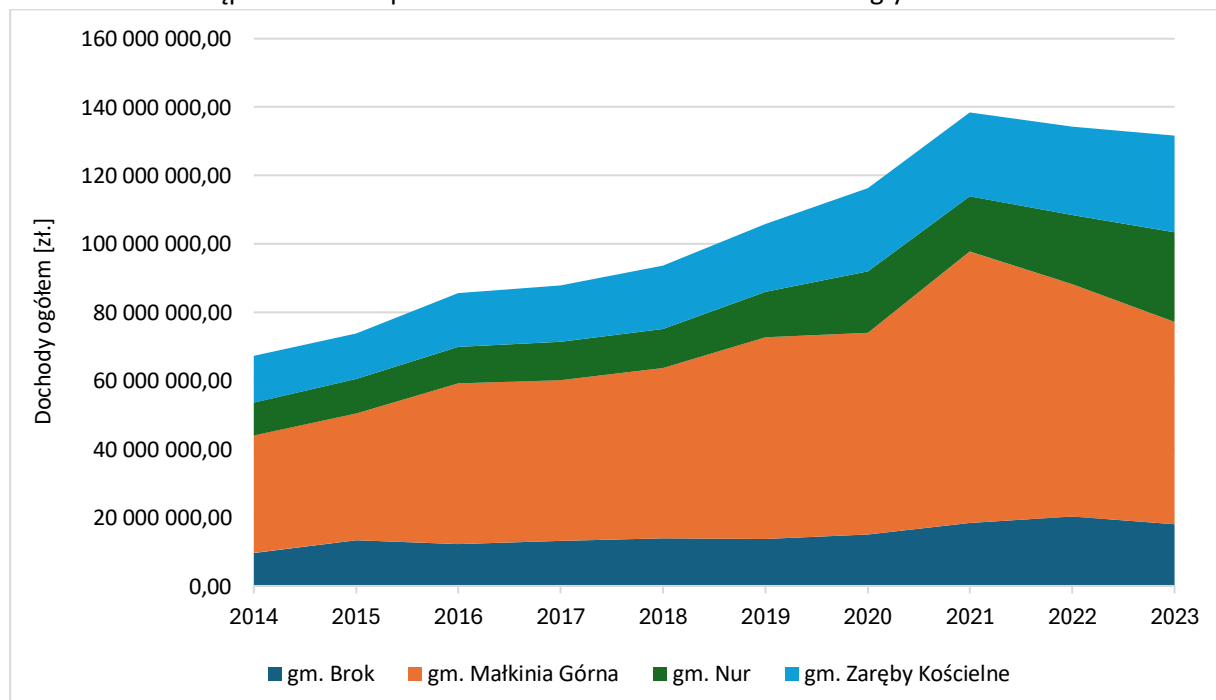
Podstawowym celem działalności samorządu gminnego jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Realizacja tego działania wymaga zapewnienia stałego dopływu środków, które są niezbędne do finansowania odpowiedniego poziomu dóbr i usług publicznych służących do zaspokajania potrzeb społeczności, a także przedsięwzięć o charakterze rozwojowym.

W procesie strategicznego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego zasadniczą rolę odgrywa możliwość finansowania poszczególnych przedsięwzięć. Możliwości finansowe, w powiązaniu z jakością zarządzania, stanowią podstawę do wyznaczenia strategicznych celów jej rozwoju, rozumianego jako proces kształtowania zmian w pożądanym kierunku, akceptowanym społecznie, ekonomicznie i środowiskowo, zgodnie z wymogami racjonalnego gospodarowania przestrzenią. Między rozwojem lokalnym a finansami gminy występują wzajemne powiązania i uwarunkowania, gmina bowiem ponosi najpierw wydatki, w określonych działach, aby mógł dokonać się rozwój społeczno-gospodarczy.

Istotnym elementem w kształtowaniu polityki rozwoju danej jednostki administracyjnej jest Budżet Gminy, będący głównym źródłem finansowania usług publicznych i inwestycji związanych z realizacją zadań infrastrukturalnych. Działania te stwarzają warunki do inwestowania dla podmiotów gospodarczych i poprawy standardów życia mieszkańców.

12.1. DOCHODY GMIN

Dochody ogółem gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” na przestrzeni lat 2014-2023 wyraźnie wzrosły. Na przestrzeni analizowanych lat łączne dochody analizowanych gmin wzrosły blisko dwukrotnie, z poziomu ok. 67,2 mln zł w 2014 r. do ok. 131,6 mln zł w 2023 r.⁸³ Warto nadmienić, iż w 2023 roku nastąpił niewielki spadek dochodów w stosunku do lat ubiegłych.



Ryc. 30 Dochody ogółem gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

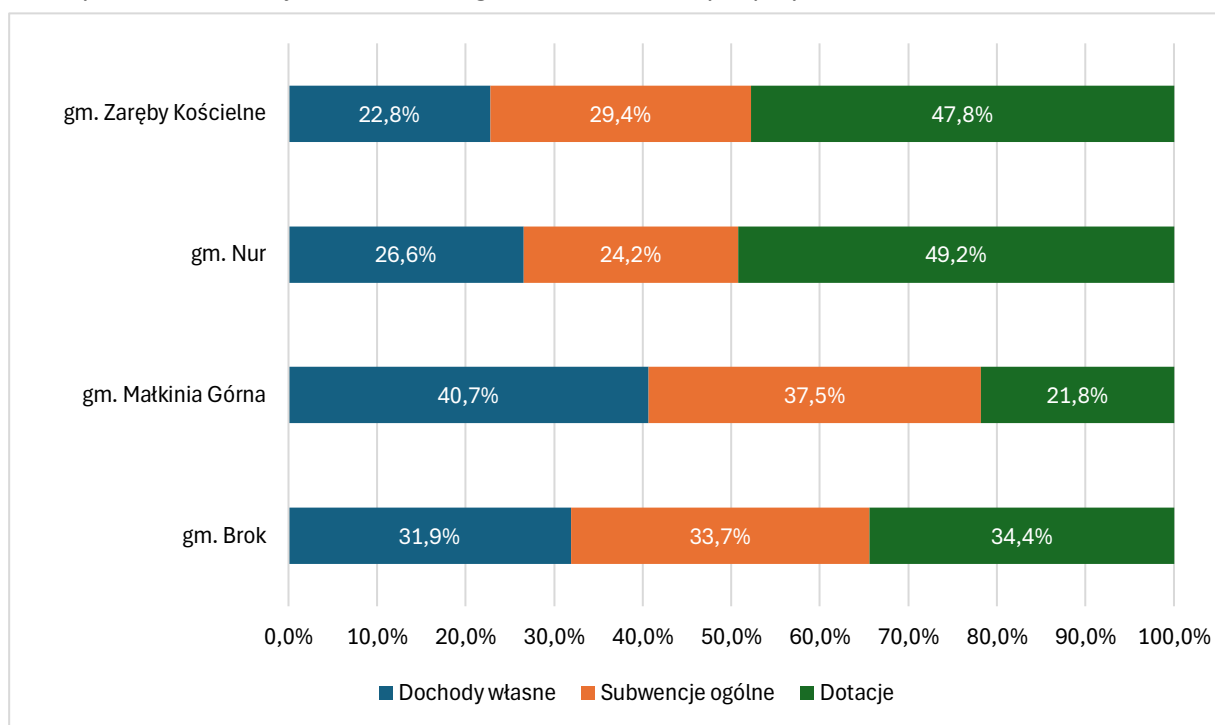
Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

⁸³ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Największy udział dochodów spośród gmin wchodzących w skład „Doliny Dolnego Bugu” przypada na gminę Małkinia Górna, gdzie kwoty często stanowiły połowę dochodów całego obszaru.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczny dochód ogółem w dalszym ciągu będzie sukcesywnie wzrastać. Należy przy tym podkreślić, że są to wartości pieniężne nominalne. Realna wartość nabywcza pieniądza uzależniona jest od różnych czynników, a wpływa na nią m.in. inflacja.

Strukturę dochodów gmin objętych opracowaniem tworzą kolejno: dochody własne, dotacje oraz subwencje ogólne. W 2023 r. najwyższy udział dochodów własnych odnotowano w gm. Małkinia Górna (40,7%), co wskazuje na jej większą samowystarczalność finansową. Gmina Zaręby Kościelne i Nur w większym stopniu uzależnione są od źródeł zewnętrznych (dotacji i subwencji), co może wskazywać na ich mniejsze możliwości generowania własnych przychodów.⁸⁴



Ryc. 31 Struktura dochodów w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dochody własne pochodzą ze źródeł finansowania, gdzie swój największy udział mają zazwyczaj:⁸⁵

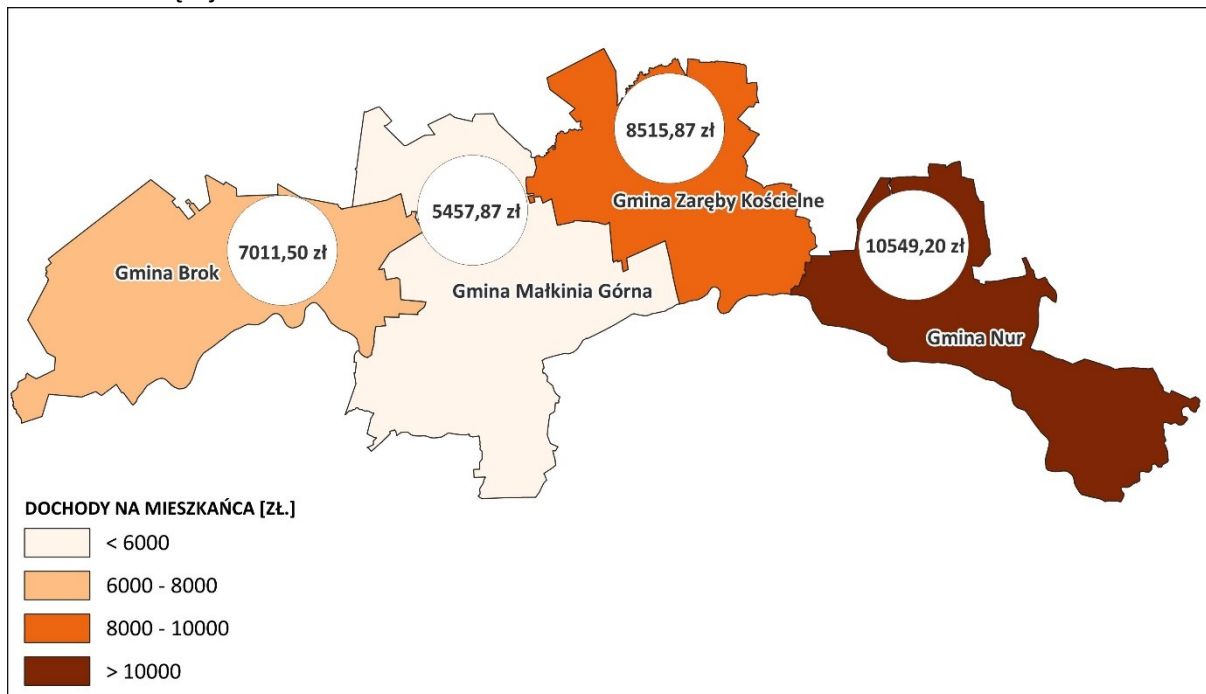
- dochody z tytułu dochodów podatkowych, ustalanych na podstawie odrębnych ustaw;
- dochody z tytułu podatku od nieruchomości;
- dochody z tytułu dochodów podatkowych od osób fizycznych (PIT);
- dochody z tytułu podatku leśnego;
- dochody z tytułu podatku rolnego;
- dochody z tytułu podatku od czynności cywilnoprawnych;
- dochody z tytułu wpływu z usług;
- dochody z tytułu dochodu z majątku;

⁸⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

⁸⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS.

Subwencja ogólna składa się natomiast z części:

- oświatowej;
- wyrównawczej;
- uzupełnień subwencji ogólnej;
- równoważącej.



Ryc. 32 Dochody gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2014-2023

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2023 r. najwyższy poziom dochodów na mieszkańca zanotowano w gm. Nur (ok. 10,5 tys. zł). Zdecydowanie najmniej korzystnie sytuacja kształtowała się w gm. Małkinia Górna, gdzie wartość ta wynosiła ok. 5,5 tys. zł/osobę. Dla porównania, poziom dochodów na mieszkańca w całym powiecie ostrowskim wynosił średnio 6 895,02 zł.⁸⁶

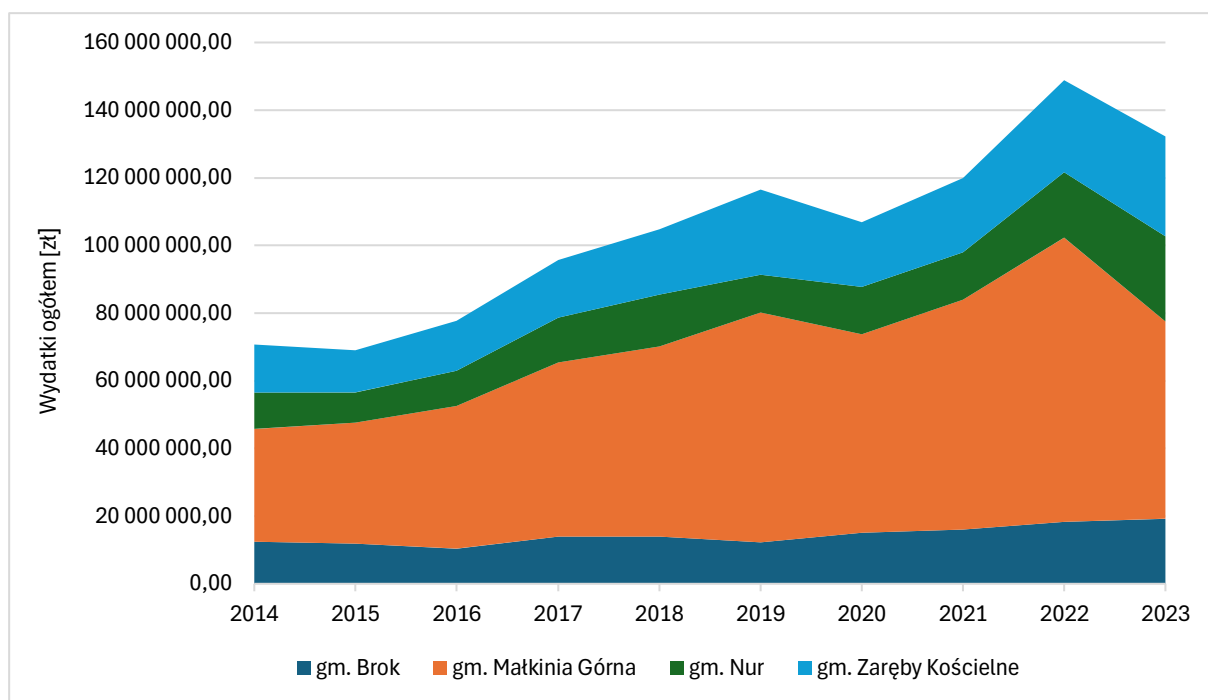
12.2. WYDATKI GMIN

Konsekwencją wzrostu dochodów poszczególnych gmin był sukcesywny wzrost wydatków ogółem. Na przestrzeni analizowanych lat łączne wydatki analizowanych gmin wzrosły blisko dwukrotnie, z poziomu ok. 70,8 mln zł w 2014 r. do ok. 132,2 mln zł w 2023 r.⁸⁷ Podkreśla się przy tym, że 2023 r. w stosunku do roku poprzedniego zanotowano ogólny spadek wydatków.

Największy udział wydatków spośród gmin wchodzących w skład „Doliny Dolnego Bugu” przypada na gminę Małkinia Górna, gdzie kwoty często stanowiły połowę nakładów całego obszaru.

⁸⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

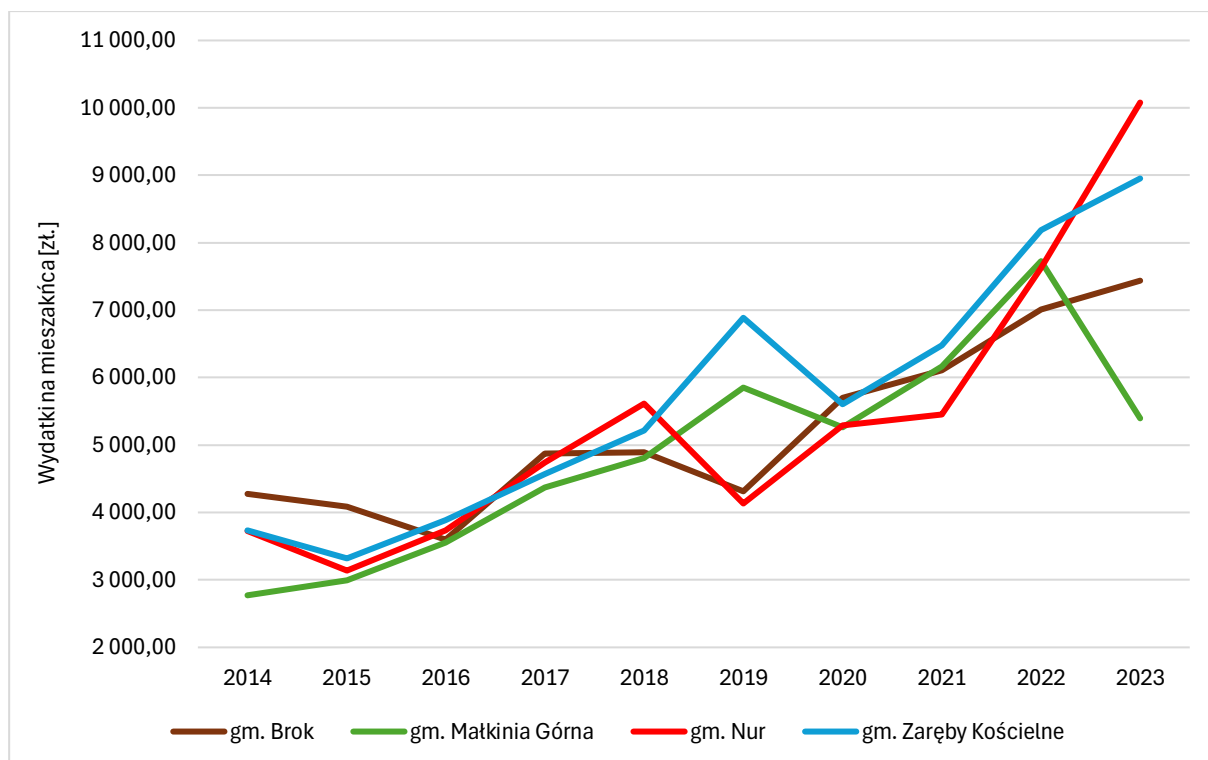
⁸⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.



Ryc. 33 Wydatki ogółem gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Na terenie każdej z analizowanych gmin nastąpił wzrost sumy wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przy czym zaznacza się, że nie jest to proces równomierny. W okresie 2014-2023 najbardziej dynamiczny wzrost odnotowano w gminie Nur, gdzie wartość ta zwiększyła się niemal trzykrotnie, przekraczając 10 tys. zł w 2023 roku (ryc. poniżej).



Ryc. 34 Wydatki gmin regionu „Doliny Dolnego Bugu” w przeliczeniu na 1 mieszkańca w okresie 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w dalszym ciągu będą wzrastać. Wydatki budżetów gmin dzielą się na wydatki bieżące i wydatki majątkowe.

12.3. ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA

Sukcesywny wzrost wydatków odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych gminy. Ponadto wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów i urządzeń publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność danej gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab. 15 Wydatki inwestycyjne w gminach regionu „Doliny Dolnego Bugu” w latach 2014-2023

GMINA/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
UDZIAŁ WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH GMINY [%]										
BROK	38,6	31,1	4,6	23,7	19,3	1,6	16,3	19,5	13,6	34,7
MAŁKINIA GÓRNA	5,5	10,6	7,7	18,2	22,2	28,0	13,0	23,0	27,6	12,8
NUR	24,3	10,4	4,1	22,3	31,6	2,6	20,4	18,4	26,9	52,5
ZARĘBY KOŚCIELNE	29,4	20,5	15,5	19,8	27,1	41,1	17,5	26,4	31,9	47,1
WYDATKI INWESTYCYJNE OGÓŁEM [MLN ZŁ]										
BROK	4,8	3,7	0,5	3,3	2,7	0,2	2,5	3,1	2,5	6,7
MAŁKINIA GÓRNA	1,8	3,8	3,3	9,4	12,5	19,1	7,6	15,6	23,2	7,5
NUR	10,8	8,9	10,4	13,2	15,3	11,0	13,9	14,1	19,3	25,2
ZARĘBY KOŚCIELNE	4,2	2,6	2,3	3,4	5,2	10,4	3,4	5,8	8,7	13,9

Materiał źródłowy: Dane GUS: Finanse publiczne - wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu - Wydatki z budżetu ogółem, stan na 31.12.2023 r.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia najwyższy średnioroczny udział wydatków inwestycyjnych w relacji do wydatków ogółem wystąpił w gm. Zaręby Kościelne tj. - ok. 27,7% rocznie. Relatywnie najmniej korzystnie sytuacja kształtowała się w gm. Małkinia Górna, gdzie wskaźnik ten wyniósł ok. 16,9% rocznie.⁸⁸

Jak wykazano wcześniej, zewnętrzne źródła finansowania (dotacje i subwencje ogólne) odgrywają znaczącą rolę w strukturze dochodów gmin objętych opracowaniem. Mają one kluczowe znaczenie dla zdolności inwestycyjnej samorządów gminnych.

⁸⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS.

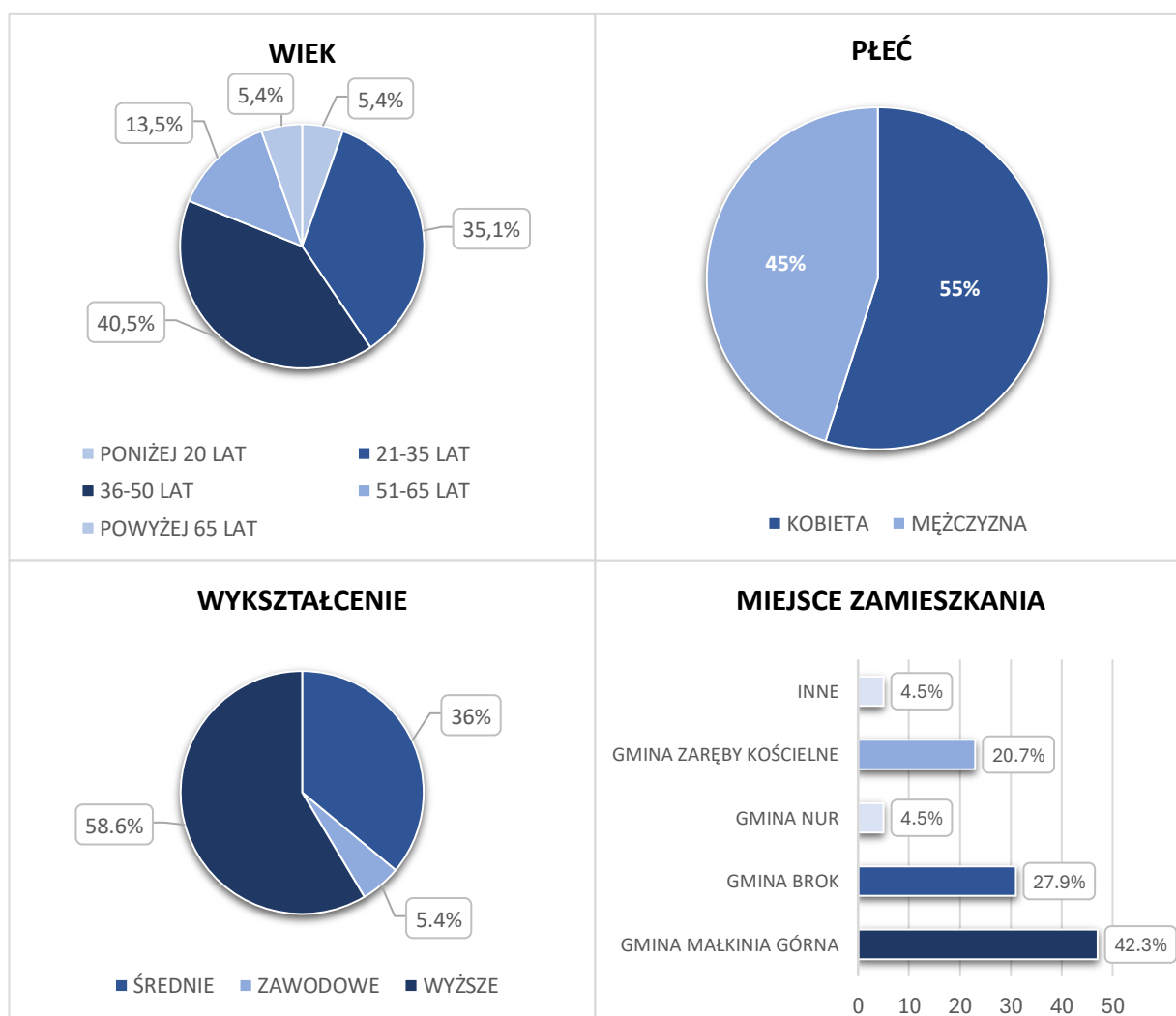
12.4. WNIOSKI

- ! Sukcesywny wzrost dochodów ogółem, w tym dochodów własnych.
- ! Sukcesywny wzrost wydatków ogółem.
- ! Zróżnicowany poziom dochodów i wydatków na 1 mieszkańca w gminach.
- ! Zróżnicowana struktura dochodów w gminach objętych analizą.
- ! Znaczne uzależnienie działań proinwestycyjnych od możliwości finansowania zewnętrznego.

13 PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO

Jednym z elementów partycypacji społecznej przy tworzeniu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego, obok tradycyjnych konsultacji (w postaci wyłożenia do publicznego wglądu dokumentu, dyskusji publicznej/warsztatu, z dopuszczeniem możliwości składania sugestii i propozycji w formie wniosków), jest badanie ankietowe. Pozwala ono na zdobycie wiedzy nt. odczuć społeczności lokalnej dotyczących aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej poszczególnych gmin i sposobu ich funkcjonowania oraz stanowi narzędzie poznawcze potrzeb społeczności gmin.

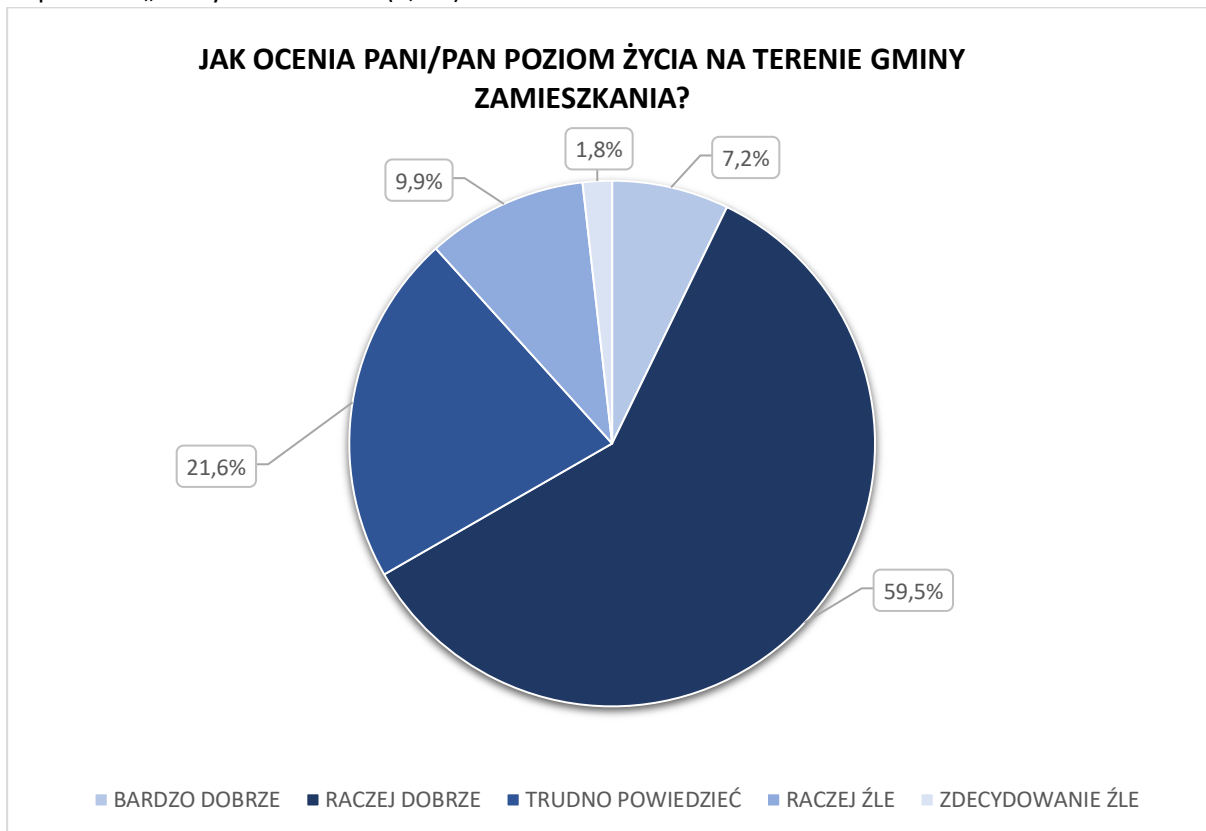
Na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego, dokonano charakterystyki najistotniejszych problemów i największych potencjałów gmin objętych opracowaniem. W badaniu 55% stanowiły kobiety, natomiast 45% to mężczyźni. Wśród uczestników badania dominowały osoby w wieku w przedziale 36-50 lat (40,5%) oraz w dalszej kolejności 21-35 lat (35,1%). Respondenci posiadają w większości wykształcenie wyższe (58,6%) oraz średnie (36%). Niewielki odsetek uczestników badania posiada natomiast wykształcenie zawodowe. Największy odsetek respondentów pochodził z gminy Małkinia Górna oraz w dalszej kolejności z gminy Brok. Na kolejnym miejscu uplasowali się mieszkańcy gminy Zaręby Kościelne, którzy stanowili 20,7% respondentów. Zdecydowanie najniższy odsetek uczestników badania przypada na mieszkańców gminy Nur (4,5%) oraz mieszkańców innych gmin (4,5%).



Ryc. 35 Profil uczestnika ankiety (tzn. płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania)

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

Ankietę rozpoczynało pytanie dotyczące ogólnego poziomu życia na terenie gminy. Wyniki wskazują, iż większość uczestników badania ocenia standard życia „raczej dobrze” (59,5%). Statystycznie co piąty mieszkaniec nie był w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie zaznaczając odpowiedź „trudno powiedzieć”, natomiast najrzadziej respondenci wskazywali na odpowiedź „zdecydowanie źle” (1,8%).



Ryc. 36 Ocena poziomu życia na terenie gmin „Doliny Dolnego Bugu”

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

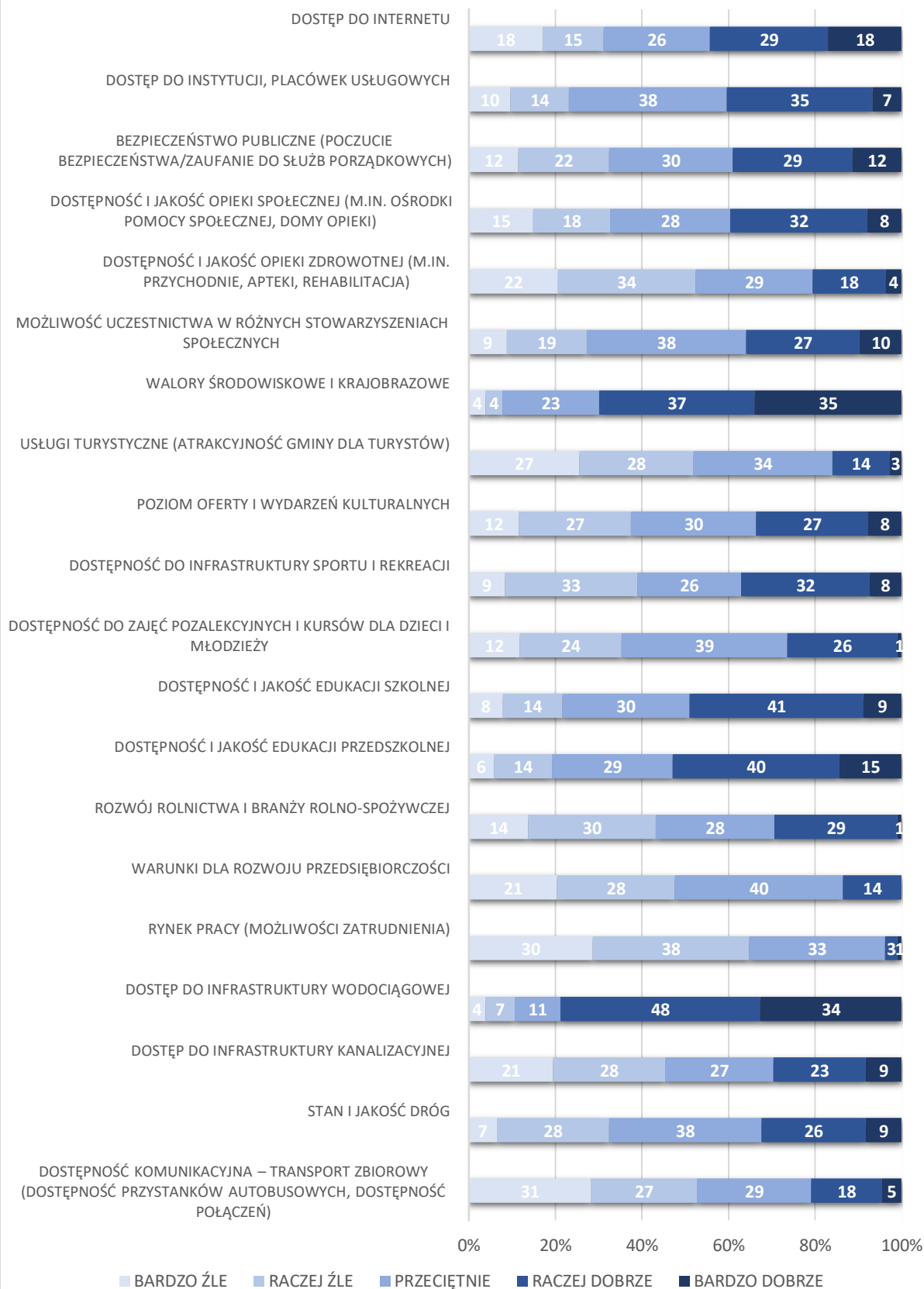
Następne pytanie stanowiło dokładną ocenę warunków życia ludzi w różnych aspektach. Dotyczyło to zagadnień zarówno społecznych, jak również ekonomicznych i środowiskowo-przestrzennych.

Spośród uzyskanych odpowiedzi na przedstawione zagadnienia uczestnicy badania najczęściej wskazywali odpowiedź „przeciętnie” (ok. 28,9%) oraz „raczej dobrze” (ok. 26,2%), natomiast najrzadziej wybieraną odpowiedzią było „bardzo dobrze” (ok. 9,4%).

Najmniej korzystnie ankietowani oceniają rynek pracy (możliwość zatrudnienia) oraz dostępność komunikacyjną w zakresie transportu zbiorowego (dostępność przystanków autobusowych, dostępność połączeń). Ponadto w opinii większości respondentów dostępność i jakość opieki zdrowotnej oraz usługi turystyczne są niewystarczające.

Pozytywnie uczestnicy badania oceniają natomiast dostęp do infrastruktury wodociągowej oraz walory środowiskowe i krajobrazowe, gdzie zdecydowana większość badanych zaznaczyło odpowiedzi „bardzo dobrze” lub „raczej dobrze”. Mieszkańcy wyrażają również stosunkowo pozytywną opinię na temat dostępności i jakości edukacji przedszkolnej oraz szkolnej.

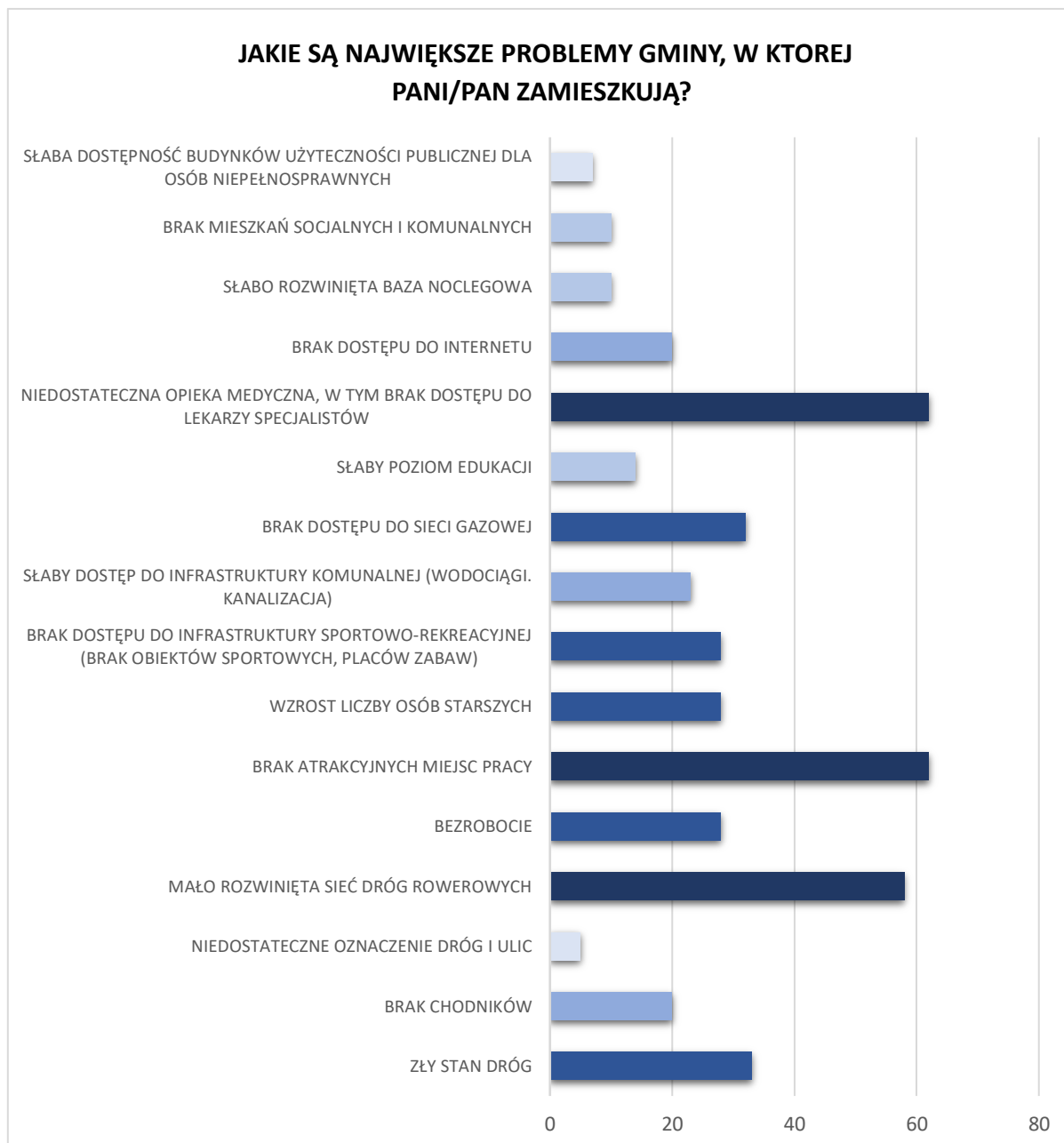
JAK PANI/PAN OCENIA WARUNKI ŻYCIA W GMINIE W WYMIENIONYCH ASPEKTACH?



Ryc. 37 Ocena warunków życia w gminach

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

Kolejne pytanie w przeprowadzonym badaniu ankietowym dotyczyło wskazania największych problemów, z którymi zmagają się mieszkańcy gmin Doliny Dolnego Bugu. Odpowiedzi dotyczyły zarówno infrastruktury technicznej w gminie, jak i życia społecznego mieszkańców.



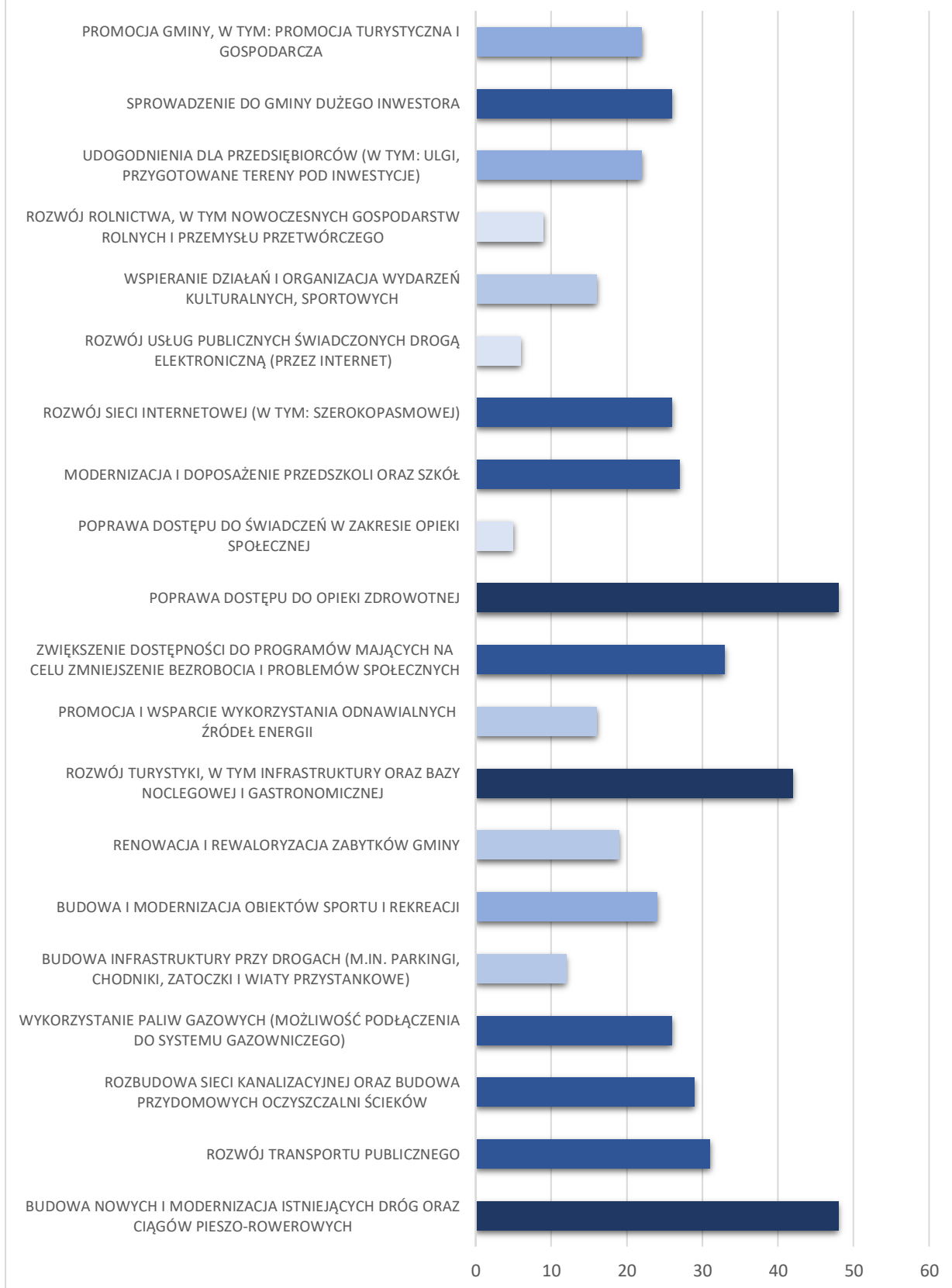
Ryc. 38 Określenie najważniejszych problemów w gminach

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych i uzyskanych odpowiedziach wynika, iż głównym problemem gmin jest brak atrakcyjnych miejsc pracy oraz niedostateczna opieka medyczna, w tym brak dostępu do lekarzy specjalistów. Ponadto znaczna część respondentów jako istotny problem wskazało mało rozwiniętą sieć dróg rowerowych. Zwrócono także uwagę na brak dostępu do sieci gazowej, brak dostępu do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, wzrost liczby osób starszych oraz zły stan dróg. Pozostałe zagadnienia były rzadziej poruszane.

Następnie respondenci zostali poproszeni o wybranie priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój gmin w najbliższych latach:

**PROSZĘ O WYBRANIE PRIORYTETÓW, KTÓRE MAJĄ LUB MOGŁYBY MIEĆ
NAJWIĘKSZY WPŁYW NA ROZWÓJ GMINY W NAJBLIŻSZYCH LATACH**

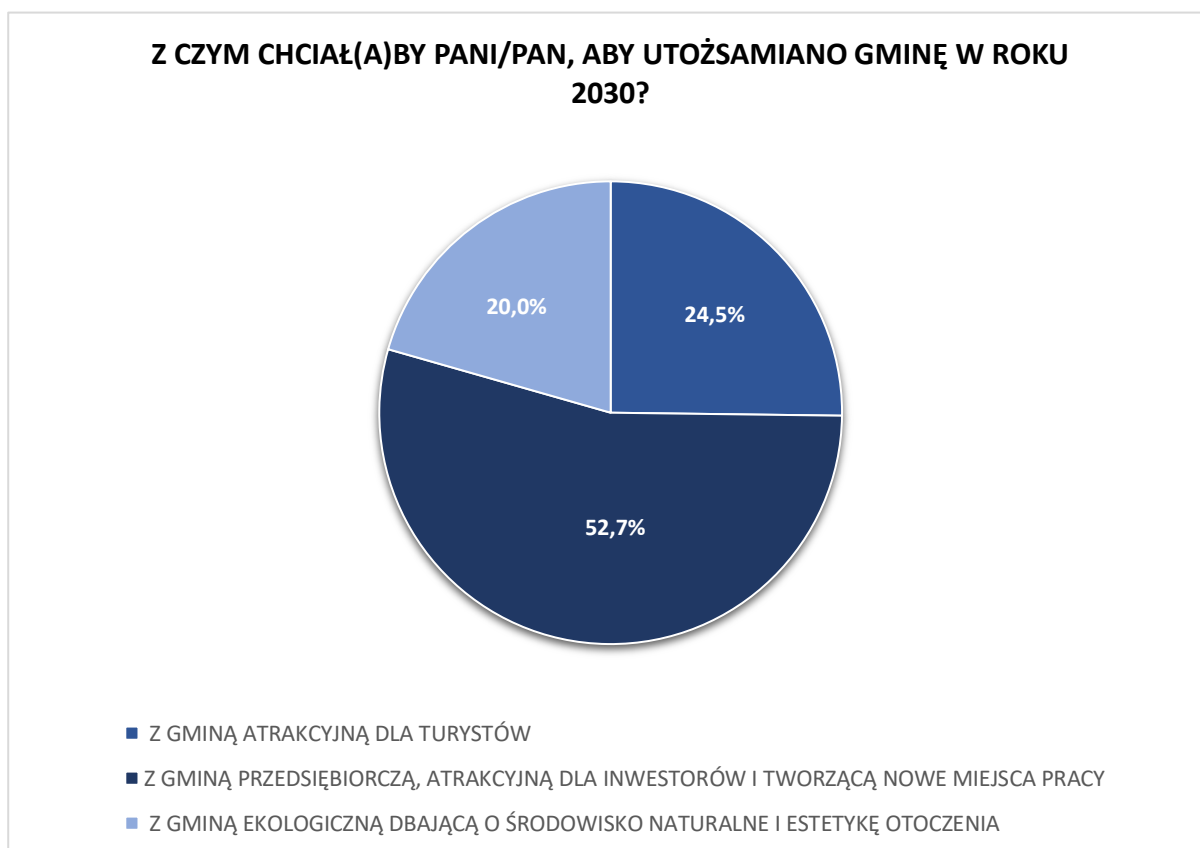


Ryc. 39 Ustalenie głównych priorytetów mających wpływ na rozwój gmin

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

Spośród wyżej wymienionych zagadnień respondenci badania jako priorytety mogące mieć realny wpływ na rozwój gmin Doliny Dolnego Bugu najczęściej wskazywali poprawę dostępu opieki zdrowotnej oraz budowę nowych i modernizację istniejących dróg oraz ciągów pieszo-rowerowych. Stosunkowo często wskazywano również rozwój turystyki, w tym infrastruktury oraz bazy noclegowej i gastronomicznej. Wyrażona została również potrzeba zwiększenia dostępności do programów mających na celu zmniejszenie bezrobocia i problemów społecznych, rozwoju transportu publicznego, budowy sieci kanalizacyjnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków, modernizacji i doposażenia przedszkoli i szkół, rozwoju sieci internetowej, wykorzystania paliw gazowych oraz sprowadzenia do gmin dużego inwestora.

Ostatnie pytanie w ankiecie dotyczyło przyszłego wizerunku gminy, Na pytanie: „Z czym chciał(a)by Pani/Pan, aby utożsamiano gminę za 10 lat ?” Mieszkańcy odpowiedzieli następująco:



Ryc. 40 Tożsamość gmin w perspektywie najbliższych 10 lat na podstawie opinii mieszkańców

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Doliny Dolnego Bugu na lata 2024-2030.

Zdecydowana większość mieszkańców utożsamia gminę za 10 lat z gminą przedsiębiorczą, atrakcyjną dla inwestorów i tworzącą nowe miejsca pracy. Mieszkańcy, w ramach odpowiedzi swobodnych wskazali, że za 10 lat chcieliby utożsamiać gminy z miejscem nowoczesnym, w zasięgu światłowodów, atrakcyjnym dla mieszkańców pod względem rynku pracy oraz wydarzeń kulturalnych.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Najważniejsze wykorzystane akty prawne:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. 2023 poz. 977).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1465 z późn.zm.).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U.2024 poz. 1112 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. 2024 poz. 324 z późn. zm.).

Najważniejsze dokumenty i publikacje:

- Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Ostrowskiego na lata 2024-2027, 2023.
- Powszechny Spis Rolny 2010, 2020.
- Raport o stanie gminy Brok za 2023 rok 2024.
- Raport o stanie gminy Nur za 2023 rok, 2024.
- Raport o stanie gminy Małkinia Górna za rok 2023, 2024.
- Raport o stanie gminy Zaręby Kościelne za 2023 rok, 2024.
- Rejestr Zabytków Mazowieckiego Konserwatora Zabytków.
- Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2017, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategia Rozwoju Ponadlokalnego. Poradnik praktyczny, 2021, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze, 2022.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku, 2019, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brok, 2021.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Małkinia Górna, 2023.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nur, 2023.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zaręby Kościelne, 2023.

Najważniejsze witryny internetowe:

- <https://bdl.stat.gov.pl/>
- <https://brok.e-mapa.net/>
- <https://capap.gugik.gov.pl>
- <https://european-union.europa.eu/>
- <https://ekrs.ms.gov.pl/>.
- <https://isok.gov.pl/>
- <https://malkiniagorna.e-mapa.net/>
- <https://nur.e-mapa.net/>
- <https://mazowiecka.policja.gov.pl/>
- <https://ostrowskimazowiecki.e-mapa.net/>
- <https://stat.gov.pl/>
- <https://wybory.gov.pl/>
- <https://www.bdl.lasy.gov.pl/>
- <https://www.brok.pl/>
- <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl>
- <http://www.geoportal.gov.pl/>
- <https://www.gios.gov.pl/pl/>
- <https://www.gminanur.pl/>
- <https://www.gov.pl/>
- <https://www.gov.pl/web/gdos>
- <https://www.malkiniagorna.pl/>
- <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/>
- <https://www.polskawliczbach.pl/>
- <https://zabytek.pl/>
- <https://zareby-kosc.pl/>
- <https://zarebykoscielne.e-mapa.net/>